

T.C.

NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ KÜLTÜRLERARASI
DUYARLILIKLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Elif ÇAM

Niğde

Ağustos, 2021

T.C.

NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ KÜLTÜRLERARASI
DUYARLILIKLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif ÇAM

Danışman: Prof. Dr. Halil TOKCAN

Niğde

Ağustos, 2021

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17/08/2021

(İmza)

Elif ÇAM

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ KÜLTÜRLERARASI
DUYARLILIKLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

ÇAM, Elif

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Halil TOKCAN

Temmuz 2021, 122 sayfa

Bu çalışma ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sahip oldukları çeşitli değişkenlerin kültürlerarası duyarlılıklarına bir etkisi olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde 1.2.3. ve 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan 143 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen ve Üstün (2011) tarafından Türkçeye uyarlanarak geliştirilen "Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği" ile toplanmıştır. Elde edilen veriler IBM SPSS 22.0 programı aracılığıyla istatistiksel analizler yapıp tablolastırılarak yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyet, sınıf, mezun olunan lise, anne-baba eğitim durumu, yerleşim birimi, yurt dışında bulunup bulunmama ve farklı kültürler ve /veya farklı ülkelerden arkadaşına sahip olma durumu gibi çeşitli değişkenlere göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının farklı ülkelerdeki öğrenciler ile etkileşimini sağlayacak projelere yer verilebileceği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Kültürlerarası İletişim Yeterliliği, Kültürlerarası Duyarlılık,

ABSTRACT

EXAMINING THE INTERCULTURAL SUSCEPTIBILITY OF SOCIAL STUDIES TEACHER CANDIDATES IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

ÇAM, Elif

Turkish and Social Sciences Department

Department of Social Studies Teaching

Thesis Advisor: Professor. Dr. Halil TOKCAN

July 2021, 122 pages.

The aim of this research is to examine the intercultural sensitivity of social studies teacher candidates in terms of various variables. Within the scope of the research, it was tried to determine whether various variables of social studies teacher candidates have an effect on their intercultural sensitivity. The group study of the research is to formed from social studies students 1.2.3. studying in classes at Niğde Ömer Halisdemir University. The data of the study were collected with the "Intercultural Sensitivity Scale" developed by Chen and Starosta (2000) and adapted into Turkish by Üstün (2011). The obtained data were interpreted by making statistical analyzes and tabulating through the IBM SPSS 22.0 program. As a result of the research, it was determined that there was no significant difference according to various variables such as gender, class, graduated high school, parental education level, settlement, being abroad and having friends from different cultures and/or different countries. It is suggested that projects that will enable social studies teacher candidates to interact with students from different countries can be included.

Key Words: Social Studies, Intercultural Communication Competence, Intercultural Sensitivity

ÖNSÖZ

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarının çeşitli değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilerek gerekli yorum yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmamın her aşamasında benden bilgi, tecrübe ve desteklerini esirgemeyen ve her zaman yol gösteren değerli danışmanım Prof. Dr. Halil TOKCAN'a ve analizlerimde yardımcı olan kıymetli hocam Sadettin ERBAŞ'a hayatım boyunca her anımda her kararımdayanımdayan ve arkamdayan sevgili aileme minnet duygularıyla birlikte teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
I. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	9
1.6. Tanımlar	9
II. BÖLÜM	10
İLGİLİ ALAN YAZIN	10
2.1. Kültür	10
2.1.1. Kültürel Sınıflamalar	13
2.1.1.1. Üst Kültür - Alt Kültür.....	13
2.1.1.2. Maddi Kültür – Manevi Kültür	14
2.1.1.3. Karşı Kültür	14
2.2. Çokkültürlülük ve Kültürlerarasılık	14
2.3. Kültürlerarası İletişim	19
2.4. Kültürlerarası İletişim Yeterliliği	22
2.4.1. Kültürlerarası Farkındalık.....	25
2.4.2. Kültürlerarası Beceriklilik	25

2.4.3. Kùltùrlerarası Duyarlılık.....	26
2.5. Kùltùrlerarası İletişimi Engelleyen Faktörler.....	31
2.5.1. Etnikmerkezcilik.....	32
2.5.2. Belirsizlik ve Kaygı	33
2.5.3. Kalıp Düşünceler ve Önyargılar	34
2.6. Kùltür ve Eğitim.....	35
2.6.1. Çokkùltürlü Eğitim ve Kùltürlerarası Eğitim	38
2.6.2. Türkiye’de Çokkùltürlü ve Kùltürlerarası Eğitim	42
2.7. Sosyal Bilgiler ve Kùltürlerarasılık.....	44
2.7.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgilerde Kùltürlerarasılık	47
2.7.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgilerde Kùltürlerarasılık	48
2.7.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgilerde Kùltürlerarasılık	49
2.7.4. 7. Sınıf Sosyal Bilgilerde Kùltürlerarasılık	51
2.8. İlgili Araştırmalar.....	52
2.8.1. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	52
2.8.2. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.....	53
III. BÖLÜM.....	61
YÖNTEM.....	61
3.1. Araştırmanın Modeli	61
3.2. Çalışma Grubu.....	61
3.3. Veri Toplama Teknikleri	65
3.4. Verilerin Analizi.....	67
IV. BÖLÜM.....	69
BULGULAR.....	69
4.1. Araştırmanın Problemine Ait Bulgular ve Yorumlar	69
4.2. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular	78
4.3. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular	78

4.4. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular	79
4.5. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular	80
4.6. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular	80
4.7. Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular	81
4.8. Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular.....	82
4.9. Sekizinci Alt Probleme Ait Bulgular	82
V. BÖLÜM.....	84
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	84
5.1. Sonuçlar.....	84
5.2. Öneriler.....	87
KAYNAKÇA.....	88
EKLER.....	97
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu ve Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği.....	97
Ek 2. Araştırma İzinleri.....	103
ÖZGEÇMİŞ.....	108

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çeşitli Kültür Kavramları ve Anlamları .	12
Tablo 2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kültürlerarası Becerilere Yönelik Genel Amaçlar	45
Tablo 3. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kültürlerarası Becerilere Yönelik Kazanımlar	46
Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı	61
Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sınıf Değişkenine Göre Dağılımı	62
Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Mezun Olunan Lise Değişkenine Göre Dağılımı	62
Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımı	63
Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımı	63
Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Yerleşim Birimi Değişkenine Göre Dağılımı	64
Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Yurt Dışında Bulunma Değişkenine Göre Dağılımı	64
Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Farklı Kültürden ve/veya Farklı Ülkelerden Arkadaş Edinme Değişkenine Göre Dağılımı	65
Tablo 12. İlişkisiz Örneklem İçin Dağılım Normallik Testi	67
Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	69
Tablo 14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılığı İçin U Testi Sonuçları	78
Tablo 15. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	78

Tablo 16. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Mezun Olunan Lise Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	79
Tablo 17. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Anne Eğitim Düzeylerine Göre Farklılığı İçin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	80
Tablo 18. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Baba Eğitim Düzeylerine Göre Farklılığı İçin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	80
Tablo 19. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Yaşadıkları Yerleşim Birimi Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	81
Tablo 20. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Yurtdışında Bulunma Durumuna Göre Farklılığı İçin U Testi Sonuçları	82
Tablo 21. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Farklı Kültürlerden Ve/Veya Farklı Ülkelerden Arkadaş Edinme Durumuna Göre Farklılığı İçin U Testi Sonuçları	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kültürün Tanımı	11
Şekil 2. İletişim Sürecinin Temel Öğeleri	20
Şekil 3. Kültürlerarası İletişim Yeterliliği Modeli.....	24
Şekil 4. Kültürlerarası Duyarlılık Gelişim Modeli.	27
Şekil 5. Kültür Piramidi	36

Resimler Listesi

Resim 1. 4.Sınıf SBDK’nda Kültürlerarasılık.....	8
Resim 2. 5. Sınıf SBDK’nda Kültürlerarasılık.....	48
Resim 3. 5. Sınıf SBDK’nda Kültürlerarasılık.....	49
Resim 4. 6. Sınıf SBDK’nda Kültürlerarasılık.....	50
Resim 5. 7. Sınıf SBDK’nda Kültürlerarasılık.....	51

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TDK : Türk Dil Kurumu

SBDK : Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

S.....: Standart Sapma

p.....: Anlamlılık Değeri

sd.....: Serbestlik Derecesi

f.....: Frekans

%.....: Yüzde

vd.....: ve diğerleri

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sınırlılıklar, varsayımlar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

İnsanoğlu dünyaya geldiği andan itibaren tüm maddi ve manevi birikimleri kültürü oluşturmaktadır. Özhan'ın 2006'da yayımlanan çalışmasında, kültürü, "insanoğlunun tarihsel birikimi, değerleri, üretimi ve tasarımları gelecek ile ilgili eğilimlerinin toplamı" olarak tanımlamaktadır. Kültür, evrensel bir boyutta olması nedeniyle insanlar ve toplumlar arasında kültürel alış-verişi sağlamaktadır. Başbay ve Bektaş' a (2009: 33) göre kavramların birçoğu bütünleştirici özelliğe sahip olmakla birlikte bu olguyu "bireysel psikolojinin yansıması" olarak tanımlanan ve bütünden tekile doğru yönelimin olduğunu göstermektedir. Kültürü bireye odaklayan anlayışlar ise bütünleştirici yapıdan uzaklaştırmakta ve bireyi kültürü yaratanın kendisi olduğu üzerinde durmaktadır. Bir başka görüşte ise, "kültür, bireylerin karşılıklı etkileşimlerinden doğup geliştiği için toplumsal yaşamın bir ürünü" olarak ifade edilmektedir(Öğüt,2017:5). Bireyler bir araya gelerek yaşam tarzlarıyla örf ve adetleriyle kültürü meydana getirmektedir. Toplumda değişiklik gösteren sosyal yaşam, sanat, bilim dünyası vb. alanlar o toplumun kültürünü belirleyen en önemli faktörlerdir. İnsanlar yeryüzünde var olduğu sürece birbirleri ile olan etkileşimi de kaçınılmaz bir durum olmakta ve bunun sonucunda kültürel etkileşim doğmaktadır. Çeşitli kültürleri tanıyan ve bu kültürlere uyum sağlamayı başaran kişiler, insanlar ile iletişim ve etkileşim kurmakta zorluk çekmemek ile birlikte farklı kültürlerin yol açtığı problemlerin üstesinden de daha kolay gelmektedir.

Küreselleşme, yeniden oluşacak bir dünya düzenine ve ortak kültüre zemin hazırlamaktadır(Kan,2009:25). Küreselleşmenin sonucu çokkültürlü toplumları meydana getirmektedir. Özhan'ın 2006'da yayımlanan çalışmasında, çoğulcu toplumların temelini, birçok kültürü bünyesinde barındıran topluma yani çokkültürlü topluma değındirmektedir. Çokkültürlülük "farklı din, dil, ırka sahip farklı kültürdeki yani farklı etnik\kültürel kökene sahip toplulukların bir arada yaşama projesidir"

(Yakışır, 2009:1). Kültürel çeşitliliğin toplumlarda pozitif olarak eşit karşılanmasını ve çeşitliliğin yüceltilmesi gerektiğini çokkültürlülük kavramı açıklanmaktadır (Polat, 2012: 335). Bazı kültürleri gözlemlediğimizde diğer kültürler ile kendi kültürleri arasında kıyaslama yaptıkları görülmektedir. Çokkültürlülük anlayışının bir temeli ise, her kültürün kendi değerleri içinde değerlendirilmesi gerektiğidir. Toplumda insanların farklı kültürlerden olmaları nedeniyle benimsedikleri ve kendilerini uymak zorunda hissettikleri normlar ve değerler bulunmaktadır. Toplum içerisinde farklılıkların farkında olmadan bu norm ve değerleri uygulamak kargaşaya yol açabilir. Bu durum ise çokkültürlü ortamlarda görülmemelidir. Örneğin; toplumlarda adalet değerlerinden biri üstün olması sonucunda herhangi bir 'iyi' nin topluma empoze edilmesini mevzubahisken çokkültürlülüğün temeline de aykırı bir durum yaratmaktadır (Özensel, 2012: 60).

Çokkültürlü toplumlarda aynı çatı altında birçok kültür faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetler kültürel farklılığı daha da belirgin hale getirmektedir. Kültürel farklılıklardan kaynaklanan birçok farklı fikir, düşünce ve davranış bireyler arasında çatışma, iletişim ve entegrasyon sorunlarına neden olabileceği gibi, aynı zamanda, yaratıcılık ve yenilikçiliği de teşvik edebilecektir (Yeşil, 2009:116). Günümüzde farklı toplumlarda yaşayan insanların etkileşimi günden güne artmakta ve bu artış ile birlikte toplumda daha çok kültürel farklılıklar meydana gelebilmektedir. Bir toplumda kültürel farklılıkların olması olumlu ve olumsuz sonuçları da beraberinde getirmektedir.

Toplumumuzda farklı kültürlerden olan bireylerle etkileşimi sağlayacak unsur ise iletişimdir. İletişimin niteliğini toplumlarda yer alan sosyal yapılar belirlemekte ve toplumsal bilgilerin aktarıcısı olmaktadır (Kılıçlar ve Pala, 2019:3265). İnsanların toplumlarda barış ve huzur içerisinde yaşamlarını sürdürmeleri ve farklılıklara daha duyarlı olmalarının temelini kültürlerarası iletişim sağlamaktadır. Kültürlerarası iletişim, çeşitli kültür ve alt kültürel alanlarda birçok deneyime ve donanımına sahip kişilerin arasında oluşan etkileşim ve iletişim olarak tanımlanmaktadır (Bekiroğlu ve Balcı, 2014:432). Kültürlerarası iletişim için gerekli yeterliliklere sahip olunması gerekmektedir. Dünyada birçok ülkede zorunlu veya gönüllü göçler yaşanmaktadır. Bu durumdan dolayı insanlar farklı kültürlerden olan bireyler ile iletişim kurmalı ve onların kültürlerine duyarlı olmalıdır. İnsanların farklı kültürden olan kişileri anlaması, tanınması, farklılıklara saygı göstermesinde ise eğitim büyük önem taşımaktadır.

Eğitimde bireylere kültürlerarası iletişim yeterliliği ve bu yeterliliğin boyutlarının kazandırılması ise kültürlerarası eğitimin hedefleri arasında bulundurulmalıdır.

Kültürlerarası iletişimin yeterliliğinin bir boyutu ise kültürlerarası duyarlılıktır. Kültürlerarası duyarlılık bir kişinin kabul etme, takdir etme ve kültürel farklılıkları onaylama gibi duygusal arzuları anlamına gelen kültürlerarası iletişim yeterliliğinin etkili boyutudur (Fritz, Mollenberg ve Chen, 2001:6). Chen ‘in 1997’de yayımlanan çalışmasında kültürlerarası duyarlılık, kişinin kültürlerarası iletişimde farklılıkları anlayarak uygun davranış göstermesi ve olumlu duygular geliştirme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Kültürlerarası duyarlılığın açılımı farklılıklara ön yargı ve kalıp yargılar olmadan saygı çerçevesinde farklı kültürden bir bireyi anlamak, tanımak ve değerlendirmektir.

Küresel eğitimin yapı taşlarından biri ise, eğitimde farklı milletlerden ve farklı kültürlerden olan insanlara karşı ön yargıyı yıkmaktır. Ön yargılar yıkılarak bireylere evrensel değerler kazandırmak ve kültürlerarası duyarlılık bilince sahip olmasına ağırlık verilmektedir. Bir toplumda kültürel çeşitliliklerin olması bireyler veya gruplar arasında kültürlerarası etkileşim ve iletişimin sağlanması için eğitim programlarında çokkültürlü eğitimin gündeme gelmesi demektir. Polat ve Kılıç’a (2013:359) göre çokkültürlü eğitim, bireyleri tek tip yetiştirmeye ve yalnızca bir kültüre bağlanmasına karşı, farklı kültürlere saygı duyan ve duyarlı olan bireyler yetiştirme politikasıdır. Öğretmenler çokkültürlü ve kültürlerarası eğitimde kültürel farklılıkların ve kültürel duyarlılık bilincinin öğrencilere kazandırılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu becerilerin kazandırılması için ilk koşul öğretmenin bu bilince sahip olması gerekmektedir. Kültürlerarası becerilere sahip olan öğretmenler müfredatta yer alan kazanımların öğrenciye kazandırılmasını ve kalıp düşüncelerin ortadan kaldırılmasını sağlamalıdır. Günümüzde dünyada yaşanmakta olan hızlı değişimler, çeşitli kültürlerden ve toplumlardan gelen öğrenci ve eğitimcilerin birlikte tek bir eğitim ortamında faaliyet göstermeleri kültürel farklılıklara duyarlı ve saygılı kişilerin yetiştirilmesi açısından önem arz etmektedir (Tertemiz ve Aslantaş, 2016: 8).

Kültürlerarası iletişim yeterliliği ve alt boyutlarının kazandırılmasında okullarda yer alan derslerden biri de “Sosyal Bilgiler” dersidir. Sosyal bilgiler dersi küresel vatandaşlık bilinci ve farkındalık kazandırılmasında ve ön yargıların kaldırılmasında önemli kazanım ve değerlere sahiptir. Topluma faydalı ve iyi bireyler

yetiştirmek konusunda bu ders büyük bir önem ve sorumluluk taşımadır. Sosyal bilgiler ders müfredatında kültürlerarasılığa, kültürlerarası iletişim yeterliliğine, kültürlerarası duyarlılığa ve kültürlerarası iletişimi engelleyen koşulları ortadan kaldırmaya yönelik kazanımlara ve becerilere yer verilmektedir. Sosyal bilgiler kitabı incelendiğinde kültürlerarası becerilerin kazandırılması ve farklı toplum ve kültürlere karşı önyargı ve kalıp düşüncelerin ortadan kaldırılması için çeşitli metinlere ve görsellere yer verilmektedir.

Literatür incelendiğinde  ğretmen ve  ğretmen adaylarının kültürel duyarlılıklarının hem yurt içinde hem de yurt dışında incelendiği çalışmalara rastlanmıştır. Bazı çalışmalarda sosyal bilgiler  ğretmen adaylarına yer verilmiş fakat literatürde doğrudan sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarına rastlanılmamıştır. Sosyal Bilgiler  ğretmenin ve  ğretmen adaylarının görevi; nitelikli, bilinçli ve iyi bir vatandaş yetiştirmektir. Sosyal bilgiler dersinin öğretimini en iyi şekilde yapacak olan  ğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık çalışma sonuçlarının onlara yarar sağlayacağı ve literatüre büyük ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler  ğretmen Adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve kültürlerarası duyarlılıklarının hangi çeşitli değişkenler açısından farklılık gösterdiğini verilerle ortaya koymaktır. Araştırmanın problem cümlesi " Sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyleri çeşitli değişkenlere göre hangi düzeydedir?" olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda aşağıda verilen sorulara yanıt aranmıştır.

1. Sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre kültürlerarası duyarlılıkları anlamlı bir farklılık gösterir mi?
2. Sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının sınıf düzeyine göre kültürlerarası duyarlılıkları anlamlı bir farklılık gösterir mi?
3. Sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının mezun olduğu lise türüne göre kültürlerarası duyarlılıkları anlamlı bir farklılık gösterir mi?

4. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyine göre kültürlerarası duyarlılıkları anlamlı bir farklılık gösterir mi?
5. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının baba eğitim düzeyine göre kültürlerarası duyarlılıkları anlamlı bir farklılık gösterir mi?
6. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ikamet ettikleri yerleşim birimlerine göre kültürlerarası duyarlılıkları anlamlı bir farklılık gösterir mi?
7. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yurt dışında bulunup bulunmama durumuna göre kültürlerarası duyarlılıkları anlamlı bir farklılık gösterir mi?
8. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının farklı kültürlerden veya farklı ülkelerden arkadaşa sahip olma durumuna göre kültürlerarası duyarlılıkları anlamlı bir farklılık gösterir mi?

1.3. Araştırmanın Önemi

Kültür yüzyıllar boyunca geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurmaktadır. Aniden meydana gelmeyip süreç ile meydana gelen bir durumdur. Kültür, durağan bir olgu değildir. Sürekli bir değişim halindedir. İnsanlar kültürün farklı bir sürecine girerken kimi zaman farkında olmamakla birlikte kimi zamanda adapte olmakta zorluk yaşamaktadır. Kılıçlar ve Pala'ya (2019: 3266) göre değişme, bir nesnenin, bir olgunun veya organizmanın bulunduğu durumdan farklı bir duruma geçmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir toplumda farklı etnik grupların olması farklı kültürlerinde yaşanması demektir. Bu durum çokkültürlülüğü oluşturmaktadır.

Kültürlerarası iletişim kültürlerarası dayanışmanın oluşmasında önemli bir adımdır. Kültürlerarası iletişimi etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Bu unsurlardan biri de kalıp yargılardır. Toplumda yer alan kalıp yargılar kültürlerarası iletişimin ve duyarlılığın oluşmasını etkilemektedir. Bakan ve Canöz'e (2017) göre kalıp yargılar, bir kültürün geçmişinin nereye dayandığını bilmeden bireylerde oluşan basmakalıp düşünceler ve genellemeler olmakla birlikte kültürlerarası iletişimi olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Kalıp yargılardan ve ön yargılarımızın yok edilmesi ancak eğitim ile sağlanmaktadır. Yani çokkültürlü ortama olan duyarlılığımızın

temelini almamızda eğitim-öğretim ortamı büyük öneme sahip olmaktadır. Çokkültürlü eğitim öğrenci odaklı olmakla birlikte çokkültürlü eğitim konusunda yer alan duyarlılıklar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Polat, 2009: 157).

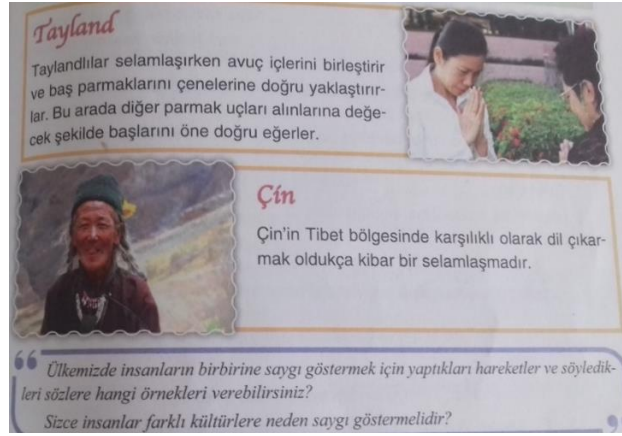
Tüm ulusların ortak amacı; küreselleşen dünyada çokkültürlü ortamlara bilinçli, duyarlı vatandaşlar yetiştirmektir. İyi bir vatandaş yetiştirmek içinde eğitim ortamında yer alan öğretim programlarında çokkültürlü eğitime, kültürlerarası eğitime, kültürlerarası iletişime ve kültürlerarası iletişim yeterliliği çerçevesinde kültürlerarası farkındalık, kültürlerarası beceriklilik ve kültürlerarası duyarlılık kavramlarına yer verilmelidir. Buna ilaveten bireyler arasında kültürlerarası iletişimi engelleyen etmenleri ortadan kaldırmayı hedeflemelidir. Eğitimde öğrenciye kazandırılması gereken öğrenme ürünü ve hedefler bulunmaktadır. Bunlar arasında; din, dil, cinsiyet ve ırk ayırt etmeksizin insanlara karşı saygılı ve hoşgörülü olmak, duyarlı olmak, insanlara yardım etmek gibi tutumlar yer almakta ve özellikle de bu davranışlar ilköğretimin ilk yıllarında kazandırılması gerekmektedir (Senemoğlu, 2020: 416).

Eğitim ortamında bu yeterlilik ve becerileri kazandırma sürecinde en büyük görev ise öğretmenlere düşmektedir. Öğretmen eğitim için gerekli bilgi ve donanımlara sahip, toplumsal değerler içerisinde var olan ve çeşitli bakış açılarına sahip kültürel bireylerdir. Öğretmenlerin farklı kültürlere ilişkin duyarlılık, saygı vb. yeterlik ve becerileri ilk olarak kendilerinde var olup olmadığını saptamaları gerekmektedir.

Mulcar 'ın 2019'da yayımlanan çalışmasında kültürlerarası duyarlılığı kazanmış kişiler çoklu kimlikler geliştirerek, kültürel farklılıkların var olmasından rahatsız olmaz hatta empatik bir kişilik geliştirerek kültürlerdeki farklılıklara uyum sağlayabildiğine değinmektedir. Öğretmenler olumlu yönelimlere sahip ise topluma ve öğrenciye kazandırmayı hedeflediği kültürel yeterlik, becerilik, duyarlılık, değer vb. kavramları da öğrencilere kazandırabilme olasılığı oldukça yüksek olmaktadır. Günümüzde birçok ülkede eğitim alanında uygulanmakta olan "Yapılandırmacı" yaklaşım ile öğrenci birçok ürüne, sonuca, tutum ve davranışa, yeterlik ve becerilere öğretmenin rehberliğinde kendisi ulaşabilmektedir. Yapılandırmacı öğretme kuramının uygulanmasında taşınması gereken birçok ilke bulunmaktadır. Bu ilkelerin öğretmenler bağlamında özellikleri şu şekildedir;

- Öğretmen, öğrencilerin inisiyatif almalarını, kendi kendilerini yönetip ve karar almalarına teşvik etmelidir.
- Öğrencilerin soru sormalarına, fikir alış-verişi yapmalarına, tartışmalarına, karşılıklı konuşmalarına ve kendilerini yansıtmalarına olanak sağlamasına dikkat etmelidir.
- Öğrencilere birden fazla çözüm gerektiren problemler, sorular verip öğrencileri çok yönlü düşünmeye ve birçok çözüm üretmeye yönlendirmelidir (Senemoğlu, 2020: 623-624).

Öğrencilere kültürlerarası duyarlılık ve kültürel yeterlik, becerilik kazandırılmasında öğretmenin ve öğretim programları ile birlikte ders kitapları da büyük öneme sahiptir. Toplumu ve yaşamı ele alan bir ders ise sosyal bilgilerdir. 2018 sosyal bilgiler müfredatında kültürlerarası duyarlılık, kültürlerarasılık vb. kavramlara yer verilmiş ve öğrenciye kazandırılması hedeflendirilmektedir. Sosyal bilgiler programında yer alan öğrenme alanları 7 tanedir. Bunlardan “Birey ve Toplum, Küresel Bağlantılar” öğrenme alanları ağırlıklı olarak kazandırılması hedeflenenler kültürlerarasılık ile ilişkilendirilmektedir. Sosyal bilgiler dersi için toplam 131 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan sadece 11 tanesi bazı kültürlerarası iletişim yeterliliği ve farklı kültürlere karşı becerilerin kazandırılmasına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu kazanımların öğrenciye kazandırılması için kitapta yer verilen birçok metin, görsel ve hazırlık çalışmaları bulunmaktadır. Örneğin; öğretim programında 4.sınıf düzeyinde kazandırılması gereken bir kazanım, “SB.4.7.4. Farklı kültürlere saygı gösterir” kazanımıdır. Kazanım kitapta “Dünya Farklılıklarıyla Güzel” başlığı altında ele alınmaktadır. Konu farklı ülkelerin kültürlerinden örnekler verilerek devam etmektedir. Bu bilgilerin yer alması ile öğrencilerin diğer kültürleri daha yakından tanıyıp anlamaya çalışması kolaylaşacaktır. Farklı kültürlere saygı duymanın insanların duygularını ve ön yargılarını ortadan kaldırdığına dair bir cümleye değinerek öğrencide iletişimi olumsuz etkileyen durumları da kastetmektedir. Konuya ilişkin çeşitli metin ve görsellerin yer alması ve bunların birbiri ile olan uyumu öğrencinin kültürlerarası farkındalık ve kültürlerarası duyarlılık düzeylerini pozitif etkilemektedir. Bu görsel ve metinlerin sorular ile pekiştirilmesi öğrencinin farklı kültürlere niçin saygı duyması gerektiğine yönelik düşüncelerini ortaya çıkaracaktır. Bu duruma ilişkin metin, görsel ve soru ilişkisi şu şekildedir;

Resim 1. 4.Sınıf SBDK’nda Kültürlerarasılık

Resim 1’de yer verilen metin ve görselde Çin ve Tayland’ta yaşayan insanların bir kişiyle nasıl selamlaştıkları gösterilmektedir. Bu o ülkede yaşayan insanların kültürünü yansıtmaktadır. Bu tür görseller ve bilgilerin yer alması öğrencinin ön yargılarını da ortadan kaldırmaya yöneliktir. Çünkü örneğin Çin’in Tibet bölgesinde dil çıkartmanın selamlaşma olduğunu bilmediğimiz takdirde o kültürden biri ile karşılaştığımızda vereceğimiz tepki farklı olacaktır. Bu bilgilerin ve örneklerin yer alması ön yargılarımızın kırılacağı bir nokta olmaktadır. Örnek metin ve görseller sonunda verilen sorulardan ilki, öğrencilerin kendi kültürü ve diğer kültürler arasındaki farkı ayırt etmek ve bu durumun farkında olunmasını amaçlamaktadır. İkinci yöneltilen soruyla da öğrencilerin farklı kültürlerle ilişkin neden saygı duyulması konusunda düşüncelerini öğrenmek ve kültürlerarası duyarlılıklarını ölçmektir.

Bulduk, Tosun ve Ardic (2011: 25) Kültürlerarası duyarlılığı, kültürlerarası iletişim yeterliliğine ait bir kısım ve kültürlerarası farklılıkları kabul etmede, anlamada ve takdir etmede öz motivasyonunu elde etmek için lazım olan aktif istek olarak tanımlamaktadır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarında kültürlerarası duyarlılığın çeşitli değişkenlerle incelenmesi öğretmen adaylarının hem günlük yaşantısında hem de meslek hayatında farkındalık oluşturacağına ve kendilerinde eksik olan duyarlılıkta fayda sağlayabileceği umut edilmektedir. Araştırma bu nedenlerden ötürü önemlidir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada;

- Araştırma Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi 2020-2021 eğitim-öğretim yılı Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalında öğrenim görmekte olan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan öğretmen adayları ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma "Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği" nde yer alan maddeler ve "Kişisel Bilgi Formu" nda yer alan sorular ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının;

- Ölçekte yer alan maddelere ve kişisel bilgi formunda yer alan sorulara içtenlik ile cevap verdikleri,
- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yürütülen araştırmaya gönüllü olarak katıldıkları,
- Verileri toplamak için kullanılan "Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği" nde yer alan maddelerin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarını ölçmede yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler, hem disiplin sınırlarını göz ardı eden hem de öğrencilerin, toplumun ya da bu nedenle bazı kombinasyonlarının ihtiyaçları çerçevesinde organize edilmiş olan disiplinlerden alınan malzemelerin bir kaynaşımını içeren bölünmez bir alanı gözler önüne getirdiği şeklinde ifade edilmektedir (Hertzberg, 1981: 2).

Kültür: Kültür, milletin yüzyıllar boyunca ilgi, algı, tutum ve davranışlarla tezahür eden yaşam biçimi, maddi ve manevi değerler toplamıdır (Göçer, 2012: 50).

Kültürlerarası Duyarlılık: Kişinin farklı kültüre sahip kişilerle etkileşim kurmadan önce, etkileşim sırasında ve sonrasında olumlu duygulara sahip olmasını ve farklılıklara saygı duymasını ifade etmektedir (Temel Eğinli, 2011: 219).

Kültürlerarasılık: Kültürler arasındaki şiddete ya da barışa dayalı karşılaşma ve karşılıklı bağlantı kurma anlarını tanımlar (Üstün, 2011: 13).

II. BÖLÜM

İLGİLİ ALAN YAZIN

2.1. Kültür

Kültür “culture” sözcüğünden gelmekte ve Latince “colere” sözcüğü “sürmek, ekip-biçmek” anlamlarında kullanılmaktadır(Güvenç,2016:122). Fransızcaya baktığımızda ise “kültür” kelimesi tekrardan aynı anlamda kullanılmaktadır. Yani bir ürünü yetiştirme, büyütme ve geliştirme anlamı taşımaktadır. İnsanlığın var olduğu günden beri kültürde var olmakta ve kültür hakkında birçok tanım yapılmaktadır. Kneller ve Tezcan’a (2019:260) göre kültür, dünya ile ilgili var olan her şeyi nasıl düşündüğümüz ve nasıl algıladığımızdır. Bu tanıma bakılarak kültürün öznel bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Tylor’ın (1981) “Kültür veya uygarlık, toplumun üyesi olarak, insanların öğrendiği, bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür” şeklindeki tanımının ilgili alanyazında kabul edildiğini belirten Güvenç ‘in 2016’da yayımlanan çalışmasında, kültür, toplumsaldır yani bir grubun üyelerinin paylaştığı alışkanlıklar, kabul ettiği tutum ve davranışlar, değerler grubun kültürünü oluşturmaktadır. Kültür gelenekler aracılığıyla yaşatılan, adetler üreten, toplumsal sürekliliği sağlayan, geçmişten bize yadigâr kalan mirastır (Kartarı, 2020: 29). Kültür kavramı, bir toplumun duygu, düşünce ve yargı birlikteliğinin oluşmasını sağlayan sosyal değerlerin tümüdür (Çeçen, 2020:9). Sosyal değerlerden kastedilen toplumun gelenek ve görenekleri, değerleri ve tüm sosyal alanlarıdır. Güvenç (2016: 121) kültürü, antropoloji dilinde soyut bir sözcük olmasını şu temel kavramlara bağlamaktadır;

1. Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığı’dır.
2. Kültür, belli bir toplumun kendisidir.
3. Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir.
4. Kültür, bir insan ve toplum kuramıdır.

Kültür kavramının soyutluk içermesinden dolayı kültürle ilgili somut şekil ve bilgiler elde etmek oldukça da zordur. Bu durum kültürün farklı kişilerde farklı algılanmasını da beraberinde getirecektir. Bingöl (2010:36) halk arasında bazı kavramların yerli yersiz kullanıldığına değinmiş ve örnek olarak halk arasında “kültürlü insan” görgülü bilgi sahibi anlamında kullanıldığını dile getirmiştir. Kültür kavramı, ülkemizde gündelik yaşamda ve kitle iletişim araçları tarafından dar bir anlamda kullanılmaktadır (Güner, 2018:11). Günlük yaşantımızda kültürel faaliyetleri birçoğumuz “Kültür Merkezi” adı altında faaliyetlerin yapıldığı merkezlerde görmekteyiz.

Süzer (2020:10) kültürü, insanların doğada hazır buldukları nesneler üzerinde tinsel veya pratik etkinlikler ile bir takım değişiklikler yaparak oluşturdukları nesne ya da kurumlar olarak açıklamaktadır. Türkçe sözlüklerde kültür kavramına ilişkin birçok tanıma da yer verilmektedir. Kültür, toplumun yahut halkın duyuş, düşünüş ve yaşayışları bakımından diğerlerinden ayıran maddi ve manevi alanlarda oluşturulmuş ürünlerin tümü ve diğer anlamı ise bir toplumun kendine ait düşünce ve sanat yapıtlarının tümüdür (Türk Dil Kurumu [TDK], 1974). Kültür kavramı kendi bünyesinde birçok özelliğe sahiptir. Aşağıda belirtilen şekilde kültüre ait 6 özelliğe dikkat çekilmektedir.

Şekil 1. Kültürün Tanımı (Üstün, 2011: 5).

Şekil 1’ de görüldüğü gibi kültürün kazanılmasında etkili olan çevre faktörü olmakla birlikte kültür, maddi manevi ilişkilerin oluşmasında, toplumun, yaşamın ve insanın gelecekte nasıl biri olacağına kadar etki eden bir süreçtir. Kültür, bir toplumda yer alan bireylerin kişiliğine yön veren bir olgu olduğu varsayılmaktadır. Kültür ve kişilik ilişkisine baktığımızda birçok çalışma ele alındığı görülmektedir. Engin (2017: 172) kültürü, bir satranç oyununun genel kurallarına benzetirken kişiliği ise oyunun genel kuralları altındaki taşlara benzetmekte ve nasıl ki kurallar taşların hareketlerini etkilerse kültürde insanın kişiliği etkilemekte olduğu şeklinde ifade etmiştir. İlbars (1987:202-203) kültür-kişilik ilişkisinin bebeklikten başladığını ve çocuğa verilen bakımın toplumdan topluma değişmesiyle kişilikler arasındaki farklarında değiştiğini hatta toplumun bunu etkilediğini ifade etmektedir. Bu açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla kültür kişiliğin oluşmasında ve şekillenmesinde etkili olmaktadır. Nasıl ki kültür toplumdan topluma farklılık gösteriyorsa farklı toplumlarda bulunan bireylerin kişilik özellikleri de farklılık göstermektedir. Kültür kişiliğin belirleyicisi de diyebiliriz.

Güvenç (2016:127) kültürün çeşitli alanlardaki anlamlarını Tablo 1’deki gibi sınıflamıştır.

Tablo 1. Çeşitli Kültür Kavramları ve Anlamları (Güvenç, 2016: 127).

KAVRAMLAR	ANLAMLAR		NİTELİKLER
Kullanma alanlarına göre	Genel	Özel	GÖREVLER İŞLER
Bilimsel alanda <<kültür>>	Uygarlık	Çin, Hint, Fransız, Batı ve İslam kültür ya da uygarlığı, gibi.	Tarihsel, bütünsel ve evrimsel
Beşeri alanda ve günlük dilde <<kültür>>	Eğitim	Genel, mesleki ve teknik eğitim; tıp, hukuk, din, sanat ve fen eğitimi; örgün ve	Değerlendirici, eleştirci, geliştirici, öğretici ve yayıcı.

		yaygın eğitim ya da öğretim, gibi.	
Estetik alanda <<kültür>>	Sanat	Gotik, Barok, Rönesans ve Modern sanat; resim sanatı, müzik sanatı, romantik ve gerçekçi sanat gibi.	Eleştirici, yaratıcı, eğitici, değerlendirici, güzel ya da güzelleştirici, estetik
Maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda <<kültür>>	Üretim	Avcılık, tarım ve endüstri kültürü, mikrop kültürü, ekin kültürü gibi.	Günlük toplumsal yaşamı destekleyici: üretici, deneyici, çoğaltıcı, yoğaltıcı ve besleyici.

Tablo 1’de Güvenç kültür sözcüğünün farklı alanlarda farklı anlamları olduğunu ortaya koymakta ve kavramlarıyla açıklamaktadır. Kullanım alanlarına baktığımızda hayatımızın birçok yerinde kültürün varlığından, niteliklerinin ve görevlerinin neler olduğunu dile getirmektedir. Kültür, yaşantımızda ve toplumlarda var olan her şeydir.

Sosyal bilim alanında kültür ise insani olan yani insanların uğraşıp elde ettikleri ile bağlantılı olan her şey şeklinde tanımlanmaktadır (Yanık,2012:22). İnsanlar yaşadıkları toplumdan bir başka topluma bazı nedenlerden dolayı göç etmektedir. Bu durumun sonucunda farklı toplumlar bir araya gelmekte ve gerek insanlarda gerek toplumlarda kültürel sınıflamaları da beraberinde getirmektedir.

2.1.1. Kültürel Sınıflamalar

Farklı kültürleri bünyesinde bulunduran toplumlar belirli kültür sınıflamalarına maruz kalmaktadır. Toplumda en yaygın görülen kültür sınıflamaları şu şekilde ifade edilmektedir;

2.1.1.1. Üst Kültür - Alt Kültür

Toplumda en yaygın kültür sınıflamaları üst ve alt kültür olarak incelenmektedir. Bahadır (2016:12) üst kültürü, bir toplumun veya coğrafi yörenin kabul gördüğü tüm kültürel unsurlar olarak ifade etmektedir. Kısaca toplumun genel

kültürü şeklinde dile getirmektedir. Fakat toplumlarda her zaman aynı değerler yer almamakta ve farklı değerlerde ortaya çıkmaktadır. Bireylerin farklı alanlarda farklı değerlerinin bulunması alt kültürü oluşturmaktadır. Büyük bir yerleşimde farklı semt ve mahallerde farklı kültürel özelliklerin bulunduğunu ve alt kültürü milli sınırlar içerisinde farklı birimler ve sentezlerin oluşturduğunu ifade etmektedir (Güvenç, 2016:144). Bu tanıma baktığımızda toplumu oluşturan tüm alt kültürlerin aslında genel kültürü oluşturmakta ve birbirleriyle uyum sağlamaktadır.

2.1.1.2. Maddi Kültür – Manevi Kültür

Toplumun meydana getirdiği bir diğer kültür sınıflamaları ise maddi ve manevi kültür olmaktadır. Bahadır (2016:14) maddi kültürü, bütün insanlığın hizmetinde olan ve insanların toplumsal gelişme süreci içerisinde ortaya çıkardığı tüm nesneler olarak tanımlamaktadır. Yine Bahadır'ın 2016'da yayımlanan çalışmasında, manevi kültürün soyut unsurlardan oluştuğunu ve kültür öğelerinin milli olup bir toplumu diğer toplumlardan ayırdığını ifade etmektedir. Tanımlara baktığımızda maddi kültür bir toplumun ürettiği ortaya çıkarttığı somut olarak ele alınan ve fark edilen her şey fakat manevi kültür toplumun değerleri ile uyumluluğunu sağlamak için oluşturulmuş soyut unsurlar olarak ifade edilmektedir.

2.1.1.3. Karşı Kültür

Sıkı (2014:13) karşı kültürü, bir kültürün başka bir kültürü içine alarak o kültürün değerlerini sert biçimde eleştirdiğini ve bunu yaparken de o kültürün bazı değerlerine bağlı kalan alt kültür olarak açıklamaktadır.

2.2. Çokkültürlülük ve Kültürlerarasılık

Dünya şartlarının değişmesi ile farklı kültürlerin bir arada yaşaması ile birlikte toplumda birçok kültür çeşitli nedenlerden dolayı birbirleriyle etkileşim kurmaktadır. Farklı kültürlerin birbirleri ile olan etkileşimi incelendiğinde çokkültürlülük ve kültürlerarasılık dikkat çekmektedir. Bunları ele aldığımızda çokkültürlülük kelimesine birçok anlam katılmakta ve farklı tanımları yer almaktadır. Çokkültürlülüğün tanımı yapılmadan önce tarihsel gelişimi ele alınmıştır.

Çokkültürlülüğün ortaya çıkmasında sürekli göç alan ülkeler etkili olmuştur. Bunların başında yer alan ülkeler; Kanada, ABD ve Avustralya olduğu söylenebilir.

Şan ve Haşlak'a (2012:33) göre Amerika'ya etnik çeşitliliği veren göç dalgası, ilk olarak Batı ve Kuzey Avrupa daha sonra da Güney ve Doğu Avrupa şeklinde devam etmiş ve 1960'lı yıllardan sonra Amerika'ya İspanyolca konuşanların göç etmesiyle ABD'nin hemen hemen tüm dünyanın bir bileşeni olduğuna değinmektedir.

Doytcheva (2005:62) ABD'nin ayrımcılığa karşı okulda ve özel sektör gibi alanlarda azınlıkların yararına birçok önlem uygulandığını dile getirmektedir.

Kanada, ABD ve Avustralya gibi sürekli göç alan toplumlar ülkelerinde uyumu sağlamak ve oluşturmak için 1960'lara kadar "Anglo Uyum Modeli" olan bir asimilasyon modelinin uygulayıcısı olmuşlardır. Üstün'ün 2011'de yayımlanan çalışmasında, bu modelin temelini, göçmenlerin mevcut kültürel kuralları benimsemeleri ve kendi kültürel birikimlerini terk etmeleri oluşturmaktadır. Amerika alt kültürleri her ne olursa olsun halkının çoğunun paylaştığı olduğu ana akım Anglo-Protestan kültürüne sahipti ve neredeyse kurucu yerleşimcilerin bu kültürü Amerika kimliğinin merkezi ve kalıcı bir bileşeni olmuştur (Huntington,2004:59).

Avrupa da meydana gelen çokkültürlü yapı olumsuz durumları ve sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Emiroğlu (2016:3) sanayi devri sonrasında fakir ülkelere zenginleşen ülkelere doğru, ikinci dünya savaşında zulümden kaçan ve misafir işçi durumunda yaşanan göç dalgası sonrasında da meydana gelen ekonomik şartlara bağlı demografik hareketlikler gibi sosyal sorunları beraberinde getirdiğini belirtmektedir.

Çokkültürcülük gibi politik söylemler ilk kez 1960'lı yıllarda Amerika'da "İnsan Hakları Hareketi" ile ilişkilendirilmiştir. Bu politika göçmenlerin kültürel farklılıklarını koruma politikalarını kapsamaktadır. Bunun asıl nedeni, asırlarca sürmekte olan ve yabancıların yerli toplumu tamamıyla asimile etme amacı güden politikaların 1960'lı yıllarda bitmesi ve bu yabancılar sorununa daha farklı çözümler aranmasıdır (Yalçın, 2002:46).

Cohen (1980:179) çokkültürlülüğü, "etnik çoğulculuk" olarak toplumda bulunan diğer grupların kabul edeceği bir grup kimliğine ilaveten fırsat eşitliği isteyen birçok etnik azınlıklar şeklinde açıklamaktadır. Kartarı (2020:38) çokkültürlülüğü, genel anlamıyla iki veya daha fazla kültürü bünyesinde barındıran toplumlar olarak ifade etmektedir. Çokkültürlülüğün ilk anlamı, bir toplumda bulunan birden fazla etnik ve kültürel grupların var olması şeklinde tanımlanmaktadır (Özhan, 2006:40). Göktuna

Yaylacı (2017:352) çokkültürlülük, belirli bir toplumun veya ülkenin özgün ve farklı değerleri, gelenekleri ve inançları olan farklı grupların daha çok demografik özelliği ile bağdaştırmaktadır. Günümüzde toplumların çokkültürlü bir yapıya sahip olması ile birlikte toplumda ulusal sınırları aşan sorunlar meydana gelmektedir. Koletth'in 2010'da yayımlanan çalışmasında, sorunların çoğunu örneğin belli kültürel uygulamalar, insan hakları arasındaki etkileşim, din ya da eşitsizlikler ile karşı karşıya kalındığında kültür, liberal demokrasiler içinde çokkültürlülüğün parametreleri, fırsatları ve kaynakları milli aidiyetin inşası olarak belirtmektedir. Çokkültürlülüğün kimlik ve toplum kavramlarıyla ilişkili olmasından dolayı bu kavramın sınırlarını çizmek oldukça zor olmaktadır. Demirçelik (2020:26) çokkültürlülük kavramı iki yönlü olmakta ve bunlar da tanımlayıcı ve değer verici anlamlarda kullanılmaktadır. Güngör, Buyruk ve Özdemir (2018:817) çokkültürlülüğü, toplumda farklı değerlere sahip grupların toplumsal, kültürel ve siyasi isteklerini karşılama gibi mevcut olan toplumsal sistemde bir arada yaşamlarını sürdürmeye yönelik çözüm arayışı olarak açıklamaktadırlar. Çokkültürlülük, farklı kültürlerin farklı yaşam deneyimleri sonucunda devlet düzeylerinde tanınması ve eşit miktarda değer verilmesi esasına dayanmaktadır (Kaya, 2013:9). Çokkültürlü toplumlarda bireylerin veya grupların bu çeşitli kültürlerde var olan kişilere ya da gruplara saygı duyması, anlayışlı olması bu kavramın bir gereği olmaktadır. Yakışır (2009:23) çokkültürlülüğün, farklı etnik ve kökenlere sahip olan toplumların kendi kimliklerini koruması ile ulusal kimlik adı altında tüm farklı kültürlere yaşam alanı sunan ve varlıklarını korumaları için destek verdiği şeklinde ifade etmektedir. Farklı kültürlerin yer aldığı toplumlarda çokkültürlülüğün kendi bünyesinde bazı yeterlilikler bulunmaktadır. Bununla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Çokkültürlü yeterlilik araştırması, belli kılavuzlarda örneğin göç, sosyal sınıf, cinsel yönelim, din ve maneviyat gibi alanlara yayılmaktadır (Apa, 2017:14).

Çokkültürlülüğün içeriğinin planlı ve programlı bir yapıdan oluşması politik bir öğreti veya dünya ve insan hakkında tasarlatılmış bir felsefi kuram olmayıp, topluluk içerisinde yaşamakta olan insanlara farklı bir görüş açısı olarak görülmesi şeklinde açıklamaktadır (Güçlücan, 2016:9). Hazır (2012) çokkültürlülüğün mantığını anlamaya yardımcı olan “bireysel özgürlükler tam olarak sağlanmışsa, grup haklarına neden ihtiyaç duyulsun” sorusuna yer vermekte ve bazı cevapların faydalı olacağını belirtmektedir. Erdoğan ve Vatandaş'a (2020: 2793) göre etnik/kültürel çeşitliliklere

sahip toplumların kimliklerini korumalarını sağlayan çokkültürlülüğü bir model olarak görmekte ve üst kimlik çatısı altında bütün kültürel kimliklere toplumda yer açması ve onların varlıklarını desteklemesi şeklinde ifade edilmektedirler.

Çokkültürlülük toplumda farklı şekillerde ifade edilebilmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- a) Bir toplumun demografik yapısının tanımı,
- b) Toplumda gözlemlenebilen çeşitli kültürlere ait egzotik ötekilik (dans, kostüm, festival vb.),
- c) Azınlıklar ile birlikte toplumun nasıl işleneceği konusunda belirsiz vizyon,
- d) Azınlıklara yönelik fırsat eşitliği dâhilinde kamu politikası,
- e) Özel danışma ofisleri, danışma kurulları, temsilcilikler ve finansmanlar gibi azınlıkların yararına yönelik düzenlenmiş kurum ve uygulamalar (Vertovec, 1996: 50).

Çokkültürlülüğün farklı anlamlarda kullanılması toplumlarda farklı algılanmasına da neden olmaktadır. O halde toplumlar çokkültürlülük kavramını farklı anlamlarda kullandığında neler anlamaktadır? İlk tahlil düzeyinde çokkültürlülük, demografik betimlemeye dayalı tanımı ile kültürel çeşitliliğin eş anlamlısı olduğuna ve ikinci tahlil düzeyinde ise kültürel çeşitliliklerin toplumsal örgütlenmesi dikkat çekmektedir (Doytcheva, 2005:16). Çokkültürlülük, teorik ve pratik olarak gözler önüne farklılıklar koyabilen bir şeye sahip olduğunu ve bunun teorik anlamda, dil, din ve kültürel benliklerinin tanınması, tarihsel anlamda da çokkültürlülük fikrini uygulama alanına koyabilen Batılı toplumlarda çeşitli değerlendirmeler söz konusu olabilmektedir (Yanık, 2011: 173).

Tartışmalı çokkültürlülük iddiaları, azınlık haklarının çoğunlukla bireysel haklardan daha öncelikli olmasıyla ilgiliyken eleştirel tartışmayı başlatan iddia ise devletin toplumda bulunan azınlık gruplarını tanınması ve bireysel özgürlüklerine getirdiği kısıtlama neden olmaktadır (Brown, 2000: 216). Birbirinden farklı olan bireylerin veya grupların aynı toplumda yaşaması ile bazı sorunlar meydana gelmektedir. Genel anlamda bakıldığında; güvenlik, istikrarsızlık, göçmenlerin devlete yük olacağı düşüncesi, ülkenin ekonomik yönden zayıflayacağı, konut ihtiyacından

doğın kira artışı vb. durumlar yer almaktadır (Ateş ve Yavuz, 2017:1294). Bu sorunlardan dolayı toplumlarda çatışmalar kaçınılmaz olmaktadır.

Brown (2000:217) çokkültürlülüğün yol açtığı bazı sorunlara siyasetin yardımcı olacağına ve “denge” kavramı ile sosyal adaletin, siyasi ve iktidar tahsisinin “etnik aritmetik” formüllerine dönüştürülemeyeceğine değinmektedir. Siyasette farklı kültürlerden olan insanların yer alması hem toplumu kaynaştırmaya hem de bir arada saygı çerçevesinde nasıl yaşanılabileceğine örnek olarak gösterilebileceği varsayılmaktadır. Ülkelerde çokkültürlülük olgusu üzerine düşünceler ortak olsa da kurumsal olarak farklı çözümlerin uygulandığı görülmektedir. Çokkültürlülük, bir devlet politikası halinde özgül meydan okumalara tepki olarak ortaya çıkmaktadır (Doytcheva, 2005:69). Günümüzde ulus devletler dini, ulusal, etnik ve kültürel farklılıkların idaresi bakımından cumhuriyetçiliğin ya da çokkültürlülüğün alternatiflerinden birine göre davranmak zorundadır (Akıncı ve Kule, 2014:206). Çokkültürlülük politikaları, toplumun değer, inanç ve normlarını yıkmakta ve kültürel toplumların iç dinamiklerini zayıflatmaktadır (Erdoğan ve Vatandaş, 2020: 2799).

Dünya tarihine bakıldığında insanların birbirlerinden bağımsız ve aralarında mesafe bulunan bölgelerde yaşayan insanların dünyaya bakış açıları ya da dünyayı algılama şekilleri birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir. Farklı toplumlardan bir araya gelen insanlar arasında kültürel farklar da oluşmaktadır. İğüs (2015:367) kültürlerarasılık kavramı ile toplulukların birbirleri ile olan etkileşim sonucunda meydana gelen yeni melez kültürlere, kültürlerin bir araya gelmesine işaret etmekte ve hatta farklılıklar içerisinde de çokkültürlülüğün anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Kültürlerarasılık, 1900'lü yıllarda antropolojik çalışmalar ile ortaya çıkmış ama önem kazanmaması ile birlikte 1970'lerde yerli hareketler sonucu Latin Amerika'da eğitim alanında ortaya çıkmıştır (Wieschalla, 2016: 20).

Sivrioğlu (2020:20) kültürlerarasılık, beraber yaşamakta olan kültürlerin arasındaki etkileşimi ifade etmek için kullanılmaktadır. Kültürlerarasılık kavramının temel yapıtaşını oluşturan ilkeler bulunmaktadır. İlklerden birisi Logie (2004:177) kültür farklılıklarının bilincine sahip olmak ile birlikte, bir kültürün değerine göre üstün olmadığı ilkesidir. Kişiler, toplumlar ve kültürler çeşitli faktörlere bağlı farklılaşmalar yaşamakta ve farklılaşmaya neden olan unsurlar sadece nitelik farkı oluşturmamakta aynı zamanda hiyerarşik bir tabakalaşmaya da neden olmaktadır (Karaca, 2012: 231).

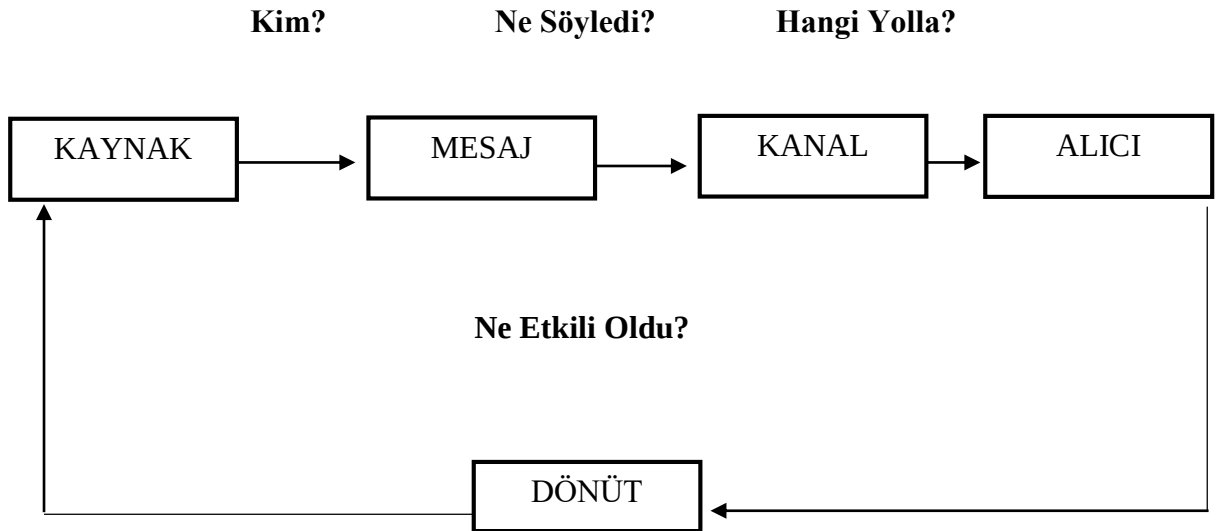
Toplumda yaşayan insanlar arasında birlik ve beraberliğin, dayanışmanın oluşturulması için ilk hedef insanların kültürel farklılıkları kabul etmesi gerekmektedir. Kartarı (2020: 34) birçok antropolog, uygarlığın ilerlemesi için başat koşul olarak kültürel farklılığı, kültürlerarasılığı ve kültürötesini öngörmektedir.

Kültürlerarasılık kültürler arasında kültürel alışverişi ve bireylerin birbirleri ile etkileşim ve iletişimi sağlar. Kültürlerarasılık, ırkçılık, etnik merkezcilik ve yabancı düşmanlığına karşı gelmekte ve insanlar, gruplar arasında olan benzerliklere vurgu yapması ile çokkültürcü anlayıştan farklı olmaktadır (Çelik, 2008:330). Göktuna Yaylacı (2017:358) kültürlerarasıcılığın ulusal yurttaşlığın ve toplumsal bütünlüğün güçlü bir bütün algısı olarak katkısı olduğuna ve etkileşime çokkültürcülükten daha fazla yöneldiği, senteze daha fazla odaklandığı anlayışının hâkim olduğunu düşünmektedir. Böylelikle kültürlerarasılık bireye ve toplumlara kazandırıldığı takdirde toplumda hoşgörü ve huzurun kaçınılmaz olacağı öngörülmektedir. Kültürlerarasılık, toplumlarda birçok uygulamayı ve politikayı da beraberinde getirmektedir. Bu politikalar daha fazla önceliklerin oluşmasını sağlamaktadır. Bouchard (2013: 106) çoğunluğun kültürlerinden ve kimliğinden vazgeçmeye mecbur bırakıldığı çoğunluğun üyeleri arasındaki inanca karşı koymaktır. Kanık (2017:152) kültürlerarasılığı kültürel alış-verişe dayandırmakta ve içeriğinde milliyetçilik, ırkçılık gibi birliği bozacak olumsuzlukların yer almadığına, karşı olduğuna değinmektedir. Toplumda farklı kültürleri tanımanın, anlamının yolunu iletişim oluşturacaktır. Kültürlerarasılık, iletişim imkânlarıyla toplulukların öteki kültürleri tanımasına ve kendi kültürlerini tanımasına olanak sağlamaktadır (Baykara, 2010: 46).

2.3. Kültürlerarası İletişim

Kültürlerarası iletişimi ele almadan önce iletişim kavramının açıklanması ve yüzeysel olarak ele alınması gerekmektedir.

İletişim, en basit hali ile bireylerin “duygu ve düşüncelerini paylaşma” sürecidir (Kartarı, 2020: 41). Çetinkanat (1998: 3) kaynak ile hedef arasında tutum değişikliğine gitmek için bilgi, davranış, fikir, duygu ve becerilerin manalarının ortak olunmasını ve paylaşılması için oluşturulan etkileşim süreci şeklinde ifade etmektedir. İletişim sürecinin öğeleri Şekil 2’deki gibidir.

Şekil 2. İletişim Sürecinin Temel Öğeleri (Güçlü, 2003’den aktaran Yiğit, 2020:20).

Kaynak, iletişim sürecinin başında mesajları alıcıya ileten kişi, kişiler veya örgüt olarak ifade edilir (Gürgen, 2003: 30). Mesaj, belirli bir haber veya bilginin yazılı, görsel ya da sözel bir biçimde ifade etmektir. İletişimin başarılı olması için mesaj, alıcının ve kaynağın hayat tecrübelerini nakleden semboller ile iletilmesi gerekmektedir. Kanal mesajın alıcı ve gönderici arasında taşınmasını sağlayan bağ veya araçlar olarak tanımlanabilir. Alıcı, iletişim sürecinde kaynak tarafından gönderilen mesajları alan kişi, grup veya kitleye denilmektedir (Gürgen, 2003: 34). Dönüt ise alıcının mesaja tepki vermesi şeklinde açıklanabilir. Kaynak mesajın doğru bir şekilde iletilip iletilmediğini anlaması için mutlaka geribildirim verilmesi gerekmektedir.

Kişiler iletişim sürecinde idrak ettiği sembolleri tanımlamaya hatta kendi kültür kalıpları çerçevesinde anlamlandırmaya başlar ve bu semboller kişinin kültüründe bir anlam oluşturmaz ise kişi iletişim sürecini idrak edemediği anlamına gelmektedir (Kartarı,2020: 47). İletişim sürecini etkileyen birçok faktör olduğunu ve bunların arasında en önemli faktörlerden birinin kültür olduğu ön görülmektedir. Aynı toplumda aynı kültür çatısı altında yaşamakta olan bireyler veya gruplar arasındaki iletişim, farklı kültürleri bir arada bulunduran toplumdaki birey veya gruplar arasındaki iletişime kıyasen daha kolay gerçekleşmektedir. Bir toplumda farklı kültürlerin birbirleri ile iletişime geçmesi ile ‘Kültürlerarası İletişim’ kavramı meydana gelmektedir.

Kültürlerarası iletişim kavramı tarihsel olarak ikinci dünya savaşı yıllarına dayanmaktadır. Kültürlerarası iletişimi gündeme taşımak amacıyla 1946 yılında ABD Dışişleri birimlerinde görevli kişileri eğitmek amacıyla “Foreign Service Institute” kurulmuştur (Sarı, 2004: 2-3). Edward T. Hall’un 1959’da yayınlanan Sessiz Dil (The

Silent Language) adlı yapıtı kültürlerarası iletişimin başlangıcı kabul edilse de, 2. Dünya Savaşı sırasında Ruth Benedict'in 1943'den başlayarak ABD Savaş Enformasyon Dairesi düşüncesinde yaptığı antropolojik çalışmalar bir başka kültürün iletişim davranışlarını tanımaya yönelik olduğundan kültürlerarası iletişim çalışmaları için başlangıç sayılabilmektedir (Kartarı, 2020: 65).

Karaman (2018:40) kültürlerarası iletişimi sembolik değişim süreci olarak ifade etmekte ve farklı kültürel gruplara ait kişilerin etkileşim halinde olduğunu dile getirmektedir. Bu kültürlerarası iletişim süreci içerisinde iletişimin problemsiz bir şekilde gerçekleşmesi için taraflar arasında hoşgörü, saygı, duyarlılık vb. ahenk unsurları olması gerekmektedir.

Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlere ait olan bireyler ve gruplar arasında etkileşim, yabancıнын idrak edilmesi ve açıklanması, kültürel farklılıkların korunması vb. konuları ele alan disiplinlerarası bir bilim dalıdır (Roth, 1996'dan aktaran Kartarı, 2020: 50). Bir başka tanıma göre, iki ayrı gruptan kişilerin manevi ve maddi kültürel unsurlar ile etkileşime geçmeleri, birbirlerini idrak etmeleri, kabul etmeleri, anlamaları, saygıda bulunmaları ve beraber yeni kültürel değerler yaratmalarına olanak veren disiplinler arası ve bilimsel faaliyetler şeklinde ifade edilmektedir (Özmen, 2020:17). Kültürlerarası iletişim kavramı ile ilgili birçok yaklaşım bulunmaktadır. Bennett (1998: 6) kültürlerarası iletişim için çoğu yaklaşım bu durumu insani bir fenomen şeklinde incelemektedir. Kartarı'nın 2020'de yayımlanan çalışmasında kültürlerarası iletişimin amacını farklı kültürlere ait insanların gerçekleştirdiği iletişimi anlamak, açıklamak ve iletişim süreçleri hakkında varsayımlarda bulunmak olarak açıklamaktadır.

Tabakçı (2008:40) kültürlerarası iletişimin kapsamına, yalnız farklı toplumların kültürleri değil aynı toplumda yer alan farklı kültürler arasındaki ilişkiler de kültürel farklılıklar çatısı altında girmektedir. Kültürlerarası iletişim bazı araştırmacılara göre karşılaştırmalı kültürel iletişim ile (cross-cultural Communication) aynı anlamda kullanılmaktadır. Fakat iki kavram arasında farklılıklar bulunmaktadır. Ökeli (2014: 29) karşılaştırmalı kültürel iletişim, belirli değişkenler açısından kültürleri tek tek incelerken, kültürlerarası iletişim, çeşitli kültüre mensup bireylerin karşılaştıkları andaki etkileşimi ele almaktadır. Bir kişinin farklı bir kültürden olan insanlar ile iletişim kurması ne bildiği ile alakalı bir durum olmakta ve kültürlerarası iletişim sürecinde etkililiği yüksek kılmak için kişiler birbirlerinin kültürleri üzerinde ne kadar çok bilgi

edinip o derece uygun iletişim davranışı bulmak etkililiği arttırmaktadır (Bozkaya ve Aydın, 2020:32). Kültürel kurallar olarak bilinen gelenek, görenek ve adetler kişilerin etkileşimlerini etkilemekte ve bir insanın bir kültüre yabancı olması o toplumun kültürel kurallarına da yabancılığı beraberinde getirdiği için kurallara bağlı bireyler ile etkileşimi olumsuz olmaktadır (Kahraman Adıyaman, 2016: 34).

Bennett (1998:18) kültürlerarası iletişim, birlik ve farklılığın, küresel köyde işbirliği ve rekabetin ve çokkültürlü toplumlarda yaratıcı çatışma ve ortak görüşün eşzamanlı varoluşunu destekleyecek olan bir gerçekliği gözler önüne sermektedir. Kültürlerarası ilişkiler günümüzde göçler, turizm, ekonomi vb. durumlardan dolayı yoğunluk kazanmakta ve bu noktada sadece dil bilmenin kültürlerarası iletişimde yeterli olmayıp diğer kültürlerle özgü davranış biçimleri üzerinde bilgi sahibi olunması gerekmektedir (Göksu, 2016:26-27). Küreselleşme sürecinde kültürlerarası etkileşim iş camiasından medyaya, eğitimden eğlenceye kadar birçok sahada uzmanlar kültürel çeşitlilik içindeki sinerjiyi oluşturmak için öncelik kültürlerarası iletişimi öne çıkarmaktır (Uyar, 2014: 47).

2.4. Kültürlerarası İletişim Yeterliliği

Toplumlarda meydana gelen çeşitli gelişmeler, farklı toplumlarda bulunan insanlar ile iletişime geçmelerini sağlamaktadır. Bireylerin birbirlerini anlamalarını ve birbirlerinin kültürlerini benimsemelerini sağlayacak olan sağlıklı ve yeterli bir iletişimdir. Bu iletişimin kültürlerarası olarak kazandırılmasında bazı yeti ve özellikler bulunmaktadır. Özelliklere değinmeden önce iletişimsel yeti, kültürlerarası yeterlilik ve kültürlerarası iletişim yeterliliği ile ilgili açıklamalara yer verilecektir.

İletişimsel yeti ya da yeterlilik kavramı birçok araştırmacı tarafından günümüze kadar tanımlanmaya çalışılmıştır. Akay (2013:310) iletişimsel yeti, toplumda iletişimi oluşturmak ve bir dil topluluğu yaratmak için gerekli olan beceriler olarak tanımlamaktadır. Byram'ın 1997'de yayımlanan çalışmasında iletişimsel yeterlilik kavramının Hymes (1972) tarafından söylendiğini açıklamaktadır. Byram (1997:8) Hymes 'in yerli dil konuşanların arasındaki iletişim ve ilk dil ediniminin tanımlamaları yabancı dil öğrenim ve öğretiminin amaç ile hedeflerinin tanımına aktarılmaktadır. Salleh (2008:305) iletişim yeterliliği ile ilgili sunduğu genel bir tanım önerisi ise, "İletişim yeterliliği, iletişim becerilerinin uygun kullanımı vasıtasıyla iletişim bilgisinin gösterilmesidir." şeklinde dile getirmektedir. İletişimsel yeterlilik, bazı yeterliliklerinin

gerçekleştirilmesini, telaffuzların anlaşılmasını ve asıl üretiminde etkileşim olan ve performansa özgü yaygın psikolojik sınırlamalar altında iletişimsel performanstan ayırt edilmesi gerekmektedir (Canale ve Swain, 1980: 6). Kültürlerarası yeterliliğe iletişim yeterliliği olarak baktığımızda, başta dil ve gramer bilgisine ait yeterlilik olarak idrak edilirken sonraki süreçlerde ise dile ve iletişime ait bilgi ve beceriler bütünü olarak açıklanmaktadır(Temel Eğinli ve Yalçın, 2016: 8).

Kartarı (2020: 257) kültürlerarası iletişimde etkinliği oluşturma şartlarından biri ise sınıflandırma ya da kategorilere ayırma şeklinde olmalı ve sınıflandırma yapılırken cinsiyet, ırk, kültürel veya fiziksel karakterlere göre yapılmalıdır. Kültürlerarası yeterlilik kavramı çoğunlukla kültürlerarası iletişim yeterliliği şeklinde de ifade edilmektedir. Schauer (2016:3) kültürlerarası yeterlik, kültürlerarası iletişim yeterliliği, kültürlerarası etkililik, etkileşim yeterliliği vb. kavramlar birbirlerinin yerine ara sıra kullanıldığından, kültürlerarası yeterliliği tanımlamayı güçleştiren alandaki terminolojik tutarsızlıktır. Kültürlerarası yeterliliğe ulaşmış bireyler çoğu şeyin farkına daha iyi varmaktadır. Kültürlerarası yeterlilikte kişiler sadece hedef kültürü değil, bu kültürün bileşenlerini, düşünce yapısını anlamayı ve aynı zamanda kendi kültürüyle hedef kültür arasındaki ayrımları fark edebilecek olgunluğa ulaşmaktadır (Altundağ 2012:24-25). Kültürlerarası yeterlilik, başka bir kültür içerisinde bulunan kişilerin kültürlerin gerektirdiği talepleri anlaması ve cevap vermesi, kültürel değerlere ayak uydurmasına ilişkin gelişmeleri açıklamaktadır (Temel Eğinli, 2011:215).

Kültürlerarası iletişim yeterliliği, çeşitli toplumlarda veya fiziksel ve sembolik çevrelerde doğup büyüyen insanlar arasında “etkin, uygun” etkileşim ve iletişimin oluşmasıdır (İlbuğa,2010:174). Kartarı (2020:264) kültürlerarası iletişimci yaklaşımına nazaran, çeşitli kültürlerin üyeleri arasında pozitif bir etkileşimin merkezi, üye kişilerin arasındaki iletişim süreci olarak ifade etmektedir. Chen (1990:5) kültürlerarası iletişim yeterliliği temelde yalnızca insan iletişimini inceler fakat aynı zamanda insanlar ile yaşadıkları çevre arasındaki etkileşimi de araştırır. Mulcar (2019:23) kültürlerarası iletişim yeterliliği, kültürleri anlama becerisi ve çeşitli kültürlerden insanlar ile başarılı bir iletişim kurma becerisi olarak kullanılır veya kabul edilir.

Farklı kültürel benliklere ait bireyler iletişim kurabilmek için çeşitli şekillerde iletişim yeterliliği geliştirmişlerdir. Yeterlilik türlerine baktığımızda bunlar;

-Temel Yeterlik

-Toplumsal Yeterlik

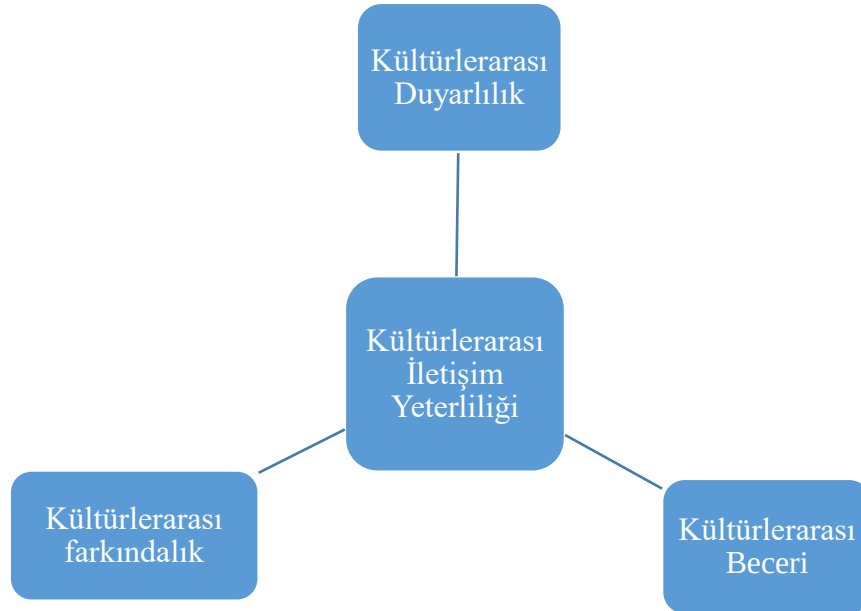
-Bireylerarası Yeterlik

-Toplumsal Yetenekler

-Dil Yeterliliği

-İletişim ve İlişkisel Yeterlikleri şeklindedir (Kartarı, 2020:261).

Kültürlerarası yeterlilik, çoğunlukla farklı kültürden olan bireylere empati kurma, davranış ve düşüncelerini yargılamadan anlamaya çalışma ve etnomerkezcilikten uzak olarak bireyleri farklılıkları ve benzerlikleri ile benimsemeyi açıklamaktadır (Temel Eğinli, 2011:216). Kültürlerarası iletişim yeterliliği ile ilgili Chen ve Storasta (1996: 362) bir model ortaya koymuş ve bu boyutlar; bilişsel (kültürlerarası farkındalık), davranışsal (kültürlerarası beceriklilik) ve duygusal (kültürlerarası duyarlılık)boyutlarıdır. Üç temel boyut arasındaki ilişki Şekil 3’de Chen ve Storasta (1996:362)’dan uyarlanmaktadır.

Şekil 3. Kültürlerarası İletişim Yeterliliği Modeli

Chen ve Storasta’ nın kültürlerarası iletişim yeterliliğinin oluşmasını sağlayan modelinde bu üç boyut; kişilerin hem kendi kültürünü hem de farklı kültürleri tanımasını, kültürel farklılıkları kabul eden, değer veren, saygı duyan ve hoşgörü

gösteren küresel vatandaşlar olmalarına yardım etmektedir. Üç modelde de dikkat çeken özellikler, etkili iletişim becerilerini elde etme, farklı kültürler hakkında bilgi sahibi olma ve olumlu tutum geliştirme dikkat çekmektedir. Chen ve Starosta'nın kültürlerarası iletişim yeterliliği modelini meydana getiren bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlar, araştırma ile ilgili bilgiler sunmasından dolayı ayrı başlıklar altında ele alınmaktadır.

2.4.1. Kültürlerarası Farkındalık

Kültürlerarası farkındalık, bir kişinin diğer kültürlerdeki benzerlikleri ve farklılıkları anlama yeteneğini sağlayan kültürlerarası iletişim yeterliliğinin bilişsel boyutudur (Fritz, Graf, Möllenberg ve Chen (2005:6). Kültürlerarası farkındalık, bireyin iletişimde bulunduğu kesimin kültürü ile kendi kültürü arasında düşünce ve davranışlardan nasıl etkilenebileceğinin şuuru olmasıdır (Tezcan, 2020:42). Bir bireyin kültürlerarası farkındalık elde etmesi için, kültürel benzerlik ve farklılıkların farkında olması, bu durumu anlaması, benimsemesi ve saygı göstermesi gerekmektedir.

Kartarı (2020:269) bilişsel süreç, kültürlerarası iletişim sürecinde belirsizliği ve çok anlamlılığı azaltmaktadır. Kültürlerarası farkındalık, insanların ait olduğu kültürün bir şeylerine bakış açısının en iyi yol olduğuna inanmadıkça ve insanlar bundan ötürü başka perspektifleri değerlendirmeye başladığında meydana gelmektedir (Öğüt, 2017: 103). Kültürel farkındalık sürecini aşan bir birey, evrensel insan davranışlarını örneğin jestler ve mimikler, bakışlar, kibarlık normları vb. şeylerin farklı kültürden olan bireyler aracılığıyla kültürlerarası iletişim sürecinde nasıl adapte ettiklerini algılamaya başlamaktadır (Üstün, 2011:21).

2.4.2. Kültürlerarası Beceriklilik

Kültürlerarası beceriklilik, farklı bağlam ve pozisyonlarda munasip davranış biçimlerini seçebilme hüneri olarak ifade etmektedir (Kartarı,2020:272). Kültürlerarası iletişimin davranışsal boyutu olarak bilinen kültürlerarası beceriklilik, diğer ifadeyle kültürlerarası etkililik, kişinin kültürlerarası etkileşim anında etkili davranışlar sergileyebilme ve iletişimsel amaçları yürütebilme yeteneğidir (Üstün, 2011:25). Kültürlerarası iletişimin davranışsal süreci, iletişim becerilerine karşılık gelmekte hatta etkileşimlerde etkili davranış gösterebilmemize olanak veren sözel ve sözsüz davranışlardan meydana gelmektedir (Öğüt, 2017: 105). Kültürlerarası yeterliliğe sahip

olmak için, ilk olarak kültürlerarası farklılaşmayı anlamak ve bu farklılıklara duyarlı olmak gerekirken sonrasında farklılıkların nedenlerini öğrenmek ve bireyler ile etkileşime girildiğinde, kazanılan bilgi ve tecrübeleri iletişim davranışına aksettirerek iletişim sürecinde faydalanmak gerekmektedir (Kartarı,2020:273). Kültürlerarası beceriklilik kazanmış bireyler iletişim sürecinde daha ılımlı davranmakta ve farklı kültürlerle ait bireyler ile bu süreçte sağlıklı bir iletişim için sözlü mesajları nasıl kullanacaklarını daha iyi bilmektedirler. Kültürlerarası becerikliliğe sahip olmak, herhangi bir kültürün üyeleri ile etkili bir iletişim kurmak demektir.

2.4.3. Kültürlerarası Duyarlılık

İnsanların farklı kültürel özelliklere karşı pozitif hisler besleyebilmesi için kişilerin kültürlerarası duyarlılık yeterliliğini taşıması gerekmektedir. Fritz vd. (2001:6) tarafından yapılan çalışmada, kültürlerarası duyarlılık, bireyin kültürel farklılıkları benimsemesi, takdir etmesi ve bir kişinin duygusal arzusu anlamına gelen kültürlerarası iletişim yeterliliğinin duygusal boyutudur. Bhawuk ve Brislın'e (1992:413) göre kültürlerarası duyarlılık, insanların diğer kültürlerle alıştırmının hem teorik analizlerinde hem de diğer kültürlerde etkili bir şekilde yaşamını sürdürmeye ve çalışmaya hazırlamak için uygulanan programlarda önemli olarak sıklıkla görülen bir kavram olarak tanımlamaktadırlar. Kültürlerarası duyarlılık, aynı toplumda farklı kültürlerden olan bireylerin duygusal ve davranışsal farklarının farkında olma becerisidir (Aksoy, 2016:39). Kültürel farklılığın olduğu toplumlarda etkili ve olumlu bir iletişim kurmak ve farklılıklar ile baş edebilmek için kültürlerarası duyarlılık becerisine kazanmak bunu gerekli kılmaktadır.

Chen'in 1997'de yayımladığı çalışmada "bir kişinin kültürlerarası iletişimde uygun ve etkili bir davranışı destekleyen kültürel farklılıkları anlama ve takdir etme yönünde olumlu bir duygu geliştirme yeteneği" olarak kültürlerarası duyarlılığın kavramsallaştırılabileceğine değinmektedir. Genel olarak kültürlerarası duyarlılık, kişilerin farklı kültürlerle veya farklı kültürlerden olan insanların bakış açısına saygı duyması ya da değer vermesi olarak tanımlanabilmektedir (Saygılı ve Kana, 2018: 1043). Bir başka tanıma göre, bireyin kültürlerarası duyarlılığını tecrübe etme ya da işleme şeklini belirleyen dünya görüşüdür (Medina Lopez Portillo, 2004:180). Kültürlerarası duyarlılık, insanların farklı kültürleri merak etmesine, anlamasına, tanımasına ve çeşitli kültürlerle karşı hoşnutluk beslemesi ile ilgili bir kavramdır (Bak

Ateş, 2020:60). Kùltürlerin bir arada olduğu toplumlarda bireylerin birlikte huzur içerisinde yaşıma bilincini kazanmaları gereklidir. Bu yeterliliklere sahip olmayan bireyler hem toplum hem de bireyler tarafından yadırganmaları kaçınılmaz olacaktır. Öksüz ve Öztürk'e (2016:10) göre, kùltürel farklılıklara duyarlı bireyler, iletişim sürecinde kendileri bir de diğeri bireyler için olumlu sonuçlar elde etmeye çalışmakla birlikte yüksek bir özgüvene ve zorluklara karşı mücadele etmekten keyif almaktadırlar. Kùltürlerarası duyarlılığı ölçmeye yönelik iyi bir yaklaşım, diğerilerinin bireyci ya da kollektivist geçmişı ile ilgili tutumlarını değıştirme hakkında bilgi ve gönüllülüğü belirlemektir (Bhawuk ve Brislın, 1992:418). Kùltürlerarası duyarlılık, farklılığı yaşıma, inşa etme ve bireysel bir anlayış süreci boyunca temsil edip ortaya çıkarmaktadır (Medina Lopez Portillo, 2004:180).

Bennett ve Bennett' (2004:153) göre Kùltürlerarası Duyarlılık Gelişim Modeli'nde kùltürlerarası duyarlılık iki adımda ele alınmaktadır. Etnik merkezci(ethnocentric) aşama, kùltürel farklılıklardan kaçınmanın yollarını ya kùltürel farklılıkları yadsıyarak ya da farklılıklara karşı bir savunma geliştirerek önemini en aza indirirken, ethnorelative(ethnorelative) aşama ise, kùltürel farklılığın ya önemini benimseyerek, göz önünde bulundurarak bir perspektife uyarlamak ya da bütün kavramı kimlik tanımına bütünleştirip farklılığı arama yolları olarak tanımlamaktadır (Bennett ve Bennett, 2004: 153). Bu aşamalar şekil 4'de gösterilmektedir.

Şekil 4. Kùltürlerarası Duyarlılık Gelişim Modeli (Bennett ve Bennett, 2004: 153).

Şekil 4'te yer alan gelişim evreleri aşağıdaki gibi açıklanmaktadır;

Etnikmerkezci dönemde ilk evre reddetme evresidir. Reddetme, öteki kültürlerin hiç ayrımcılığa uğramadığını veya belirsiz şekillerde yorumlandığını dile getirmektedir. Sonuç olarak, kültürel çeşitlilik örneğin; “yabancı” veya “göçmen” gibi diğer farklılaşmamış bir tür ile ilişkili olarak ya algılayamazlar ya da kendi içlerinde değerlendirirler. Bu sebepten ötürü reddetme evresinde olan insanlar farklılık konusundan muhtemelen kaçınabilecek veya belli grup isimlerini kullanmadan ziyade onlara atıfta bulunabilecekler.

Bir sonraki etnikmerkezci dönemde olan ikinci evre savunma evresidir. Farklı kültürler daha karmaşık biçimde ayrımcılığa uğrayabilir, fakat yine de farklı kültürler kendi kültürleri kadar karmaşık görünmemektedir. Dışarıdan bakıldığında, egemen olan kültürden bireylerin savunduğu şey kültürel imtiyazlarıdır ama bu süreç grubun içinden deneyimlenmedi. Baskın olmayan gruplar için, bu evrede kuşatma tavrı benzerdir fakat varsayılan saldırgan farklıdır. Bu aşamadaki insanlar, baskın grubun asimile etme baskısını dolayı muhtemelen kültürel kimliklerini daha fazla koruyacaklardır.

Etnikmerkezci dönemin son evresi ise küçümseme evresidir. Kültürel çeşitlilikten uzaklaşmak için en karmaşık stratejinin sembolü olmaktadır. Bu aşamada, görgü kuralları ve öteki geleneklerdeki yüzeysel kültürel farklılıklar benimsenmekte ama "derinlerde hepimiz aynıyız" varsayımı yapılmaktadır. Benzerlik varsayımı, savunmanın basitleştirmelerine karşı koymakta çünkü diğerleri kişinin kendisi kadar eşit bir şekilde karmaşık olduğunu algılamaktadır. Ancak, bireyler kendisiyle aynı şekilde karmaşıktır. Baskın olmayan grupların daha az sayıdaki üyesi bu aşamada yaşamaktadır. Çünkü genellikle önyargılı ayrımcılık deneyimiyle tutarsızlık göstermektedirler.

Kabullenme hareketi etnik göreceli dönemin ilk evresi olmaktadır. Kabullenme hareketi, dünya görüşünün etnik göreceli dönemin temeline, kültürel bağlamlara ve yeniden yapılandırılmasını temsil eder. Bütün değerler, tutumlar ve inançlar, bir seti ötekenden ayıran bağlamsal gruplar şeklinde düzenlenmiştir. Bu evrede "kabul edilen" şey, ötekilerin eşit ama farklı karmaşıklığıdır. Bu kabul illaki uzlaşma ya da beğeni anlamına gelmemektedir.

Etnik göreceli dönemin ikinci evresi ise uyum evresidir. Uyum hareketi, farklı kültürler ile hareket etmemiz gerektiğinde oluşmaktadır. Bu ihtiyaç tipik olarak yurtdışında bir görevde ya da farklı kültürlerle sahip ekip ile çalışmalar yapıldığı gibi, diğer kültürler ile gündelik yaşamda temas fazla yaşandığında ortaya çıkmaktadır. Kültürel bağlamın kolayca tanınması, davranışa yol göstermek için yetersizdir. Başlangıçta, adaptasyon, biri bir diğer kültürün perspektifini almak için teşebbüste bulunduğu bilişsel çerçeve değişim şeklini almaktadır. Adaptasyondaki en büyük sorun ise özgünlüktür. Bireyin kendisi ile ilgili sorusu; "Nasıl kendim olabilirim ve tüm bu alternatif şekillerde davranabilirim?" sorusuna cevap, bireyin benlik tanımının alternatif bağlamları kapsayacak biçimde genişletilmesidir.

Etnik göreceli dönemin son evresi ise bütünleşme evresidir. Bütünleşme evresinde, gelişimsel vurgu büsbütün kültürel kimlik etrafında olmaktadır. Bu durumda "kimlik" ile bireyin deneyimine bir tutarlılık hissi sağlayan bir üst seviyenin sürdürülmesi kastedilmektedir. Bütünleşme sorunlarını ele alan insanlar dünya görüşlerinde zaten genellikle çok kültürlü ya da iki kültürlülerdir. Bazı noktalarda kültürel kimlik algıları rastgele bir kültürel bağdan ayrılmış olabilir ve ilerlemiş olan deneyimlerini kapsayan bir şekilde kimliği yeniden oluşturmaları gerekmektedir (Bennett ve Bennett, 2004: 153-157).

Chen (2010: 6) yüksek oranda kültürlerarası duyarlılığı olan insanların etnikmerkezci ve kültürlerarası iletişimde daha az endişe duyduklarını dile getirmektedir. Kültürel farklılıkları anlamaya, pekiştirmeye doğru pozitif bir duygu geliştirmek ve sonuç olarak kültürlerarası yeterliliği ilerletmek için duyarlı bireylerin sahip olması gereken özellikler olmalı ve bu özellikler: öz saygı, öz izleme, açık fikirlilik, empati, etkileşim katılımı ve yargılamama şeklinde ifade edilmektedir (Chen, 1997:6). Bu özellikler ilgili alan yazında şu şekilde tanımlanmaktadır.

- Öz Saygı; benlik, “bireyin kendisini görme” biçiminde ifade edilmekte ve benlik kavramının çarpıcı unsurlarından biri ise öz saygı olmaktadır (Chen, 1996: 362). Benlik saygısı, öz değer ya da öz değer duygusu olmak ile birlikte kültürlerarası etkileşimlerdeki durumsal farklılıklara saygı duymayı ve kabul etmeye yönelik olumlu duyguyu ilerleten öz saygı olmaktadır (Chen, 1997: 7).

- Öz İzleme; bireyin sohbet yoluyla bir konuşma davranışı gerçekleştirmek ve durumsal kısıtlamaları eşleştirmek için davranışı düzenleme yeteneği anlamına gelmektedir (Chen, 1997: 7).
- Açık Fikirlilik; bireylerin, diğerlerin açıklamalarını takdir ve kabul ettiğinde kendilerini açıkça ifade etme istekliliği anlamına gelmektedir (Chen,1996: 363).
- Empati; iletişim sürecinde bireyin kendini karşısındakinin yerine koyarak duygularını anlama şekli olarak ifade edilebilir. Empati, anlayış gösteren sözlü yanıtların ve aktif dinlemenin etkili gösterimlerinin karşılıklılığını sergilememize izin vermektedir (Chen,1997: 8).
- Etkileşim Katılımı; duyarlı, anlayışlı ve özenli olmak, bireylerin mesajları iyi bir şekilde almasını ve anlamasını, kültürlerarası etkileşimi akıcı ve uygun bir biçimde başlatıp sonlandırmasını ve uygun dönüşler yapmasını mümkün kılmaktadır (Chen,1997: 8).
- Yargılayıcı Olmamak; kültürlerarası iletişim esnasında diğerlerini samimiyetle dinlemeye engel olacak olan hiçbir ön yargıya sahip olmamak anlamına gelmektedir (Chen,1996: 363). Kültürlerarası olarak hassas kişiler sadece kültürel farklılıkları kabul edip ve tanımları gerekmez aynı zamanda kültürlerarası karşılaşmaya karşı genellikle tatmin edici bir hisse neden olan bir zevk duygusunu bilmeleri de gerekmektedir (Chen,1997: 9).

Chen'in 1997'de yayımladığı çalışmada kültürlerarası duyarlılığa sahip olan kişilerde bulunması gereken bileşenler, bireylerin kültürlerarası iletişim sürecinde diğer bireyler veya gruplar ile etkileşim sürecini olumlu etkilemektedir. İnsanların bu özellikleri bilmesi kültürel farklılıklara nasıl saygı gösterilebileceği konusunda da yardımcı olmaktadır.

Kültürel duyarlılık, etkili bir şekilde etkileşim kurmak için kültürdeki farklılıkların farkında olmaktan daha fazlasının olduğuna ve kültürel olarak yetkin bir kişi, tüm insanların eşsiz insanlar olmak ile birlikte deneyimlerinin, değerlerinin, inançlarının ve dilinin onların algılarını etkilemektedir (Altan, 2018:2). Kültürlerarası duyarlılık, bir kültürde “doğal” olmadığından duyarlılık duygusunun gelişime yeni farkındalık ve davranışları gerekli görmektedir (Bennett, 1986: 179). Çiloğlu (2018:34) insanların kültürel farklılıklara saygılı ve duyarlı olmalarını sağlayabilen ve destekleyebilen pozitif duygular, kültürlerarası iletişim yeterliliği ile sağlanabilecektir. İnsanlarda veya toplumlarda kültürlerarası duyarlılık kendiliğinden var olan bir davranış şekli değildir

fakat farklı kültürleri tanımak, anlamak, farkında olmak ile bu davranışı kazanmaya bir temel oluşturulabilir. Hammer, Bennett ve Wiseman (2003:423) Kültürlerarası duyarlılığın gelişiminin düğüm noktası, daha karmaşık şekillerde kültürel farklılığı çözümüleme yeteneğine erişmek olduğunu dile getirmektedirler. Günümüzde artmakta olan küreselleşme ile ekonomik, teknolojik ve politik anlamda kültürlerarası duyarlılık kavramı daha da önem kazanmakta ve ülkeler arasında oluşan diplomatik ilişkilerin de temelini bu kavram belirlemektedir. Toplumların çağdaş seviyelere ulaşması ve huzur, barış, birlik ve beraberliğin sağlanması için bu kavramın varlığına daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Kültürlerarası duyarlılık davranışına sahip olmada bireye katkı sağlayacak olan farklı kültürlerde ve farklı kültürlerin bulunduğu karma toplumlarda zaman geçirmektir. Farklı kültürlerin bulunduğu toplumlarda geçirilen zaman, bireyde kültürleri tanıma, anlama, farklılıkların farkında olma, farklılıklara sahip kişilere karşı saygılı ve hoşgörülü olma, bulunduğu durumdan deneyim ve tutum gibi birçok özellik kazanmasına olanak sağlayacaktır.

2.5. Kültürlerarası İletişimi Engelleyen Faktörler

Bir toplumda yer alan farklı kültürler içerisindeki insanların karşılıklı kurdukları iletişim şekilleri kültürel olarak farklılık göstermektedir. Erdem ve Günlü 'ye (2006: 179) göre iletişimin, çeşitli kültürler ya da alt kültürel sistemlere bağlı farklılık göstermesi gibi kültürün de iletişimden etkilenmesi kaçınılmaz bir durum olduğu ve örnek verilecek olursa iletişim sürecinde kullanılan işaretler, jestler, davranış ve tutumlar, giyiniş tarzları vb. değerler bulunduğunu dile getirmektedir. Çeşitli kültürel geçmişe sahip olan insanların, birbirlerinin ve iletişim sürecinde karşılıklı mesajlarını anlamaları için kültürel iletişim eğilimleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Aksi durumda ise kurulacak iletişim sürecinde mesajı ve bireyi yanlış anlamaya hatta iletişimin etkililiğinin yitirilmesine yol açacaktır. İnsanların aynı ortamda yaşamlarını sürdürmeleri iletişim içinde olduklarını göstermez. Yaşanılan kültür, insanların iletişim tarzlarına dokunacağından çeşitli kültürlerde yaşayan bireylerin iletişimde birbirlerini doğru anlamasını zorlaştıracaktır. Birey, farklı kültürden biri ile iletişim sürecindeyken mesajları kendi kültürel kodları dâhilinde anlamaya çalıştığı andan itibaren kültürlerarası iletişimde engeller, çatışmalar ortaya çıkmaya başlamaktadır.

Çeşitli kültürlerden inanların bir araya gelmesi ile birlikte birçok sorunda meydana gelmektedir. Kişinin kendi kültürel değerlerine bağlı olması ve başka kültürlerle karşı kendini kapatıp, kalıp yargılar ve ön yargılara sahip olması gibi çeşitli nedenlerden dolayı sorunlar baş göstermektedir. Kültürlerarası iletişim sürecinde iletişime engel olan faktörler sadece kişi ile ilgili olmayıp aynı zamanda bu süreçte birey karşısındakini birey olarak görmek yerine öteki kültür olarak algıladığı zaman da çatışma meydana gelmektedir. İnsanların günlük yaşantıda karşısına çıkan farklı kültüre ve farklı kültürden bireylere karşı önceden edindiği ve kulaktan dolma bilgilerden dolayı iletişime girmemesi de kültürlerarası iletişime engel bir durum olmasını pekiştirmektedir

Kültürlerarası iletişim sürecinde sorunları ve çatışmaları engellemek için bireyin kültürlerarası iletişim yeterliliği oluşturan farkındalık, beceri ve duyarlılık bileşenlerini geliştirmesi şarttır. Bu duruma ilaveten kültürlerarası iletişimi engelleyen durumların belirlenip buna neden olan durumlar için önlemler alınmasının etkili olacağı da düşünülmektedir. Kültürlerarası iletişimi engelleyen unsurları ele almak hem araştırma için hem de engellerin neler olduğuna dair bilgi edinmek için önemli bir adım olacaktır. Kültürlerarası iletişimi engelleyen faktörler; etnikmerkezcilik, kalıp düşünceler ve önyargılar, belirsizlik ve kaygı kavramları olmaktadır.

2.5.1. Etnikmerkezcilik

Etnomerkezcilik kavramını sosyal bilimlerde ilk kez William Graham Sumner 1906 yılında kullanmıştır (Kartarı, 2020:238). Etnomerkezcilik (ethnocentrism), kişinin kendi kültürünü diğer tüm farklı kültürlerin üzerinde görmesi ve farklı olan her şeyi kendi kültürü çerçevesinde değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Özyurt Gülen, 2019:25-26). Etnomerkezcilik, bir etniğin başka bir etnik gruptan üstün olduğunu kabul eden düşünce örneği olmak birlikte evrensel boyutta günümüz ve geçmişteki güç bileşenlerini etkilediğinden ötekilerinden bir adım öne çıkan düşünce şeklidir (Çakır, 2010:80-81).

Etnikmerkezcî dünya görüşünün zemininde karşı çıkma ya da inkâr bulunmakta ve kişinin gerçeklikle ilgili diğer fikirlerin varlığını ve çeşitliliğini inkâr etmesi anlamına gelmektedir (Çakır, 2010:81). Etnikmerkezcî kişi, kendini, içinde bulunduğu kültürü ve grubu dünyanın merkezine yerleştirip ötekilerinin yerini buna göre belirlemekte hatta grup dışın olanlar arasında kendine en çok benzeyeni yakınına

ötekilerini ise aralarındaki farklılık boyutuna göre uzağa yerleştirmektedir (Kartarı, 2020:239). Etnikmerkezci kişilerin kültürlerarası iletişim sürecinde tüm olanları kendi kültürünün özelliklerine ve şartlarına göre değerlendirdiğinden dolayı bu durum iletişim sürecini olumsuz olarak etkilemektedir. Kültürel ufkunu genişletmeyi veya kültürel farklılıklar için uygulamaların elverişliliğini benimsememek yanlış anlaşılmalara veya çatışmalara yol açmakla birlikte toplumdaki huzursuzluğu da artırarak, kültürlerarası mutabakatı, ittifakı olumsuz etkileyebilmektedir (Karaman, 2018:50).

Etnikmerkezcilik, iki yapıya ayrılabilir. İlki, kişinin kendi kültürünü “doğal” olarak benimsemesi, ikincisi ise, kişinin kendi kültürünün diğer kültürlerden üstünlüğünü kabul etmesidir. İnsanlar yaşam şekillerinin kültür tarafından biçimlendirildiğini, farklı kültürlere ait insanların da kendine özgü değerlerinin, normlarının ve dünya görüşlerinin olduğunu göz önünde bulundurmamaktadır. Birçok insan hangi kültürden olursa olsun dünyayı bakış açılarına göre benimser ve bu insanların dünyası, kendilerine daha fazla doğal gelen kişilerden, nesnelerden, ilişkilerde, yöntemlerden ve kategorilerden oluşmaktadır. Bunların tümü doğal olarak algılanmak ve etkileşim esnasında sorunsuz olarak kabul edilmektedir. Çevreyi doğal kabul etmek aynı zamanda da günlük hayatta insanı rahatlatma işlevi vardır. Etnikmerkezciliğin ikinci bileşeninde kişi, kendi kurallarına, alışkanlıklarına, değerlerine ve davranış kalıplarına ters gelen ne varsa tümünü değersiz, anormal, şüpheli ya da ahlaksız olarak değerlendirmektedir (Maletzke, 1996’dan aktaran Kartarı, 2020:239).

2.5.2. Belirsizlik ve Kaygı

Hangi toplumda olduğu fark etmeksizin kültürlerarası etkileşimde taraflardan biri yabancıdır. Yabancılar, kültürlerarası etkileşimde kendilerinden ne beklenildiğini bilmedikleri için veya beklenileni anlamadıklarından dolayı belirsizlik ve kaygı duymaya başlamaktadırlar (Reed, 2004:3).

Belirsizlik, bilişsel farklılıkları ve benzer bağlamlarda çeşitli düşünceleri ifade etmektedir (Reed, 2004: 3). Gudykunst (2005:287) belirsizlik, minimum eşik değerlerin altına indiğinde insanlar yabancıların mesajlarının yanlış olduğunu büyük olasılıkla yanlış yorumlayacaktır. Kaygı ise, belirsizlik gibi bilişsel olmayıp duyuşsal bir tepkiye neden olmakta ve ne olabileceği hususunda gerginlik, rahatsızlık ve endişe duymaktır

(Kartarı, 2020:241). Kaygı, çoğu kez kötü bir şey olacakmış hissine kapılıp nedeni bilinmeyen gerginlik duygusudur (TDK,2020). Gudykunst (2005:287) belirsizliğin duygusal eşdeğeri ise kaygı olarak ifade edilmektedir. İnsanlar farklı kültürden birey ile iletişim sürecine girdiği an güvensizlik hissinden dolayı belirsizlik ve kaygı durumu oluşabilmektedir. Kültürlerarası iletişim sürecinde belirsizlik ve kaygı oranı yüksek ya da düşük olduğunda bireyler arasında etkileşim ve iletişim olumsuz olmaktadır. Belirsizlik ve kaygı maksimum eşiklerin altında kaldığında ya da minimum eşiklerin üstüne çıktığında iletişim etkinliğinde önemli değişimler olduğu gözlemlenmektedir (Gudykunst, 2005:289). Genellikle insanlar iletişime katıldığı yabancı kişileri tanıdıkça belirsizlik ve kaygı düzeyleri azalmaktadır fakat zaman içerisinde bu durum azalacağı gibi karşı taraftan gelecek olan beklenmedik bir davranış ile de belirsizlik ve kaygı artabilmektedir (Kartarı, 2020:241).

Kültürlerarası iletişim alanında yürütülen çalışmaların amacı, belirsizlik ve kaygıyı tümüyle yok etmek değildir. Fakat belirsizlik ve kaygının oldukça yüksek olduğu şartlarda da etkili iletişim kurulamaz. Bu şekilde farklı kültürden iletişime katılan birinin gönderdiği mesajlar doğru yorumlanamaz veya bireyin davranışları ile ilgili geçerli tahminlerde bulunulamaz. Bu nedenlerden ötürü belirsizlik ve kaygı için alt ve üst sınırların tespit edilmesi gerekmektedir. Birey karşı kültürden biri ile iletişime girdikleri an belirsizlik ve kaygıları en üst düzeydedir. Bu bireyler düşünmeden iletişime katılır ve karşıdaki kişinin davranışlarını kendi kültürel değerlerine göre yorumlamaktadır. Etkin bir iletişim için, kişinin belirsizlik ve kaygı seviyesinin, karşıdaki yabancıdan davranışlarını münasip bir şekilde yorumlayabileceği hatta o kişinin gelecek davranışlarını doğru bir şekilde yorumlayabileceği seviyeye indirilmiş olması gerekmektedir (Kartarı, 2020:242).

2.5.3. Kalıp Düşünceler ve Önyargılar

Kültürlerarası iletişim esnasında karşılaşılan sorunlardan biri de kalıp düşünceler (stereotypes) ve önyargılardır. Kalıp yargı (stereotype) kavramı, etimolojik olarak baktığımızda ‘Stereos (katı)’ ve ‘Typos (nitelik, tip)’ kelimelerinden oluştuğu görülmüş ve ilk defa 1922 yılında Lippmann tarafından “kafamızdaki imajlar”ı göstermek için bu terim ortaya atılmıştır (Bakan ve Canöz, 2017: 92). Kalıp yargılar, yalnızca bizim belirli bir gruba ilişkin yaptığımız genellemeler veya bizlere nasıl benzedikleri değil aynı zamanda geniş çapta bazı belirli sosyal grupların nasıl

tanındıkları şeklinde tanımlanmaktadır(Özyurt Gülen, 2019:33). Toplumda insanların başka kültürler hakkında birbirlerine aktardığı olumlu veya olumsuz düşünceler olarak da tanımlanabilir. Coşgun (2004:23) kalıp düşünceler, toplumda bir grubun diğer bir gruba ilişkin üyelerine ilettiği ve aralarındaki çatışmayı aksettiren düşünceler olarak ifade etmektedir.

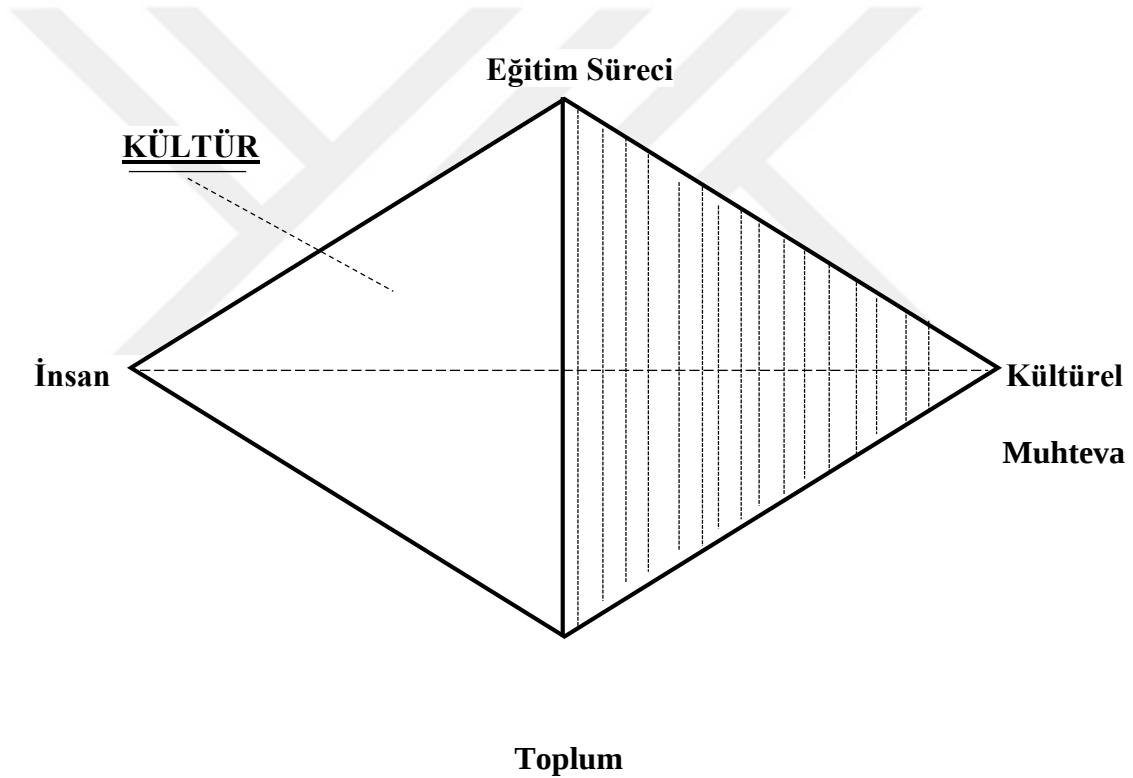
Kartarı (2020:253-254) kalıp düşüncelerin bireysel ve sosyal işlevlerini üç başlıkta toplamıştır: Birinci olarak bilişsel işlevdir. Burada kalıp düşünceler, günlük yaşamda edinilen izlenimi, tecrübeyi ve karmaşık enformasyonu düzenleyip kişi için bir yönelim sistemi fonksiyonu görmektedir. İkinci olarak da ruh sağlığı işlevidir. Kalıp düşünceler, duygusal fonksiyonlar ile “ben” idamesini koordine eden sistem fonksiyonunu yerine getirmektedir. Son olarak da toplumsal işlevdir. Stereotipler, toplumsal bütünleşme ve toplumsal sınırlandırma sistemleri adına toplumsal olarak kendini koruma fonksiyonunu yerine getirmekte ve gruplar içerisinde “öteki” ile arasındaki gerginlik ve çatışmalara değer yüklemesine neden olarak üyeler arasında sadakati arttırıp uyum sistemi işlevi görmektedirler.

Önyargı kavramına baktığımızda ise, genel veya özel olarak bir taraf tutma şeklinde ifade edilirken, halk arasında çoğunlukla bir bireyin kararlarının tek taraflı olarak meydana gelmesinde kullanılmaktadır (Akyol, 2019:54). Günlük yaşamda önyargı, içinde taraflı, iyi ya da kötü herhangi bir yargı veya olgu içermeyen nerdeyse her konuya ilişkin “ön fikir” şeklinde değerlendirilebilir (Özyurt Gülen, 2019:27). Toplumlarda kültürlerarası iletişimde bireyler ve gruplar arasında ön yargının var olması ayrımcılığı da beraberinde getirecektir. İnsanların sahip oldukları farklı kültürel değerlerden dolayı diğer kültürlerden ve alt kültürlerden olan bireyler ya da azınlıklar ile kültürel çatışmaların yaşanması gayet doğal bir durumdur. Kartarı’nın 2020’de yayımlanan çalışmasında önyargıların temel kaynağını aile oluşturmakta ve bundan dolayı önyargılar, kültürlerarası etkileşimin bitiminde değil, daha öncesinde oluşan yargılardır.

2.6. Kültür ve Eğitim

Eğitim; siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik ve bilimsel gibi birçok alanla ilişkili olup yaşam boyu devam eden ve yalnızca bir tanım ile açıklanamayacak kadar karışık bir olgu şeklinde tanımlanmaktadır (Demirçelik, 2020:3). Üstün (2011:29) eğitim, bireyin, sosyal davranışlara, inanış ve yaşama zihniyetine, ahlak ve

estetik ölçülerine doğru bir şekilde uyum sağlamasına katkı sağlayan bir süreçken, okul ise farklı ders konuları vasıtasıyla genç kuşaklara toplumun kültürünü takdim etmektedir. Eğitimin amacına baktığımızda; bireyleri içinde bulunduğu şartlara uyum sağlayarak kendini yenileyebilen, yalnızca diğerleri ile değil, kendisiyle de rekabet içinde olan, yaratıcı, üretken, sorumluluk duygusu gelişmiş bir vatandaş yetiştirmektir (Demirçelik, 2020:3). İnsanlarda var olan yetenekleri gün yüzüne çıkartmayı ve geliştirmeyi sağlarken bir yandan da insanlara günümüz şartlarına uygun yeni beceri ve yetenekler kazandırmaktadır. Tylor'ın (1971) oluşturmuş kültür piramidi ile insan, toplum, kültür, kültürel muhteva ve eğitim sürecinin bir bütün olduğuna değinmektedir. Kültür piramidi şu şekildedir;

Şekil 5. Kültür Piramidi (Tylor (1871) uyarlayan Güvenç, (1970) Aktaran Güvenç, 2016: 361).

Tylor'ın (1971) kültür piramidinde kültürel olgunun bazı boyutları görünmekte ve bu boyutların birbirlerinin tamamlayıcısı olduğu da belirtilmektedir. İnsanoğlunun içinde bulunduğu kültürün varlığını, yine içinde bulunduğu toplumun sağladığı çeşitli “eğitim” fırsatları ile öğrenmektedir. Kültür varlığı eğitim süreci ile kazanılması evrensel bir görünümüdür. Hâlbuki kültürel içerikler kültürden kültüre ve toplumdan

topluma farklılık gösterdiği için, varlık sonucu da farklı olmaktadır (Güvenç, 2016: 361).

Eğitimin başlıca görevlerinden biri, ortak kültürü gelecek nesillere geliştirerek aktarmaktır. Eğitim de bireylere bazı kültürel öğeler kazandırılması amaçlanmakta ve örnek verilecek olursa bunlar; empati, değer, hoşgörü, kendini tanıma ve doğaya dahil olma, topluma uyum sağlayan davranış modelleri ve düşünme yapısı gibi öğeler olarak açıklanmaktadır (Erdoğan, 2018:14). Toplumda meydana gelen farklılıklar, değişimler, modernleşme süreçleri, daha iyi bir eğitim seviyesine yükselme arzusu gibi oluşumlar toplumlarda eğitim politikalarının oluşmasına yol açmaktadır. Bireylerin birbirlerine veya birbirlerinin kültürel değerlerine karşı bakış açısında ortaya çıkan değişimler, kültürel özelliklere ilişkin eğitim politikalarını da beraberinde getirmektedir.

Günümüz dünyasında farklı kültürlerden olan bireylerin aynı toplumda yaşaması kaçınılmaz bir durumdur. Toplumda farklı kültürlerle karşı kalıp düşünceler ve önyargılar bulunmaktadır. Bu durum ise kültürlerarası iletişim sürecini zorlaştırmakta ve toplumda çeşitli çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır. Çatışmaları azaltmak ve toplumun huzurunu sağlamak amacıyla bireylere bazı kültürel beceriler kazandırılması şarttır. Bu durumu temele alan sistem ise eğitim sistemi olmaktadır. Öğretim sürecinde insanlara kültürlerarası iletişim yeterliliğinin kazandırılması önemli bir adım ve bu yeterliliği kazanan kişiler çeşitli kültürlerle çatışma yaşamadan iletişim sağlayabilecek ve yeni kültürlerle adım atabileceklerdir (Saygılı ve Kana, 2018:1044). Bireyleri hızla gelişen dünyaya hazırlamak için bireyin toplumda bulunan alt kültürler ile arasında duyarlılığın geliştirilmesi ilk hedef olmalıdır.

Geçmişten günümüze kültürler arasındaki etkileşimin sürekli arttığı evrende kendi kültürel değerlerini tanıyan, değerlerine sahip çıkan, çeşitli kültürlerle saygı duyan, hoşgörülü davranan ve farklı kültürlerden kişilerle etkili iletişim kurma becerisi kazanmış kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumsal ve evrensel bir dünya için kültürlerarası becerilerin bireylere kesinlikle kazandırılması gerekmektedir. Eğitim aracılığıyla kültürlerarası becerilerin kazandırılması nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesiyle ilgili doğrudan bir adımdır. Öğretmenlerin kültürlerarası iletişim ve kültürlerarası duyarlılık gibi becerilere sahip olması demek gelecek nesillerinde bu becerilere sahip olması demektir.

Çeşitli nedenlerden dolayı farklı kültürlerden olan bireyler arasında etkileşimin artması ve farklılıklara gösterilen saygı ve hoşgörü kavramlarının değer görmesi ile çokkültürlü eğitim ve kültürlerarası eğitim kavramlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2.6.1. Çokkültürlü Eğitim ve Kültürlerarası Eğitim

Çokkültürlü eğitim ve kültürlerarası eğitim kavramı birbirinin yerine kullanılan kavramlar olmaktadır. Bu başlık çerçevesinde çokkültürlü eğitim ve kültürlerarası eğitimin tarihsel süreci Ramsey 'in 2008'de yayımlanan çalışmasında açıklanmaya çalışılmıştır.

İngiltere'den ve diğer kuzeybatı Avrupa ülkelerinden göç eden insanlar son üç buçuk yüzyıldır Amerika Birleşik Devletleri'ne ekonomik ve siyasi olarak egemen olmuştur. Diğer yandan Asya'dan gelen göçmenler, daha uzlaşmaz ayrımcılık ve katı göç sınırlamalarını (örneğin, Çinli çalışanların ailelerini getirmemesi) amaçları ve onların soyundan gelenler halen birçok alanda yabancı olarak görülmektedir. Zorla gelenler (köleleştirilen Afrikalı ve Amerikalılar) ya da fethedilenler (Yerli Amerikalılar, Meksikalı Amerikalılar) şiddetli bir şekilde ayrımcılığa maruz kalmış ve eğitim ile istihdama eşit erişim reddedilmiş. Şaşırtmayan bir şekilde, 1950 ve 1960'lı yıllarda yasal sınırlamalar kaldırıldıktan sonra bile, eğitim ve mesleki temel akıma girmede daha az başarılı olmuşlardır. Irksal ve kültürel çeşitliliğe verilen sosyal ve politik tepkileri karakterize eden eşitsizlikler ve çatışmalar eğitim sistemine de girmiştir (Ramsey, 2008: 206).

Çokkültürlü eğitim, özellikle 1950'lerde ve 1960'larda uygulanan programlarla ilgili hayal kırıklığından ve reformların birçoğundan doğmaktadır. Uzun mahkeme savaşları, Beyaz Savaş ve eşit olmayan finansmandan dolayı okulların ayrıştırılması, yaygın olan eşit eğitim fırsatları ve gerçek irksal bütünleşme sağlamakta başarısız olmuştur (Ramsey, 2008: 207).

Çokkültürlü eğitim için yapılan reformlar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ancak ortak gaye, çokkültürlü eğitim çerçevesinde bireye olumlu istendik kültürlerarası yeterlilik ve becerilerin kazandırılması olmalıdır. Çokkültürlü eğitimin tanımlarına baktığımızda tanımlarda değişiklik göstermektedir. Bunun nedeni bazı

tanımların, farklı toplumların kültürel özelliklerine dayanmaktadır. Gay (1994: 6-7) çokkültürlü eğitimin en sık kullanılan 13 tanımını şu şekildedir:

- Bütün öğrencilerin akademik başarıya ulaşması için eşit bir şansa sahip olsun diye eğitim kurumlarının yapısını değiştirmeyi hedefleyen bir fikir, bir eğitimsel reform hareketi ve bir süreç
- Bireylerin, grupların ve ulusların yaşamlarını şekillenmesinde etnik ve kültürel çeşitliliğin canlılığını, yasallığını ve önemini vurgulayan bir felsefe
- Kültürel çoğulculuğu yansıtmak için temel değerleri, prosedür kuralları, müfredat, öğretim materyalleri, organizasyon yapısı ve yönetim politikaları içeren eğitim girişiminin tüm bileşenlerini değiştiren bir reform hareketi
- Dikkatli bir şekilde planlanan ve izlenen eylemler için uzun vadeli zaman ve çaba yatırımları gerektiren bir süreç (Banks & Banks, 1993).
- Eğitim sistemi içinde eşitlik, karşılıklı saygı, kabul ve anlayış ve sosyal adalete ahlaki bağlılık ilkelerine dayalı bir kültürel çoğulculuk felsefesini kurumsallaştırmak (Baptiste, 1979).
- Amerikan demokratik ideallerini izleyerek toplumu oluşturan grup miraslarının hayatta kalmasını sağlamak ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kültürel çoğulculuğunu yansıtmak için eğitim önceliklerinin, taahhütlerinin ve süreçlerinin yapılandırılması (AACTE, 1973; Hunter, 1974).
- Dünya boyunca tarihe bakma yollarından, deneyim ve fikirleri farklı analiz etme modellerinden, çocukları birçok yaşam biçimine duyarlı hale getirme hedefinden ilham alan diğer bakış açılarını ve kültürleri keşfetme özgürlüğüne sahip, miras alınan önyargılardan arınmış bir eğitim (Parekh, 1986:26-27)
- Tüm insanlar için çeşitliliğin, insan haklarının, sosyal adaletin ve alternatif yaşam tarzlarının gücüne dayalı insancıl bir kavram, kaliteli bir eğitim için gereklidir ve birçok kültüre öğrencilerin ulaşmasına sağlamak için tüm çabaları içerir; kültürel olarak çoğulcu bir toplumu pozitif bir güç olarak görür ve farklılıkları küresel toplumu daha iyi anlamak için araçlar olarak farklılıkları hoş karşılar (AFCD Çokkültürlü Eğitim Komisyonu, in Grant, 1977b:3).
- En kapsamlı haliyle, eğitimde eşitliği sağlamaya, müfredatı geliştirmeye ve baskıcı uygulamalarla mücadele etmeye yönelik kültürel çoğulculuğu besleyen demokratik değerlere dayalı bir öğretme ve öğrenme yaklaşımı (Bennett, 1990).

- Bir Amerikan toplumunda kendilerine özgü kültürel özellikleri (etnik, ırksal, dilsel, cinsiyet vb.) nedeniyle ayrımcılık ve saldırı mağduru olan çeşitli gruplarla ilgilenen bir eğitim türü (Banks, 1977).
- Çabalarından doğan eserleri ve fikirleri inceleyerek baskı ve sömürüye karşı çıkan çeşitli grup ve kuruluşlar hakkında bilgi edinme (Sizemore, 1981).
- Eğitim felsefesi, kadro kompozisyonu ve hiyerarşisi, öğretim materyalleri, müfredat ve değerlendirme prosedürleri aracılığıyla kültürel çeşitliliğe saygı gösteren politikalar ve uygulamalar (Frazier, 1977; Grant, 1977).
- Ayrımcılığın her şekline meydan okuyan, sınıfta kişilerarası ilişkilere ve yaptırımlara nüfuz eden ve sosyal adaletin demokratik ilkelerini geliştiren tüm öğrenciler için kapsamlı okul reformu ve temel eğitim (Nieto, 1992).

Çokkültürlü eğitim, hangi cinsiyet, sosyal sınıf, yaş, etnik ve kültürden olursa olsun tüm öğrencilerin eşit ve hoşgörü çerçevesinde okulda eğitim alma durumuna sahip olması şeklinde tanımlanmaktadır (Ateş, 2017:59). Damgacı (2013:15) çokkültürlü eğitim, çeşitli mikro kültürel temele sahip bireyler için yeni ortamlar meydana getirerek eğitimde fırsat eşitliği sunmakta diğer yandan da mikro kültürün içerisindeki eğitim sorunlarını gidermektedir.

Kostova (2009:222) çokkültürlü eğitimin başlıca amaçlarını şu şekilde sıralamıştır: (1) .Bugünün öğrencilerini çokkültürlü toplumla kaynaşmalarını, bir toplumda birlikte yaşamaya hazırlıklı olmalarını sağlamak ve farklı bakış açısına sahip kişiler ile belli bir bütünleşme ile karşılıklı hoşgörü sağlamak; (2) Geçmişte ve günümüzde gerçekleşmekte olan iç göçler, politik meseleler ve küreselleşme ile bölgesel, ulusal ve küresel ölçekte başkalaşan toplumsal ve kültürel yapıları sağlıklı bir şekilde algılamak, irdelemek ve toplum içerisindeki farklılıklarda gizlenen çeşitliliği gün yüzüne çıkartmak; (3) Diğerini kendimize benzer, özdeş bir biçimde görebilmek için, insanlar arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri kabullenmek ve idrak etmek; (4) Karakteristik özelliklerin, belirgin farklılıkların sebeplerini öğrenip farklılığa karşı saygılı olma alışkanlığı oluşturmak biçimi ile ötekilerini anlamada mesafe kat etmek; (5) Çokkültürlü ortamlarda beraber yaşamayı ve paylaşmayı, karşılıklı iletişim deneyimini kazanmak; (6) “Farklı” biçimde görülen kişilere karşı sergilenen olumsuz yaklaşım ve önyargılardan kurtulmak; (7) Çokkültürlü toplumlarda yaşamakta olan çocuklara duyarlılık, karşılıklı yardımlaşma ve hoşgörü becerisi kazandırmak; (8) “Farklı” biçimde görülen kişilerin duygu, düşünce ve yaşantılarını anlamaya çalışıp, onlara

empati kurma alışkanlığı kazandırmak; (9) Kişilerin etnik, dinsel veya kültürel azınlıkların “biricikliğini” ve “özgünlüğünü” benimseyerek, diğer kişilere “farklı” pencereden bakmamalarını öğrenmek; (10) Çokkültürlü eğitiminin amaçları değerlendirildiğinde ana amaç; bireyi farklı biçimde görülen kişiyi tanıma, anlama ve ona karşı saygılı olma gibi tutum ve davranışları bir bütün olarak özünde barındıran hoşgörü sahibi yapmaktır.

Kültürlerarası eğitimin tarihçesine baktığımızda ise, Amerika’da birinci ve ikinci dünya savaşları arasında ırk çatışmalarına karşı tepki olarak ortaya çıkmış ve genel eğitimciler, toplumun çeşitli ırklara karşı önyargı ve ayrımcı tutum ve davranışlarını azaltmayı amaçlayan eğitsel uygulamalar geliştirmişlerdir. Demografik yapısı çeşitli olan Amerika 1950’den sonra farklı toplumların birlikte huzur içerisinde yaşamlarını sürdürmeleri için çokkültürcü bir eğitim politikasının olması gerektiğinin farkına vararak eğitim uygulamalarını ve programını buna politikaya göre düzenlemeye başlamıştır (Altaş, 2003’den Aktaran Topcubaşı, 2016:39).

Kültürlerarası eğitim, çeşitli kültür ve inançlara sahip milletlerin birbirlerini karşılıklı tanıyarak, nasıl sorunsuz bir biçimde yaşamlarını sürdürebileceklerini araştırıp, çözümler ortaya koyan bir ilim dalıdır. Kültürlerarası eğitimin hedefi ise insanların çokkültürlü ortamlarda uyum içerisinde yaşamlarını sürdürmelerini sağlamaktır (Önder, 1997:56).

Kültürlerarası eğitimin üç ilkesi şu şekildedir; birinci ilke, kültürlerarası eğitim, tüm insanlar için kültürel bir biçimde uygun ve duyarlı kaliteli bir eğitim sağlanması aracılığıyla öğrencinin kültürel kimliğine saygı duymakta; ikinci ilke, her öğrenciye toplumda tam aktif ve katılımı sağlamak için gerekli beceri, tutum ve kültürel bilgiyi sağlamakta; üçüncü ilke ise kültürlerarası eğitim, tüm öğrencilere etnik, sosyal, kültürel ve dini gruplar ve uluslararası saygı, anlayış ve dayanışmaya katkı sağlayan beceri, tutum ve kültürel bilgi sağlamaktadır (Unesco, 2006: 33-37).

Günümüzde birçok ırktan veya ulustan olan insanlar aynı toplumda yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Hoşgörü ve eşitlik içerisinde yaşamlarını devam etmeleri için ülkede demokrasi olması gerekmektedir. Eğitim sisteminde demokrasiyi sağlamak amacıyla geleneksel olarak iki yaklaşım vardır: Çokkültürlü Eğitim ve Kültürlerarası Eğitim. Çokkültürlü eğitim, farklı kültürlerin kabulünü ya da en azından hoşgörsünü sağlamak için çeşitli kültürler hakkında bilgi edinmeyi ve diğer kültürlerin tanıtılması

üzerinde durmaktadır. Kültürlerarası eğitim, farklı kültürel gruplar arasında anlayış, saygı ve diyalog yaratma vasıtasıyla çokkültürlü toplumlarda beraber yaşamanın gelişmiş ve sürdürülebilir bir yolunu elde etmeyi ve birlikte pasif yaşamanın ötesine geçmeyi amaçlamaktadır (Unesco, 2006: 18).

Bugün ki toplumların yapısında çokkültürlü ve kültürlerarası eğitim göz ardı edilebilecek bir unsur değildir. Toplumun huzur içerisinde yaşaması için bu eğitim sistemlerinin müfredatta mutlaka yer alması gerekmektedir. Bir sonraki alan yazınında ülkemizde çokkültürlü ve kültürlerarası eğitimin var olup olmadığı veya ne derecede var olduğu ele alınacaktır.

2.6.2. Türkiye’de Çokkültürlü ve Kültürlerarası Eğitim

Geçmişten günümüze kadar çok göç alan toplumlarda, dil, din, cinsiyet, ırk, etnik köken vb. durumlardan dolayı ayırt edilmeksizin eğitim ve öğretim ortamında tüm insanların eşit hakka sahip olması gerekmektedir. Banks ve diğerleri (2001:202) çokkültürlü eğitimin uygulandığı güçlü çokkültürlü okullarda, farklı ırksal, kültürel, etnik ve dil gruplardan gelen tüm öğrenciler için eşit eğitim fırsatları oluşturmak ve akademik başarıyı deneyimlemelerine olanak sağlanmaktadır. Ayrıca çokkültürlü eğitim yaklaşımı, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin planlanmasında ve toplumdaki azınlık grupların kültürel, dilsel ve dinsel özelliklerinin ve ihtiyaçlarının dikkate alınmasını amaçlamaktadır (Üstün, 2011:37).

Türkiye’de çeşitli etnik köken, ırk, din, dil, mezhep, gelenek vb. farklı kültürel boyutlarda insanların yaşadığını ve bu durumdan dolayı da çokkültürlü bir topluma sahip olduğu ifade edebilir. Ülkemizin tarihi geçmişini miras aldığı hatta geçmişte çokkültürlü yapısı bağlamında Osmanlı Devleti’nde bir iç politika olarak, insanların kendi kültürlerinden kopmadan öteki kültürden kişiler ile bir arada yaşamlarını sürdürerek tam anlamıyla çoğulcu bir bakış açısıyla farklılıkların korunması şeklinde uygulandığı da insanlara aktarılmaktadır (Siviş, 2019: 48). Mazi (2018: 27) çokkültürlü eğitim yaklaşımı, ülkemizin küreselleşme sürecinde birçok interdisipliner nitelikte, etkileşimli bir iletişim vasıtasıyla tüm taraflara pozitif kültürlerarası bir sentezin aralıksız devam edeceğini belirtmektedir.

Cırık (2008:36) ülkemizde çokkültürlü eğitim kavramının yanlış anlaşıldığı ve çokkültürlü eğitim uygulamalar ile ülkemizin bölüneceğini, bu sebepten ötürü de bu

türden uygulamalara imkân sağlamanın üniter devlet yapısını bozabileceğini dile getirmektedir. Cırık ayrıca, bu tarz kaygıların henüz dengeleri tam oturmamış toplumlarda geçerli olabileceğine; Ancak, sosyal, siyasi, ekonomik ve toplumsal dengeleri rayına oturmuş olan Türkiye'nin, çokkültürlü eğitim uygulamaları ile bölünebileceğini düşünmenin de ülkemizin kuruluşundan günümüze kadar oluşturmuş olduğu güçlü yapıyı görmezden gelmek anlamına gelebileceğini de eklemektedir.

Önder (1997:58) kültürlerarası eğitim belki de Türkiye'yi daha çok ilgilendirdiğini hatta kültürlerarası eğitimin ülkemiz açısından ne derece önemli olduğunu ortaya koymakta ve aşağıdaki çeşitli nedenlerden dolayı öneminin daha fazla arttığını ifade etmektedir. Bunlar;

- a) Doğu ve Batı arasında Türkiye'nin bir köprü pozisyonunda olması
- b) Anadolu'da tarih sürecinde ortaya çıkan çokkültürlü toplum modellerinin yer alması
- c) Balkanlar, Batı Trakya, Kıbrıs ve Komşu Ülkelerdeki Osmanlı mirası
- d) Yurtdışına gönderilen insan gücü ihracı
- e) GAP'tan dolayı Asya, Afrika ve Doğu Avrupa'nın fakir ülkelerinden Türkiye 'ye gelecek insan göçü
- f) Türk Cumhuriyetleriyle yürütülen sıkı ilişkiler
- g) Türkiye'nin AB'ye üye olmak için devasal çaba harcaması ve Gümrük Birliğine katılması

Türkiye' de eğitim programlarında çeşitli güncellemeler ile yenilikler getirilmekte ve evrensel niteliklerin kazandırılmaya çalışılmaktadır. Güncellenen öğretim programlarından son ikisine bakacak olursak 2005 ve 2018 öğretim programlarında yapılandırmacı yaklaşım dikkate alınarak hazırlanıldığı görülmektedir. Türkiye'de kültürlerarası ve çokkültürlü eğitimi gerektiren koşullar bulunduğundan dolayı güncel olarak uygulanmakta olan 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren farklı derslerin öğretim programlarında kültürlerarası farklılık, beceri ve yetkinlikler ile ilgili genel amaç ve kazanımlara yer verilmektedir.

Toplumların kültürlerarası becerilerin kazandırılmasını hedefleyen eğitim kurumlarında çeşitli dersler yer almaktadır. Toplum içerisinde etkin, sorumluluklarının bilincinde olan, farklılıkları ayırt eden, kültürlerarası becerilere sahip iyi bir vatandaş yetiştirmek amacı olan derslerden biri sosyal bilgiler dersi olmaktadır. 2018-2019

Sosyal Bilgiler öğretim programında kültürlerarası becerilere yönelik genel amaç ve kazanımlara yer verildiği görülmektedir.

2.7. Sosyal Bilgiler ve Kültürlerarasılık

Sosyal Bilgiler dersinin ilk ne zaman ve nerede başladığı ile ilgili kesin bilgiler bulunmamakta fakat Sosyal Bilgiler kavramının tarihçesini ele aldığımızda ise ilk kez 19.yy başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana çıktığı gözlemlenmektedir. 18.yüzyılın sonlarına doğru yenilikçi eğitimciler, ilerleyen endüstri ve şehir toplumuna yönelik yeni bir eğitim programı ortaya koymak için çabaladılar. Bu uğraşların nedenlerinden biri, dünyanın çeşitli bölgelerinden göç ederek Amerika'ya gelen göçmenlerin Amerikalılaştırılması için gerekli ortamın oluşturulmasıydı. Programda bulunan tarih dersi ise güncel olaylar uzak ve geçmiş ile ilgili bilgileri kronolojik bir şekilde sunduğu için Amerikan ulusunu oluşturmada yetersizdi (Doğanay, 2008:78). Bu nedenden dolayı sosyal bilgilerin ortaya çıkması hızlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler kavramı için farklı bir anlayış ise, 1960'larda sosyal bilgilerin sosyal bilimlerle aynı anlamda kullanılmasıdır. Esas hipotez, sosyal bilim dallarının başlıca kavramlarının ve bilgi üretme metotlarının kazanılmasının daha faydalı olacağı düşüncesidir (Doğanay, 2008: 79). 1970-80-90'lı yıllarda yapılan reform hareketleri ile günümüz sosyal bilgiler programı ve dersi şekillenmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkan ve gelişen sosyal bilgiler dersi, Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülkede benimsenmekte ve okullarda okutulmaktadır.

Sosyal Bilgiler akımının öncülerinden biri olan Edgar B. Wesley, kavramı net olarak "pedagojik amaçlar için basitleştirilen sosyal bilimler" şeklinde tanımlamaktadır (Hertzberg, 1981: 1). Sosyal bilgiler için bir diğer tanım ise, sosyal bilimler alanında yer alan kazanımları, öğrencilerin fiziksel ve ruhsal davranışları ve yaş gibi öğeleri hesaba katarak aktaran içerik alanına sahip öğretim programıdır (Yazıcı, 2006:276).

Akdağ, Oğuz, Tatar ve Subaşı (2014:51) Sosyal Bilgiler dersi, insanın ve içerisinde yaşamını sürdürdüğü bedensel ve üyesi olduğu toplumsal yöresi ile olan ilişkisi, beceri, bilgi, değer ve davranış durumları ile geçmiş, şimdi ve gelecek birleşimiyle bir zaman ekseninde araştırmaktadır.

Ülkemizde Sosyal Bilgiler eğitiminin kökeni, ilk tarih sahnesine çıktığımız güne kadar götürülmekte fakat günümüz mantığında okul aracılığıyla sağlanmamakta onun

yerine Türk töresinin anayasa niteliğindeki maddeleri ile ifade edilmektedir (Özmen, 2015:7). Daha sonraki yıllarda yerleşik hayata geçme ile birlikte başlayan eğitim sistemindeki düzenlemeler, Selçuklu ve Osmanlı dönemi dâhil günümüze kadar gelmekte ve bugün eğitim sisteminin içerisinde okullarda Sosyal Bilgiler dersi olarak okutulmaktadır. Ülkemizde son olarak 2005’de uygulanan Sosyal Bilgiler programı, 2017’de hazırlanan taslağı ve 2018’de uygulamaya başlatılan yeni bir program ile güncellenmiştir.

Türkiye’de ilköğretim programları içerisinde 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında kültürlerarası becerilere yönelik genel amaç ve kazanımlara yer verildiği görülmektedir. Tablo 2’de bu programdaki genel amaçlar yer almaktadır.

Tablo 2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kültürlerarası Becerilere Yönelik Genel Amaçlar

Sosyal Bilgiler	Genel Amaçlar
Sosyal Bilgiler (4-7. Sınıflar)	13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri (MEB, 2018). 17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri (MEB, 2018).

Tablo 2’de görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kültürlerarası becerilere yönelik genel amaçların, Chen ve Starosta’nın (1996, 362) sınıflamasına göre, kültürlerarası iletişim yeterliliğini oluşturan kültürlerarası farkındalık ve kültürlerarası duyarlılık becerilerini kazandırmaya ve geliştirmeye

yönelik olduğu görülmektedir. Aşağıda genel amaçlar çerçevesinde kazanımlarda incelenmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kültürlerarası iletişim yeterliliği çerçevesinde kazandırılması hedeflenen kültürlerarası farkındalık, kültürlerarası beceriklilik ve kültürlerarası duyarlılık ile ilgili incelenen kazanımlar Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kültürlerarası Becerilere Yönelik Kazanımlar

Sosyal Bilgiler (4-7. Sınıflar)	Kazanımlar
4. Sınıf	SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar. SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır. SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır. SB.4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.
5.Sınıf	SB.5.1.1. Sosyal bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder. SB.5.7.3. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini kavrar.
6.Sınıf	SB.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklı cinsiyete, sosyo-ekonomik yapıya ve kültürel gruplara karşı ön yargıları sorgular. SB.6.7.3. Türk cumhuriyetleri ile komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi, ekonomik ilişkilerimizi değerlendirir.

7.Sınıf	SB.7.1.2. Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır. SB.7.7.1. Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir. SB.7.7.3. Çeşitli kültürlerle yönelik sahip olduğu kalıp yargıları irdeler.

Tablo 3'te gösterildiği gibi, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımların, kültürlerarası iletişim yeterliliği çerçevesinde kültürlerarası farkındalık, kültürlerarası beceriklilik ve kültürlerarası duyarlılığın her sınıf düzeyinde ve sarmal program dâhilinde öğrencilere kazandırılmasının hedeflendiği açıkça görülmektedir. Öğrenme alanlarından en çok “Kültürlerarası Bağlantılar” öğrenme alanı ile bu beceri ve yeterliliklere ağırlık verildiği gözlemlenmektedir. Aşağıda Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kültürlerarası iletişim yeterliliği çerçevesinde kültürlerarası farkındalık, kültürlerarası beceriklilik ve kültürlerarası duyarlılık kazanımları ile ilgili Sosyal Bilgiler dersi 4.5.6 ve 7.sınıf kitaplarından örneklerle yer verilmektedir.

2.7.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgilerde Kültürlerarasılık

Öğretim programında kazandırılması gereken kazanım “SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır” kazanımıdır. Bu kazanım sosyal bilgiler ders kitabında “Farklı Kültürler” başlığı altında ele alınmaktadır. Kitapta verilen metinler ile çoğunlukla turizm amaçlı yapılan geziler ile farklı ülkelerin kültürlerinin ve insanların tanındığını ve farklı bir ülkenin kültürü hakkında yer verilen örnek broşürler bulunmaktadır. Örneğin Japonya ile ilgili broşürde, Japonya'nın ekonomisi, misafirperverliği, yemek kültürü, giyim, spor, oyun eğlence, bayram ve festivalleri yani genel olarak kültürü hakkında bilgi verilmektedir. Verilen bilgiler ile öğrencilerde bulunan kalıp yargılar ve ön yargılar azalabilir. Her alanda verilen bilgilere görsellerinde yer verilmesi bilgileri pekiştirmektedir. Broşür sonunda yer verilen “Japon kültürü ile ülkemizin sahip olduğu kültürel özellikleri karşılaştırdığımızda iki ülke arasındaki benzerlik ve farklılıklar hakkında neler söyleyebilirsiniz?” sorusuyla öğrenci kendi kültürü ve Japon kültürü arasındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt edebilecektir.

2.7.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgilerde Kültürlerarasılık

Öğretim programında kazandırılması gereken kazanım “SB.5.1.1. Sosyal bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder” kazanımıdır. Bu kazanım sosyal bilgiler ders kitabında “Öğrendiklerimi Uyguluyorum” başlığı altında ele alınmaktadır. Konuya kitapta sadece iki sayfa yer verilmektedir. İçerikte öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ile ülkesini ve dünyadaki kültürleri daha iyi tanınması amaçlanırken konuya iki sayfadan daha fazla yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Sosyal bilgiler dersinin kültür açısından insanlara neler kazandırdığı çocukların ağızından görselli metinler ile aktarılmıştır. Görseller şu şekildedir;

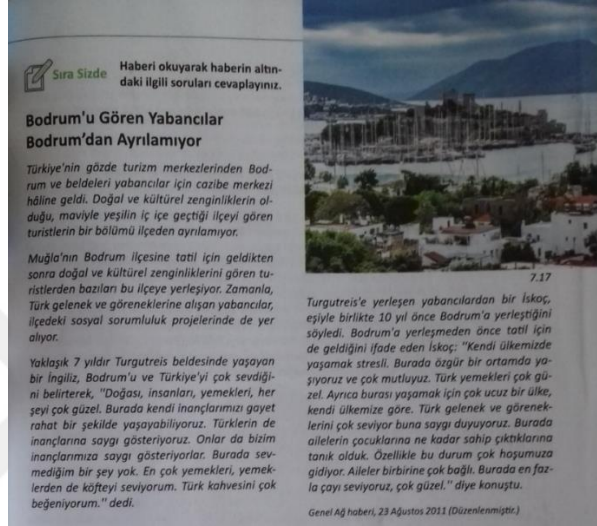

Resim 2. 5. Sınıf SBDK’nda Kültürlerarasılık

Öğrencilerin görsellerde sosyal bilgiler dersi ile hem ülkesini hem de dünyadaki kültürleri tanıdığını ve insanlara sağladığı kültürlerarası becerilere değinmesi diğer öğrenciler için bilgi sağlamaktadır. Görseller ve metinlere ilişkin yöneltilen “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerinizin size ne gibi faydaları oldu? Örnekler veriniz” sorusu öğrencilerin edindiği becerilere, kazanımlara, kültürlerarasılığa yönelik bakış açılarına örnekler vereceğinden ötürü öğrencilerin konuya ilişkin düşünce yapısını ortaya çıkartmayı da sağlamaktadır.

Öğretim programında aynı sınıf düzeyinde kazandırılması gereken bir diğer kazanım ise, “SB.5.7.3. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini kavrar”

kazanımıdır. Bu kazanım sosyal bilgiler ders kitabında “Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor” başlığı altında ele alınmaktadır. Kitapta ülkemizin turizm açısından önemli bölgelerin kültürlerarasılığa ve çokkültürlülüğe neden olduğu ve kültürlerarasılığa sağladığı katkılar genel ağ haberi çerçevesinde öğrencilere aktarılmaktadır. Bu genel ağ haberi örneklerinden biri ise şu şekildedir;

Resim 3. 5. Sınıf SBDK’nda Kültürlerarasılık

Genel ağ haberinde Bodrum’un kültürel zenginliğinden ve turistlerin turizm amacıyla geldiğinde bodrumdan etkilenmesi hatta bazı yabancıların yerleşmek için Bodrum da kaldığına değinmektedir. Yabancıların Türk kültüründen etkilendiğine ve karşılıklı olarak birbirlerinin kültürlerine saygı gösterdiklerine değinmesi de insanların kültürlerarası becerilere sahip olduğunu göstermektedir. Öğrencilerde yabancılara karşı ön yargıları azalması ve değişmesini sağlamak için ve kazanım dâhilinde amaçlanan becerilerin kazandırılmasında öğrenci üzerinde etkili olacağından dolayı genel ağ haberine kitapta yer verilmektedir.

2.7.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgilerde Kültürlerarasılık

Öğretim programında kazandırılması gereken bir diğer kazanım “SB.6.7.3. Türk cumhuriyetleri ile komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi, ekonomik ilişkilerimizi değerlendirir” kazanımıdır. Bu kazanım sosyal bilgiler ders kitabında “Milli Dış Politikamız” başlığı altında ele alınmaktadır. Aynı zamanda bu başlık altında dayanışma, ekonomi, kültür, politika ve yardımlaşma kavramlarına yer verilmektedir.

Konuya giriş yapılırken hazırlanılan kısımda öğrencilerin ön bilgilerini ölçmek ve konu ile bağlantı kurmak için Türk Dünyası haritası verildiği görülmektedir. Harita şu şekilde verilmiştir;

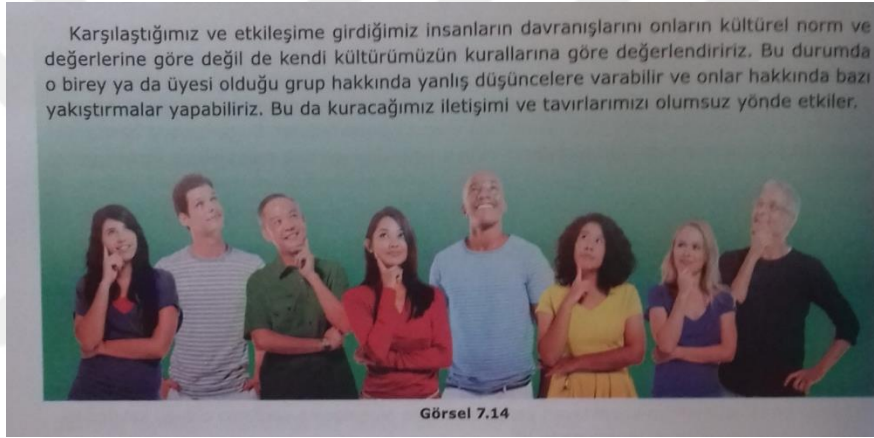
Resim 4. 6. Sınıf SBDK’nda Kültürlerarasılık

Konuya giriş yaparken böyle bir haritanın kullanılması öğrenciler için ülkesinin bulunduğu konumu, Türk cumhuriyetleri ve komşu ülkelerini, konumdan dolayı göç olması durumunda bir geçiş güzergâhı olduğunun farkına vardırılması ve bununla ilgili ön bilgilerinin açığa çıkartılması için Türk Dünya Haritasına yer verilmektedir. Türk Dünyası Haritası verilerek Türkiye’nin göreceli konumu hakkında öğrencilerden fikirlerini söylemeleri istenmektedir.

Konunun devamı Mustafa Kemal Atatürk’ün belirlediği milli dış politika ilkeleri ile devam etmektedir. Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerine katkı sağlamak için TİKA ve TÜRKSÖY gibi kuruluşlara katıldığı ve bu kuruluşların içeriği hakkında bilgi verildiği de görülmektedir. Bu konu başlığında ülkemizin diğer ülkeler ile sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkileri ortaya konulduğuna dair güncel gazete haberine de yer verilmektedir. Örneğin, “Türkiye Suriyeli Mültecilere Sahip Çıkıyor” başlıklı gazete haberinde sınır komşularımızın yaşadığı iç savaştan dolayı Türkiye’ye göç ettiğini ve Türkiye’nin de gelen mültecilere karşı hoşgörü politikası sergilediği öğrencilere kazandırılmak gösterilmekte ve ülkemizin hiçbir fark gözetmeksizin çeşitli kültürlerle açık olduğunu da sergilemektedir. Konunun devamında sadece siyasi olaylardan dolayı göç alması değil aynı zamanda ekonomik açıdan da ülkemize gelen farklı ırk, etnik köken ve kültürden gelen insanların varlığından görseller ve metinler ile bahsedilmektedir.

2.7.4. 7. Sınıf Sosyal Bilgilerde Kültürlerarasılık

Öğretim programında kazandırılması gereken bir diğer kazanım “SB.7.7.3. Çeşitli kültürlerle yönelik sahip olduğu kalıp yargıları irdeler” kazanımıdır. Bu kazanım sosyal bilgiler ders kitabında “İnsanları Nasıl Tanıyoruz?” başlığı altında ele alınmaktadır. Konuya giriş yapılırken kalıp yargılar ve ön yargıların tanımlarına yer verilmektedir. Devamında ise, birbirinden farklı ama birbirini de tamamlayan kavramlar olduğu belirtilmekte fakat bu benzerlikler ve farklılıklar detaylı bir biçimde örnekler ile belirtilmemektedir. Konu kapsamında görseller de incelenmiştir. Örneğin aşağıdaki kitaptaki şekli ile verilen görsel şöyledir;

Resim 5. 7. Sınıf SBDK’nda Kültürlerarasılık

Verilen görsel incelendiğinde; farklı insanların farklı kültürler hakkında düşüncelerini insanların kendi kültürel norm ve değerlerine göre değerlendirdiği metin ile aktarılacak istenmektedir. Görselden sonra konu kalıp düşüncelerden kurtulmamızın yolunu farklılıkları tanımak ve saygılı olmak olduğu ile ilgili devam etmektedir. Kalıp yargıların zamanla ön yargıya dönüşerek insanlar arasında ayrımcılığa sebep olacağı belirtilmektedir. Bunun içinde kalıp düşüncelere maruz kalan insanlar ve toplumsal ilişkiler hakkında öğrencilerin düşüncelerini ortaya çıkarmak amacıyla etkinlikler ile konu pekiştirilip tamamlanmaktadır.

2.8. İlgili Araştırmalar

Aşağıda, literatürde ulaşılabilen kültürlerarası duyarlılık kavramı ile ilgili olarak yurt içinde ve yurt dışında öğretmen, öğretmen adayı ve öğrenciler üzerinde yapılan çeşitli araştırmalara yer verilmektedir.

2.8.1. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Bayles (2009) tarafından yapılan “Assessing The Intercultural Sensitivity of Elementary Teachers in Bilingual Schools in A Texas School District” isimli doktora tezi çalışmasında, öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılığını değerlendirmek ve kültürlerarası deneyimleri çerçevesinde belli demografik ve arka plan değişkenleri bakımından kültürlerarası duyarlılıkta farklılıklar olup olmadığını incelemektedir. Çalışma grubunu, Texas’ta iki dil konuşulan 5 farklı okulda görev yapan 233 ilköğretim öğretmeni oluşturmaktadır. Kültürlerarası duyarlılığı ölçmek için Hammer ve Bennet (2001) tarafından geliştirilen Kültürlerarası Duyarlılık Geliştirme Modeline dayalı psikometrik olarak geçerli bir araç olan “Kültürlerarası Gelişim Envanteri” kullanılmaktadır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin çeşitli kültürler, değerler, inançlar ve iletişim stilleri gibi kültürel kalıpların farkında olarak, öğrencilerin bu farklılığı en aza indirebildiği ve evrensel değer ve ilkeleri uygulayabildikleri tespit edilmektedir. Ayrıca ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Öğretmen grupları için gelişim puanı iki değişkenden dolayı incelenmektedir. Bunlardan biri; öğretmenlik süresi diğeri ise, iki dil konuşulan bir sınıfta çeşitli etnik kökenlerden olan öğrenciler ile birlikte çalışma süresi olmaktadır. Her iki değişken için de 10 yıldan fazla öğretmenlik deneyimine sahip olan katılımcıların kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Chen (1997) tarafından yapılan “A Review of the Concept of Intercultural Sensitivity” isimli çalışmasında; kültürlerarası duyarlılığın kavramsallaştırılmasını sağlamak, kültürlerarası eğitim programlarında kültürlerarası duyarlılığın oynadığı rolü belirtmek, kültürlerarası duyarlılığın bileşenlerini betimlemek, eleştirmek ve bu araştırma dizisinde gelecekteki çalışmalar için yönler önermeyi amaçlamaktadır. Araştırma sonucunda ise, kültürlerarası duyarlılığın çalışan bir tanımı ortaya çıkarılmaktadır ve çalışma kültürlerarası farkındalık ve kültürlerarası duyarlılık

arasındaki kafa karışıklığını tartışmakla birlikte kültürlerarası yeterlilik ve kültürlerarası duyarlılığı araştırmak için gelecekteki yönleri önermektedir.

Yuen ve Grossman (2009), “The İntercultural Sensitivity of Student Teachers in Three Cities” isimli çalışmalarında, Kültürlerarası Gelişim Envanteri'ni (IDI) kullanarak Hong Kong, Şanghay ve Singapur'daki öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerini belirlemeyi ve karşılaştırmayı incelemektedirler. Çalışma grubunu 317 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular sonucunda, öğretmenler için etkili kültürlerarası eğitim sağlamak için sistematik çabalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Sonuçlar arasında üç örnek arasında şaşırtıcı benzerlikler bulunmaktadır: benzerlikleri vurgulayarak ve herkese aynı şekilde davranarak farklılıkları en aza indirme eğilimi, kültürel farklılıkları anlamaya ilişkin etnosantrik bir yönelim ve farklılığı incelerken kutuplaştırıcı bir kültürel perspektifin benimsenmesi gibi benzerlikler sunmaktadır.

Holm, K., Nokelainen, T ve Tirri, K. (2009), “Relationship of Gender And Academic Achievement to Finnish Students’ İntercultural Sensitivity” isimli çalışmalarında, cinsiyet ve akademik başarı ilişkisi değişkenlerine göre öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeylerini incelemektedirler. Çalışma grubunu, Finlandiya’da 12-16 yaşında ortaokul öğrencilerinden oluşan toplam 549 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeylerini tespit etmek için Bennett’in (1998) Kültürlerarası Duyarlılık Gelişim Modeli’nde bulunan 23 maddelik 5’li Likert tipi “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” kullanılmaktadır. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin kültürlerarası duyarlılıklarını erkeklerden daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

2.8.2. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Abaslı (2018) tarafından yapılan “Kültürlerarası Duyarlılık ve Empati Arasındaki İlişkilerin Türk ve Uluslararası Öğrenci Görüşlerine Göre İncelenmesi” isimli çalışma Türkiye'deki farklı üniversitelerde eğitim görmekte olan 210 Türk ve uluslararası öğrenci üzerinde yapılmıştır. Kültürlerarası duyarlılık ve empati arasındaki ilişkilerin Türk ve uluslararası öğrenci görüşlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, Türk ve uluslararası öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve öğrencinin uyruğuna göre anlamlı bir

farklılık göstermediğine ve Türk öğrencilerin empatiye yönelik görüşleri cinsiyet, yaş, eğitim durumu değişkenine göre farklılık göstermezken, uluslararası öğrencilerin empatiye ilişkin görüşleri cinsiyet ve eğitim durumuna göre farklılık gösterdiği saptanmaktadır. Pearson korelasyon analizi sonuçları, değişkenler arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermekteyken, regresyon analizi sonuçları ise, kültürlerarası duyarlılığın empatinin anlamlı bir kuralı olduğunu göstermektedir.

Akın (2016) tarafından yapılan “Türkçe Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmasında Türkçe öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarının cinsiyet, sınıf, anne-baba eğitimi durumu, sosyoekonomik düzey ve çeşitli kültürlerden arkadaşına sahip olma değişkenleri açısından incelemektedir. Çalışma grubunu 2015-2016 öğretim yılında Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi bölümünde öğrenim görmekte olan 220 Türkçe öğretmen adayı olarak belirlemiştir. Tarama modelinin kullanıldığı çalışma sonucunda; Türkçe öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin orta seviyede olduğunu fakat anne-baba eğitimi düzeyi, cinsiyet ve farklı kültürlerden arkadaş sahibi olma değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermediği de ortaya çıkmaktadır. Sınıf düzeyi açısından üst sınıflar anlamlı farklılık göstermektedir. Son olarak da sosyo-ekonomik düzeye baktığımızda ise, sosyo-ekonomik düzey düştükçe Türkçe öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin arttığı gözlemlenmektedir.

Aydın ve Şahin (2017) ‘nin yapmış olduğu “Psikolojik Danışman Adaylarında Kültürel Duyarlılığı Yordayan Bazı Değişkenler” isimli çalışmalarında psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılıklarını yordamada toplumsal cinsiyet rolü tutumu, empati ve beş faktör kişilik özelliklerinin rolünü incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışmayı 412 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans öğrencisi üzerinde uygulamakta ve verileri toplamak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, “Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutum Ölçeği”, “Kişilerarası Tepkisellik İndeksi”, “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” ve “Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi” kullanmaktadırlar. Araştırma sonuçlarına göre, duygusal empati, bilişsel empati, toplumsal cinsiyet rolü tutumu, kişilik boyutlarından duygusal dengesizlik ve deneyime açıklığın kültürel duyarlılığın anlamlı birer yordayıcısı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bilgiç ve Şahin (2019)'nin yapmış olduğu “Hemşirelik Öğrencilerinin Kültürlerarası Duyarlılık ve Etnik Merkezilik Düzeyleri” isimli çalışmalarında amaç, Hemşirelik öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılık ve etnik merkezilik düzeylerini etkileyen faktörleri belirlemektir. Çalışma, 460 hemşirelik öğrencisi ile yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği (KDÖ) ve Etnik Merkezilik Ölçeği (EMÖ) kullanılmıştır. Bulgular sonucunda, öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin ortalamanın üzerinde fakat etnik merkezilik düzeylerinin ise ortalamanın altında olduğu görülmektedir. Hemşire öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılıkları arttıkça etnik merkezilik düzeylerinin azaldığı ortaya çıkmaktadır.

Boran ve Arcagök (2017) tarafından yapılan “Temel Eğitim Bölümü Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılıklarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarını farklı değişkenler açısından incelemektir. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümünde 231 öğretmen adayı çalışmaya katılmıştır. Araştırmada 5 alt boyuttan oluşan “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” kullanılmaktadır. Verilerinin analizinde SPSS programı kullanılarak yapılmıştır. Elde edilen veriler sonucunda, öğretmen adaylarının kültürel duyarlılıklarının cinsiyet ve anabilim dalına göre anlamlı bir fark göstermediği fakat sınıf değişkenine göre anlamlı bir fark gösterdiği saptanmaktadır.

Elibol (2018) tarafından yapılan “Erasmus Programının Yabancı Dil Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılıklarına Etkisi: Gezi Defteri Kullanımı” isimli tez çalışmasında amaç, Erasmus değişim programının ve Gezi defterinin yabancı dil öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık gelişimlerine olan etkisini ve duyarlılık seviyelerinin betimsel analizini yaparak incelemektir. Çalışmanın evrenini, Anadolu Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü öğrencileri arasında Erasmus programında yer alan öğretmen adayları ve aynı sınıfta programdan yararlanmaya diğer adaylar oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda; Erasmus programına katılmayan öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık seviyelerinin ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Erasmus değişim programına katılan ama gezi defteri hazırlamayan adaylar duyarlılık seviyelerini arttırmaktadırlar. Ancak; gezi defteri hazırlayan adaylarda kültürlerarası duyarlılık seviyelerinde bir artış olmamış ve aksine

düşüş yaşanmıştır. Bu iki grubun ön test ve son test sonuçları arasında istatistiksel şekilde anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmaktadır. Erasmus programı ile yurtdışına giden 33 öğretmen adayı ile gitmeyen 33 öğretmen adayının duyarlılık seviyeleri karşılaştırıldığında ilk grubun duyarlılık seviyeleri dönem başında ve sonunda ikinci gruba göre daha yüksek olduğu fakat iki grubunda ön ve son test sonuçları arasında istatistiksel bir şekilde anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Güner ve Levent (2018) ‘in yapmış olduğu “Öğretmenlerin Kültürler Arası Duyarlılık Düzeyleri ile Empatik Eğilimleri Arasındaki İlişki: Halk Eğitimi Merkezi Örneği” isimli çalışmalarının evrenini İstanbul ili Anadolu yakasında bulunan 16 halk eğitimi merkezinde çalışan öğretmenler ve bu evren içinden örneklemini halk eğitimi merkezlerinde çalışan 270 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışmada halk eğitimi merkezlerinde çalışan öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılık düzeyleri ile empatik eğilimleri arasındaki ilişki incelenmektedir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenme sonucunda aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Köse (2019) tarafından yapılan “Sınıf Öğretmenlerinin Yabancı Uyruklu Öğrencilere Yönelik Tutumları ile Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyleri Arasındaki İlişki” isimli çalışmasında Sınıf öğretmenlerinin yabancı uyruklu öğrencilere yönelik tutumları ile kültürlerarası duyarlılık düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Çalışmanın evrenini, Şanlıurfa il merkezinde görev yapmakta olan sınıf öğretmenleri ve örneklemini de bu öğretmenlerden seçilmiş olan 355 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Bulgulardan elde edilen sonuçlar; Sınıf öğretmenlerinin yabancı uyruklu öğrencilere karşı tutumlarının Uyum, İletişim, Yeterlilik boyutlarında “çoğunlukla katılıyorum” seviyesinde; kültürlerarası duyarlılık puanlarının ise Kültürlerarası Etkileşimde Özgüven boyutlarında ve Kültürlerarası Etkileşimden Hoşlanma “çok yüksek” seviyede; Kültürel Farklılıklara Saygı, Kültürlerarası Etkileşime Katılım, Kültürlerarası Etkileşimden Özen ve Kültürlerarası Duyarlılık Ölçek Toplam Puanında “yüksek” seviyede olduğu sonucuna varılmaktadır. Ek olarak öğretmenlerin yabancı uyruklu öğrencilere karşı tutumları ile kültürlerarası duyarlılıkları arasındaki ilişkinin pozitif yönde ve yüksek seviyede olduğu görülmektedir.

Öğüt ve Olkun (2018)'un yapmış olduğu “Üniversite Öğrencilerinin Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyi: Selçuk Üniversitesi Örneği” isimli çalışmalarında, yöntem olarak saha araştırması kullanılmakta ve 436 katılımcı ile yüz yüze anket uygulanmaktadır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin cinsiyet ve vatandaşlık durumuna, farklı ülkelere mensup arkadaşına sahip olma, kitle iletişim araçlarını takip etme ve yabancı dil bilme seviyesine göre kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin anlamlı biçimde farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır

Öksüz ve Öztürk (2016) 'ün yapmış olduğu “Öğretmen Adaylarının Çatışma Eylem Stilleri ile Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyleri Arasındaki İlişki” isimli çalışmalarında, öğretmen adaylarının çatışma durumlarında tercih ettikleri eylem stilleri ile kültürlerarası duyarlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma grubunu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Çalışmada ilişkisel tarama modeli tercih edilmekte ve veriler ise “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” ile “Çatışma Eylem Stilleri Ölçeği” kullanılarak elde edilmektedir. Araştırma sonucunda, adayların çatışma durumlarında “kolaylaştırıcı” eylem stilini daha çok tercih ettiğini ve devamını da uzlaşmacı, zorlayıcı, karşı koyucu ve kaçınmacı eylem stilleri getirmektedir. Tercih edilen eylem stilleri ve kültürlerarası duyarlılık arasındaki ilişkiye yönelik analiz sonuçlarında ise, kaçınmacı eylem stili ile kültürlerarası duyarlılık arasında negatif, uzlaştırmacı, kolaylaştırıcı ve karşı koyucu stiller ile de pozitif ilişkiler bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

Özdemir (2019) tarafından yapılan “Kültürel Zekânın Kültürlerarası Duyarlılık Üzerindeki Etkisi” isimli yüksek lisans tezi çalışmasında, kültürel zekânın kültürlerarası duyarlılık üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığının belirlemek için çalışılmış bir araştırmadır. Araştırma anket uygulanarak rastgele örnekleme yöntemi ile Hatay, Gaziantep ve Kielce /Polonya“ da bulunan 544 kişiyi kapsamaktadır. Elde edilen veriler de istatistiksel analiz yöntemi ile değerlendirilmektedir. Regresyon analizi sonucunda, kültürel zekâ boyutlarının kültürlerarası duyarlılığın alt boyutları iletişimde kendine güvenme, sorumluluk, hoşlanma, dikkatli olma boyutları üzerinde etkili olduğu gözlemlenmektedir. Demografik özellikler değerlendirildiğinde ise, cinsiyet ve eğitim durumunun kültürel zekâ ve duyarlılık boyutları üzerinde etkili olmadığı saptanmaktadır.

Rengi (2014) tarafından yapılan “Sınıf Öğretmenlerinin Kültürel Farklılık Algıları ve Kültürlerarası Duyarlılıkları” isimli yüksek lisans tezi çalışmasında, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerinde kültürel farklılık şeklinde açıkladıkları unsurları tespit etmeye çalışmak ve öğrencilerine yönelik kültürlerarası duyarlılık ve alt boyutlarının algı düzeylerini incelemektedir. Bu araştırmada karma araştırma modeli uygulanmaktadır. Araştırmayı Kocaeli Çayırova İlçesinde bulunan 15 ilkokuldan araştırmaya katılan 286 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma verileri için Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” kullanılmaktadır. Nitel verilerin tahlilinde içerik analizi, niceliksel verilerde de aritmetik ortalama puanlarından t-testi ve varyans analizi uygulanmaktadır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin tanımladıkları kültürel farklılıkların “dil ile ilgili kültürel farklılıklar” çevresinde daha çok sıklaştığı, en az belirlenen kültürel farklılığın da “etnik köken ile ilgili kültürel farklılıklar” olduğu gözlemlenmektedir. Ek olarak, sınıf öğretmenlerinin çoğunlukla kültürlerarası duyarlılık ve alt boyutları algı düzeylerinin yüksek ve cinsiyet, eğitim ve öğretim verdiği sınıf düzeyi, mesleki kıdem değişkenleri durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmaktadır.

Saygılı ve Kana (2018)’nın yapmış olduğu “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğreten Öğretmenlerin Kültürlerarası Duyarlılığı” isimli çalışmalarında, yabancı dil olarak Türkçe öğreten öğretmenlerin görüşlerinin çeşitli değişkenlere göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği incelenmektedir. Çalışmada karma çeşitleme deseni bünyesinde bulunan “Tek Noktada Birleştirme Modeli” kullanılmaktadır. Araştırmanın örneklemini, farklı kurumlarda çalışan yabancı dil olarak Türkçe öğreten 133 öğretmen oluşturmaktadır. Veriler için Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” kullanılmaktadır. Elde edilen bulgular sonucunda, cinsiyet, yabancı dil bilme, hizmet içi eğitim alma, yurt dışında yaşama, eğitim durumu, çalışma yılı, bilinen dil sayısı gibi değişkenlerine göre istatistiksel biçimde anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmektedir. Nitel verilerine göre de “dil ve kültür bir bütündür”, “dil kültürün taşıyıcısıdır” ifadelerinde öğretmen görüşlerinin yoğunluk gösterildiği ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak nitel veriler nicel bulguları doğrulamaktadır.

Süzer (2020) tarafından yapılan “Üniversite Öğrencilerinde Kültürlerarası Duyarlılık ve Özgüven Algısı Arasındaki İlişki: Çağ Üniversitesi Örneği” isimli

çalışmasında, üniversite öğrencilerinde kültürlerarası duyarlılık ve özgüven arasındaki ilişkiyi değerlendirmektedir. Örneklemi araştırma sahası olan Mersin' deki Çağ Üniversitesi' nde farklı branşlarda öğrenim gören öğrencilerden rastgele seçilen 259 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda Özgüven puanı ile Kültürlerarası Etkileşimde Özgüven ve Kültürlerarası Etkileşimden Zevk Alma puanı arasında pozitif biçimde bir korelasyonun var olduğu gözlenmekte ve özgüven, yabancı dil becerileri, psikoloji eğitimi, kadın olma ve il merkezinde yaşamını sürdürme kültürlerarası duyarlılık ortalama puanına etki eden bağımsız faktörler olduğu ortaya çıkmaktadır.

Üstün (2011) tarafından yapılan “Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık ve Etnikmerkezcilik Düzeylerini Etkileyen Etmenler” isimli çalışmasında, ilköğretim ve ortaöğretim kurumları için yetiştirilen öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve etnikmerkezcilik düzeylerine etki edebilecek değişkenleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma grubunu, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'ne bağlı farklı bölümlerde öğrenim gören ve çalışmaya gönüllü katılan 414 öğretmen adayıdır. Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık seviyeleri Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilmiş olan Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ile etnikmerkezcilik seviyeleri ise, Neuliep ve McCroskey (1997) tarafından geliştirilmiş olan Etnikmerkezcilik Ölçeği ile ölçülmektedir. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyleri arasında yetiştikleri yerleşim birimlerine, bölümlerine, mezun oldukları lise türlerine, yurtdışı deneyimlerine ve farklı ülkelerden ve/veya kültürlerden arkadaşına sahip olma değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu tespit edilmektedir. Etnikmerkezcilik düzeyleri arasında ise, cinsiyetlerine, bölümlerine, yetiştikleri yerleşim birimlerine ve yurtdışı deneyimlerine göre istatistiksel biçimde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Yılmaz ve Göçen (2013)'in yapmış olduğu “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Hakkındaki Görüşlerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi” isimli çalışmalarında, sınıf öğretmeni adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerini farklı değişkenlere göre incelemektedirler. Tarama modeli ile yapılan araştırmanın katılımcılarını Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümünde öğrenim görmekte olan 404 sınıf öğretmeni adayını oluşturmaktadır. Elde edilen bulgulara sonucunda öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyleri

cinsiyet, sınıf düzeyi ve yerleşim birimi değişkenleri bakımından anlamlı bir farklılık göstermemekte fakat öğrenim türü değişkeni bakımından anlamlı farklılık göstermektedir.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada tarama(survey) modeli kullanılmıştır. Tarama modelinin kullanıldığı araştırmalar ölçülen değişkenler arasındaki ilişkileri incelemektedir. Tarama modeli, geçmişte veya günümüzde var olan bir durumu aynı şekilde var olduğu hali ile tespit etmeyi amaçlayan bir araştırma modeli olmakla birlikte çalışmaya konu olan birey, olay veya nesne kendi şartları içerisinde olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2020: 109).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim öğretim yılında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin 1.2.3. ve 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan 143 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Gönüllük esas alınarak yapılan çalışmaya 124 kadın 19 erkek öğretmen adayı katılım göstermektedir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

	f	%
Kadın	124	86,7
Erkek	19	13,3
Toplam	143	100,0

Tablo 4’de görüldüğü gibi 143 kişilik çalışma grubunun % 86,7’si (124) kadın % 13,3’ü (19) erkektir.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sınıf Değişkenine Göre Dağılımı

	f	%
1.sınıf	30	21,0
2.sınıf	45	31,5
3.sınıf	44	30,8
4.sınıf	24	16,8
Toplam	143	100,0

Tablo 5’de görüldüğü gibi 143 kişilik çalışma grubunda 2. ve 3. sınıflarda birbirlerine yakın bir dağılım olduğu görülmektedir. En çok katılım gösteren sınıf düzeyi % 31,5’lik (45) oran ile 2.sınıftan en az katılım gösteren sınıf düzeyi ise %16,8’lik (24) oranla 4.sınıftır. Diğer sınıf düzeyindeki katılım oranı ise % 21,0’i (30) ile 1.sınıftır.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Mezun Olunan Lise Değişkenine Göre Dağılımı

	f	%
Genel Lise	11	7,7
Anadolu Lisesi	93	65,0
Öğretmen Lisesi	4	2,8
Meslek Lisesi	17	11,9
İmam hatip Lisesi	14	9,8
Diğer	4	2,8
Toplam	143	100,0

Tablo 6’da görüldüğü gibi 143 kişilik çalışma grubunda yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının mezun oldukları lise düzeyinde en fazla %65,0’ı (93) Anadolu Lisesinden en azı ise %2,8’i (4) Öğretmen Lisesi ve % 2,8’i ile Diğer liselerden mezun olmuştur.

Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımı

	f	%
Okuryazar Değil	14	9,8
İlkokul Mezunu	86	60,1
Ortaokul Mezunu	19	13,3
Lise Mezunu	19	13,3
Üniversite Mezunu	5	3,5
Toplam	143	100,0

Tablo 7’de görüldüğü gibi 143 kişilik çalışma grubunda yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının anne eğitim düzeylerinde ortaokul ve lise mezunlarında birbirlerine yakın bir dağılım görülmektedir. Anne eğitim düzeylerinde en fazla %60,1’i (86) ilkokul mezunu iken en düşüğü %3,5’i (5) ile üniversite mezunudur.

Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımı

	f	%
Okuryazar Değil	3	2,1
İlkokul Mezunu	59	41,3
Ortaokul Mezunu	32	22,4

Lise Mezunu	27	18,9
Üniversite Mezunu	22	15,4
Toplam	143	100,0

Tablo 8’de görüldüğü gibi 143 kişilik çalışma grubunda yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının baba eğitim düzeylerinde en fazla %41,3’ü (59) ilkokul mezunu iken en az olanı %2,1’i (3) ile okuryazar değildir.

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Yerleşim Birimi Değişkenine Göre Dağılımı

	f	%
İl	33	23,1
İlçe	29	20,3
Kasaba	33	23,1
Köy	48	33,6
Toplam	143	100,0

Tablo 9’da görüldüğü gibi 143 kişilik çalışma grubunun %33,6’sı (48) köy %23,1’i (33) kasaba %20,3’ü (29) ilçe %23,1’i (33) il olmak üzere ikamet etmektedirler.

Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Yurt Dışında Bulunma Değişkenine Göre Dağılımı

	f	%
Evet	6	4,2

Hayır	137	95,8
Toplam	143	100,0

Tablo 10’da görüldüğü gibi 143 kişilik çalışma grubunda %4.2’si (6) evet iken %95,8’i (137) hayırdır.

Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Farklı Kültürden ve/veya Farklı Ülkelerden Arkadaş Edinme Değişkenine Göre Dağılımı

	f	%
Evet	57	39,9
Hayır	86	60,1
Toplam	143	100,0

Tablo 11’de görüldüğü gibi 143 kişilik çalışma grubunda %39,9’u (57) evet iken %60,1’i (86) hayırdır.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen ve Üstün (2011) tarafından Türkçeye uyarlanarak geliştirilen "Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği" ve araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır.

Chen ve Starosta tarafından geliştirilen ölçeğin özgün hali; 24 maddelik ve 5’li Likert tipi şeklindedir. Kültürlerarası Etkileşime Katılım (1-11-13-21-22-23-24. maddeler), Kültürlerarası Etkileşimde Özgüven (3-4-5-6-10. maddeler), Kültürel Farklılıklara Saygı Duyma (2-7-8-16-18-20. maddeler), Kültürlerarası Etkileşime Özen Gösterme (14-17-19. maddeler) ve Kültürlerarası Etkileşimden Zevk Alma (9-12-15.

Maddeler) şeklinde 5 alt boyuttan oluşmaktadır. 2-4-7-9-12-15-18-20 ve 22. maddeler ters çevrilerek puanlanmıştır. Ölçeğin özgün formunda gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasına ait Cronbach Alpha katsayıları .86 ve .88 olmaktadır. Fakat Üstün (2011) tarafından doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, ölçeğin özgün formunda bulunan alt boyutlar ile tutarlı olmayan üç madde bulunmaktadır. İlki, Kültürlerarası Etkileşimde Özgüven alt ölçeğinde bulunan 11. maddenin Kültürlerarası Etkileşime Katılım alt ölçeğinde yer alması gerekir. İkincisi olarak, Kültürlerarası Etkileşime Katılım alt ölçeğinde bulunan 17. maddenin Kültürlerarası Etkileşime Özen Gösterme alt ölçeğinde yer alması gerekir ve üçüncü olarak da Kültürlerarası Etkileşimden Zevk Alma alt ölçeğinde bulunan 22. maddenin Kültürlerarası Etkileşime Katılım alt ölçeğinde yer alması gerektiği görülmektedir. Bu hususta ölçeği geliştiren iki araştırmacıdan biri olan Guo-Ming Chen ile görüşülmüş ve onun önerisi üzerine ölçek tek faktörlü olarak kullanılması kabul edilerek faktör analizi tekrarlanmıştır. Faktör analizi sonucunda faktör yük değerleri .19 ile .81 arasında farklılık göstermektedir. 19. maddenin faktör yük değeri .19 bulunması ile bu madde ölçekten çıkarılmıştır. 11. maddenin faktör yük değeri .29 olarak tespit edilmiş ve faktör analizinde alt sınır olarak belirlenen .30'a yakın bir sonuç olmasından dolayı ölçekten çıkarılmamıştır. Bunun sonucunda ölçek 23 maddelik bir ölçek şeklini almıştır. Türkçeye uyarlanarak geliştirilen ölçeğe ait alfa katsayısı ise .90'dır. Türkçeye uyarlanan ölçek için katılımcıların ifadelerine yönelik cevapları; “5= Tamamen Katılıyorum, 4= Katılıyorum, 3= Kararsızım, 2= Katılmıyorum, 1= Hiç Katılmıyorum” şeklinde 5’li likert tipi ölçek esas alınmıştır.

“Kişisel Bilgi Formu” araştırmacı tarafından Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için oluşturulan; cinsiyet, sınıf, mezun olunan lise türü, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, ikamet edilen yerleşim birimi, daha önceden yurt dışında bulunma durumu ve farklı kültürlerden ve/veya farklı ülkelerden arkadaşına sahip olma durumu sorularından oluşmaktadır.

Ölçme araçlarının uygulanma aşamasında araştırmanın alt problemleri ile ilgili soruların bulunduğu “Kişisel Bilgi Formu” oluşturulmuştur. Araştırmada kullanılacak “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” için ölçeği Türkçeye uyarlayan Üstün’den (2011) gerekli izin alınmıştır. Uygulama yapılmadan önce, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi’nde gerekli birimlerden anketi Eğitim Fakültesi’nde gerçekleştirmek

amacıyla yazılı izinler alınmıştır. İzinler alındıktan sonra pandemi dolayısıyla uzaktan eğitim görmek zorunda olan sosyal bilgiler öğretmen adayları için anketler online ortamda hazırlanmıştır. Anketlerin hazırlanmasında “Google Forms” sitesinden yararlanılmıştır. Hazırlanan anketlerin linkleri whatsapp gruplarına gönderilmesi için ilgili anabilim dalı başkanı ile görüşülmüş ve anket linkleri öğretim üyesi bilgisiyle öğrenci whatsapp gruplarına gönderilmiştir. Araştırmaya katılım gösteren sosyal bilgiler öğretmen adaylarına araştırmanın amacı ve gönüllülük esasına dayalı gerçekleştirileceği whatsapp mesajlarında açıklanmıştır. Ölçek, 2020-2021 bahar yarıyılı içerisinde Nisan-Mayıs aylarında uygulanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına linkte ilk olarak Kişisel bilgi formu daha sonraki sayfada ise Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği sunulmuştur. Her iki uygulamada aynı anda aynı link içerisinde uygulanmıştır. Katılımın artması için öğretmen adaylarına bir kaç kez hatırlatma yapılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizi SPSS 22.0 (Statistical Package for Social Science for Personal Computers) programı kullanılarak yapılmıştır. Frekans, yüzde ve ortalama gibi betimsel istatistikler kullanılmıştır.

Bağımsız değişkenler için ise varyansların homojen olmadığı ilişkisiz örneklemelerde Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis H testleri uygulanmıştır.

Tablo 12. İlişkisiz Örneklem İçin Dağılım Normallliği Testi

	Kolmogorov-Smirnov ^a		
	Statistic	sd	Sig.
Cinsiyet	,519	143	,000
Sınıf	,192	143	,000
Lise	,423	143	,000
Anne eğitimi	,363	143	,000

Baba eğitimi	,252	143	,000
Yerleşim birimi	,205	143	,000
Yurtdışı	,541	143	,000
Farklı kültür ve ülkelerden arkadaş	,393	143	,000

Tablo 12’de görüldüğü üzere ölçekten elde edilen verilerin hiçbir ilişkisiz örneklem boyutunda parametrik testler için ön koşul olan dağılım normalliği varsayımını karşılanmadığı görülmektedir. Bu nedenle verilerin analizinde Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis H testi gibi parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

IV. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde yapılan araştırmada edinilen bulguların analizleri ve yorumları bulunmaktadır.

4.1. Araştırmanın Problemine Ait Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın probleminde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıkları nasıl olduğunu incelemek için “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” kullanılmıştır. Betimsel analiz sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyleri Tablo 13’de verilmektedir.

Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Maddeler	Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen katılıyorum		$\bar{X}$	S
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurmaktan zevk alırım.	1	,7	4	2,8	14	9,8	45	31,5	79	55,2	4,3776	,82909
Bence, diğer kültürlerin insanları dar görüşlüdür.	98	68,5	30	21,0	8	5,6	4	2,8	3	2,1	1,4895	,88705
Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurma konusunda	3	2,1	14	9,8	46	32,2	45	31,5	35	24,5	3,6643	1,02052

kendimden oldukça eminim.													
Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken istediğim kadar sosyal olabilirim.	2	1,4	14	9,8	44	30,8	45	31,5	38	26,6	3,7203	1,00985	
Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken söze nasıl başlayacağımı daima bilirim.	4	2,8	16	11,2	46	32,2	51	35,7	26	18,2	3,5524	1,00477	
Farklı kültürlerden insanların önünde konuşmak bana çok zor gelir.	29	20,3	35	24,5	30	21,0	30	21,0	19	13,3	2,8252	1,33382	
Farklı kültürlerden insanlarla vakit geçirmekten <u>hoşlanmıyorum.</u>	65	45,5	41	28,7	18	12,6	11	7,7	8	5,6	1,9930	1,18379	
Farklı kültürlerden insanların değerlerine saygı duyarım.	2	1,4	1	,7	7	4,9	22	15,4	111	77,6	4,6713	,72942	
Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken çabuk gerilirim.	34	23,8	50	35,0	34	23,8	14	9,8	11	7,7	2,4266	1,17778	
Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken kendime güvenirim.	2	1,4	12	8,4	34	23,8	52	36,4	43	30,1	3,8531	,99264	
Kültürleri farklı akranlarım hakkında bir	1	,7	6	4,2	31	21,7	54	37,8	51	35,7	4,0350	,89924	

izlenim oluşturmadan önce bekleme eğiliminde olurum.													
Farklı kültürlerden insanlarla birlikteyken sık sık cesaretim kırılır.	50	35,0	59	41,3	21	14,7	7	4,9	6	4,2	2,0210	1,03780	
Farklı kültürlerden insanlara karşı açık görüşlüyümdür.	3	2,1	7	4,9	19	13,3	40	28,0	74	51,7	4,2238	,99590	
Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken çok iyi gözlem yaparım.	2	1,4	4	2,8	24	16,8	60	42,0	53	37,1	4,1049	,87784	
Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken sıklıkla kendimi işe yaramaz hissederim.	75	52,4	37	25,9	18	12,6	8	5,6	5	3,5	1,8182	1,07884	
Farklı kültürlerden insanların davranış biçimlerine saygı duyarım.	1	,7	2	1,4	16	11,2	33	23,1	91	63,6	4,4755	,80344	
Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken mümkün olduğu kadar çok bilgi edinmeye çalışırım.	1	,7	2	1,4	15	10,5	49	34,3	76	53,1	4,3776	,78547	
Farklı kültürlerden insanların	87	60,8	33	23,1	15	10,5	5	3,5	3	2,1	1,6294	,95444	

fikirlerini kabul etmem.													
Bence, benim kültürüm diğer kültürlerden daha iyidir.	24	16,8	29	20,3	37	25,9	30	21,0	23	16,1	2,9930	1,31886	
Etkileşimimiz sırasında kültürel olarak farklı akranıma sık sık olumlu tepkiler veririm.	2	1,4	2	1,4	45	31,5	50	35,0	44	30,8	3,9231	,89660	
Kültürel olarak farklı insanlarla uğraşmak zorunda kalacağım durumlardan kaçınırım.	44	30,8	47	32,9	33	23,1	12	8,4	7	4,9	2,2378	1,12562	
Kültürel olarak farklı akranıma, sözlerimle ve hareketlerimle onu anladığımı sık sık belli ederim.	1	,7	7	4,9	20	14,0	60	42,0	55	38,5	4,1259	,87908	
Kültürel olarak farklı olduğum akranımla aramdaki farklılıklardan zevk alırım.	0	0	4	2,8	30	21,0	50	35,0	59	41,3	4,1469	,84718	

Ölçeğin “Kültürlerarası Duyarlılık” boyutunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aritmetik ortalaması $x = 3,33$ olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu “Kültürlerarası Duyarlılık” boyutunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin orta olduğu şeklinde yorumlanabilir.

“Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurmaktan zevk alırım” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %0,7’si “Hiç katılmıyorum”, %2,8’i “Katılmıyorum”, %9,8’i “Kararsızım”, %31,5’i “Katılıyorum”, %55,2’si ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 4,3776$ ’dır. Bu bulgu öğretmen adaylarının birçoğunun farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurmaktan zevk aldıklarını göstermektedir.

“Bence, diğer kültürlerin insanları dar görüşlüdür” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %68,5’i “Hiç katılmıyorum”, %21,0’ı “Katılmıyorum”, %5,6’sı “Kararsızım”, %2,8’i “Katılıyorum”, %,2,1’i ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 1,4895$ ’dir. Bu bulgu öğretmen adaylarının büyük bir kısmının diğer kültürlerden olan insanların dar görüşlü olduğunu düşünmediklerini göstermektedir.

“Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurma konusunda kendimden oldukça eminim” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %,2,1’i “Hiç katılmıyorum”, %9,8’i “Katılmıyorum”, %32,2’si “Kararsızım”, %31,5’i “Katılıyorum”, %,24,5’i ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 3,6643$ ’dür. Bu bulgu öğretmen adaylarının çoğu farklı kültürlerden olan insanlar ile etkileşim kurmakta özgüvenlerinin yüksek olduğu söylenebilir.

“Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken istediğim kadar sosyal olabilirim” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %,1,4’ü “Hiç katılmıyorum”, %9,8’i “Katılmıyorum”, %30,8’i “Kararsızım”, %31,5’i “Katılıyorum”, %,26,6’sı ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 3,7203$ ’dür. Bu bulgu öğretmen adaylarının çoğunun farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurarken istediği kadar sosyal olabildiklerini söyleyebiliriz.

“Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken söze nasıl başlayacağımı daima bilirim” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %,2,8’i “Hiç katılmıyorum”, %11,2’si “Katılmıyorum”, %32,2’si “Kararsızım”, %35,7’si “Katılıyorum”, %,18,2’si ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 3,5524$ ’dür. Bu bulgu öğretmen adaylarının çoğunun farklı kültürlerden insanlar ile etkileşim sırasında söze nasıl başlayacaklarını bildiklerini hakkında yorum yapılabilir.

“Farklı kültürlerden insanların önünde konuşmak bana çok zor gelir” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %20,3’ü “Hiç katılmıyorum”, %24,5’i “Katılmıyorum”, %21,0’ı “Kararsızım”, %21,0’ı “Katılıyorum”, %13,3’ü ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 2,8252$ ’dir. Bu bulgu ile öğretmen adaylarından bazısına göre farklı kültürlerden olan insanların önünde konuşurken zorlandığını bazısının ise zorlanmadığı söylenebilir. Bu maddede verilen cevaplarda eşit bir dağılım olduğu görülmektedir.

“Farklı kültürlerden insanlarla vakit geçirmekten hoşlanmıyorum” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %45,5’i “Hiç katılmıyorum”, %28,7’si “Katılmıyorum”, %12,6’sı “Kararsızım”, %7,7’si “Katılıyorum”, %5,6’sı ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 1,9930$ ’dır. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının birçoğunun farklı kültürlerden insanlarla vakit geçirmeyi sevdiği yorumlanabilir.

“Farklı kültürlerden insanların değerlerine saygı duyarım” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %1,4’ü “Hiç katılmıyorum”, %0,7’si “Katılmıyorum”, %4,9’u “Kararsızım”, %15,4’ü “Katılıyorum”, %77,6’sı ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 4,6713$ ’dür. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının birçoğunun farklı kültürlerden olan insanların değerlerine saygılı oldukları söylenebilir.

“Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken çabuk gerilirim” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %23,8’i “Hiç katılmıyorum”, %35,0’ı “Katılmıyorum”, %23,8’i “Kararsızım”, %9,8’i “Katılıyorum”, %7,7’si ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 2,4266$ ’dır. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının birçoğunun farklı kültürlerden insanlar ile etkileşim kurarken hemen gerilmediği söylenebilir.

“Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken kendime güvenirim” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin

%1,4'ü “Hiç katılmıyorum”, %8,4'ü “Katılmıyorum”, %23,8'i “Kararsızım”, %36,4'ü “Katılıyorum”, %30,1'i ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 3,8531$ 'dir. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının birçoğu farklı kültürden insanlar ile iletişim kurarken kendine güvendiği söylenebilir.

“Kültürleri farklı akranlarım hakkında bir izlenim oluşturmada önce bekleme eğiliminde olurum” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %0,7'si “Hiç katılmıyorum”, %4,2'si “Katılmıyorum”, %21,7'si “Kararsızım”, %37,8'i “Katılıyorum”, %35,7'si ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 4,0305$ 'dir. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının çoğu farklı kültürden akranları hakkında bir izlenim oluşturmada ekleme eğiliminde olduğu yorumlanabilir.

“Farklı kültürlerden insanlarla birlikteyken sık sık cesaretim kırılır” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %35,0'ı “Hiç katılmıyorum”, %41,3'ü “Katılmıyorum”, %14,7'si “Kararsızım”, %4,9'u “Katılıyorum”, %4,2'si ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 2,0210$ 'dir. Bu bulgu ile öğretmen adaylarından birçoğunun farklı kültürlerden insanlar ile birlikteyken cesaretinin sıklıkla kırılmadığı anlaşılabılır.

“Farklı kültürlerden insanlara karşı açık görüşlüyümdür” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %2,1'i “Hiç katılmıyorum”, %4,9'u “Katılmıyorum”, %13,3'ü “Kararsızım”, %28,0'ı “Katılıyorum”, %51,7'si ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 4,2238$ 'dir. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğu farklı kültürlerden insanlara karşı açık görüşlü olduğu söylenebilir.

“Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken çok iyi gözlem yaparım” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %1,4'ü “Hiç katılmıyorum”, %2,8'i “Katılmıyorum”, %16,8'i “Kararsızım”, %42,0'ı “Katılıyorum”, %37,1'i ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 4,1049$ 'dur. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının

birçoğunun farklı kültürlerden insanlar ile etkileşim kurarken çok iyi gözlemci olduğu yorumunu yapabiliriz.

“Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken sıklıkla kendimi işe yaramaz hissedirim” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %52,4’ü “Hiç katılmıyorum”, %25,9’u “Katılmıyorum”, %12,6’sı “Kararsızım”, %5,6’sı “Katılıyorum”, %3,5’i ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 1,8182$ ’dir. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının birçoğunun farklı kültürlerden insanlar ile etkileşim kurarken büyük oranda kendilerini sık sık işe yaramaz hissetmediği söylenebilir.

“Farklı kültürlerden insanların davranış biçimlerine saygı duyarım” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %0,7’si “Hiç katılmıyorum”, %1,4’ü “Katılmıyorum”, %11,2’si “Kararsızım”, %23,1’i “Katılıyorum”, %63,6’sı ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 4,4755$ ’dir. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının birçoğunun farklı kültürlerden insanların davranış biçimlerine büyük oranda saygı duyduklarıyla ilgili yorum yapılabilir.

“Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken mümkün olduğu kadar çok bilgi edinmeye çalışırım” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %0,7’si “Hiç katılmıyorum”, %1,4’ü “Katılmıyorum”, %10,5’i “Kararsızım”, %34,3’ü “Katılıyorum”, %53,1’i ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 4,3776$ ’dır. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının birçoğunun farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken birçok bilgi edinmeye çalıştığı yorumu yapılabilir.

“Farklı kültürlerden insanların fikirlerini kabul etmem” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %60,8’i “Hiç katılmıyorum”, %23,1’i “Katılmıyorum”, %10,5’i “Kararsızım”, %3,5’i “Katılıyorum”, %2,1’i ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 1,6294$ ’dir. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının birçoğunun farklı kültürlerden insanların fikirlerini kabul ettikleri söylenebilir.

“Bence, benim kültürüm diğer kültürlerden daha iyidir” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %16,8’i “Hiç katılmıyorum”, %20,3’ü “Katılmıyorum”, %25,9’u “Kararsızım”, %21,0’ı “Katılıyorum”, %16,1’i ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 2,9930$ ’dur. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının kendi kültürlerini diğer kültürlerden üstün görüp görmediği konusunda kararsız olduğu söylenebilir.

“Etkileşimimiz sırasında kültürel olarak farklı akranıma sık sık olumlu tepkiler veririm” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %1,4’ü “Hiç katılmıyorum”, %1,4’ü “Katılmıyorum”, %31,5’i “Kararsızım”, %30,0’ı “Katılıyorum”, %30,8’i ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 3,9231$ ’dir. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının kültürel olarak etkileşim sırasında farklı akranlarına sık sık olumlu tepkiler verdikleri yorumunu yapabiliriz.

“Kültürel olarak farklı insanlarla uğraşmak zorunda kalacağım durumlardan kaçınırım” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %30,8’i “Hiç katılmıyorum”, %32,9’u “Katılmıyorum”, %23,1’i “Kararsızım”, %8,4’ü “Katılıyorum”, %4,9’u ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 2,2378$ ’dir. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının birçoğu kültürel açıdan farklı insanlarla uğraşmak zorunda kalacağı durumlardan kaçındığı söylenebilir.

“Kültürel olarak farklı akranıma, sözlerimle ve hareketlerimle onu anladığımı sık sık belli ederim” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %0,7’si “Hiç katılmıyorum”, %4,9’u “Katılmıyorum”, %14,0’ı “Kararsızım”, %42,0’ı “Katılıyorum”, %38,5’i ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 4,1259$ ’dur. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının birçoğu kültürel olarak farklı akranına, sözleri ve hareketleri ile onu anladığımı sık sık belli ettiği anlaşılabılır.

“Kültürel olarak farklı olduğum akranımla aramdaki farklılıklardan zevk alırım” ifadesine ilişkin görüşlerin analizi incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %0’ı “Hiç katılmıyorum”, %2,8’i “Katılmıyorum”, %21,0’ı “Kararsızım”, %35,0’ı

“Katılıyorum”, %41,3’ü ise “Tamamen katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu maddeye ait genel ortalama değeri $x = 4,1469$ ’dur. Bu bulgu ile öğretmen adaylarının büyük bir kısmı kültürel olarak farklı olduğu akranı ile arasındaki farklılıklardan zevk aldığı söylenebilir.

4.2. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılığı İçin U Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	p
Kadın	124	71,25	8835,50	1085,500	,582
Erkek	19	76,87	1460,50		
Toplam	143				

Tablo 14 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. [$U=1085,500$; $p>0.5$]. Bu bulgu sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin cinsiyete göre değişmediği şeklinde yorumlanabilir.

4.3. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 15. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Sınıf	N	Sıra Ort.	X^2	P
	1.sınıf	30	66,43	1,092	,779
Genel	2.sınıf	45	76,18		
Ortalama	3.sınıf	44	70,61		

4.sınıf	24	73,67
Toplam	143	

Analiz sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen adayların kültürlerarası duyarlılık düzeyleri sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$\chi^2(sd=3; n=143) = 1,092; p>,05$]. Bu bulgu sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin sınıf düzeyine göre değişmediği şeklinde yorumlanabilir.

4.4. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 16. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Mezun Olunan Lise Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Lise	N	Sıra ort.	X^2	p
Genel Lise	11	63,68	9,087	,106
Anadolu Lisesi	93	75,69		
Genel Öğretmen Lisesi	4	93,88		
Ortalama Meslek Lisesi	17	63,53		
İmam hatip Lisesi	14	45,79		
Diğer	4	87,25		
Toplam	143			

Analiz sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen adayların kültürlerarası duyarlılık düzeyleri mezun olunan lise değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$\chi^2(sd=3; n=143) = 9,087; p>,05$]. Bu bulgu sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin mezun oldukları liselere göre değişmediği şeklinde yorumlanabilir.

4.5. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 17. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Anne Eğitim Düzeylerine Göre Farklılığı İçin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Anne eğitimi	N	Sıra Ort.	X ²	p
	Okuryazar değil	14	59,07	2,018	,732
Genel	İlkokul	86	73,04		
Ortalama	Ortaokul	19	79,00		
	Lise	19	69,87		
	Üniversite	5	71,80		
	Toplam	143			

Analiz sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen adayların kültürlerarası duyarlılık düzeyleri anne eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$\chi^2(sd=3; n=143) = 2,018; p>,05$]. Bu bulgu sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin anne eğitim düzeylerine göre değişmediği şeklinde yorumlanabilir.

4.6. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 18. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Baba Eğitim Düzeylerine Göre Farklılığı İçin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Baba eğitimi	N	Sıra Ort.	X ²	p
	Okuryazar değil	3	92,00	1,059	,901
Genel	İlkokul	59	69,68		
Ortalama	Ortaokul	32	72,13		

Lise	27	71,74
Üniversite	22	75,64
Toplam	143	

Analiz sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen adayların kültürlerarası duyarlılık düzeyleri baba eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [χ^2 (sd=3; n=143) = 1,059; $p>,05$]. Bu bulgu sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin baba eğitim düzeylerine göre değişmediği şeklinde yorumlanabilir.

4.7. Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 19. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Yaşadıkları Yerleşim Birimi Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Yerleşim birimi	N	Sıra Ort.	X^2	p
Genel Ortalama	İl	33	71,71	,546	,909
	İlçe	29	74,26		
	Kasaba	33	67,65		
	Köy	48	73,82		
	Toplam	143			

Analiz sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen adayların kültürlerarası duyarlılık düzeyleri yaşadıkları yerleşim birimi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [χ^2 (sd=3; n=143) = ,546; $p>,05$]. Bu bulgu sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin yaşadıkları yerleşim birimi değişkenine göre değişmediği şeklinde yorumlanabilir.

4.8. Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 20. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Yurtdışında Bulunma Durumuna Göre Farklılığı İçin U Testi Sonuçları

				Sıra	U	p
	Yurtdışı	N	Sıra Ort.	Toplamı		
Genel	Evet	6	98,92	593,50	249,500	,103
Ortalama	Hayır	137	70,82	9702,50		
	Toplam	143				

Tablo 20 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ölçeğinden aldıkları puanlar yurtdışında bulunma değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. [$U=249,500$; $p>0.5$]. Bu bulgu sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin yurtdışında bulunma durumuna göre değişmediği şeklinde yorumlanabilir.

4.9. Sekizinci Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 21. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Farklı Kültürlerden Ve/Veya Farklı Ülkelerden Arkadaş Edinme Durumuna Göre Farklılığı İçin U Testi Sonuçları

	Farklı ülke ve		Mean	Sum of	U	p
	kültürde arkadaş	N	Rank	Ranks		
Genel	Evet	57	78,91	4498,00	2057,000	,104
Ortalama	Hayır	86	67,42	5798,00		
	Toplam	143				

Tablo 21 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ölçeğinden aldıkları puanlar farklı kültürlerden ve/veya farklı ülkelerden arkadaş edinme değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. [$U=2057,500$; $p>0.5$]. Bu bulgu sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin farklı kültürlerden ve/veya farklı ülkelerden arkadaş edinme durumuna göre değişmediği şeklinde yorumlanabilir.

V. BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde verilerin analizlerinden edinilen frekans yüzde tablolarının sonuçlarına yer verilmiş ve araştırmanın sonuçlarından sağlanan çıkarımlar ile de önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

Araştırma, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarının çeşitli değişkenler açısından ne düzeyde olduğunu incelemeye yöneliktir. Nicel yöntem kullanılan araştırmada ölçme yöntemi olarak Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen ve Üstün (2011) tarafından Türkçeye uyarlanarak geliştirilen "Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmaya Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin 1.2.3. ve 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan 143 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarının aritmetik ortalaması $x = 3,33$ olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu sonucunda, "Kültürlerarası Duyarlılık" boyutunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin orta seviyede olduğu görülmektedir. Araştırma yapılan öğretmen adaylarının İç Anadolu Bölgesi'nde öğrenim görmeleri, %56.7'sinin köy ya da kasaba gibi küçük yerleşim yerlerinde yaşamaları nedeniyle hem öğrenim gördükleri hem de yaşadıkları yerleşim yerlerinde az sayıda göçmen ve farklı kültürler ile karşılaşmaları adayların kültürler arası duyarlılık düzeylerinin orta seviyede olmasına etki etmediği düşünülmektedir. Kısaca, adayların hem öğrenim gördükleri hem de yaşadıkları çevrede çok fazla farklı kültürlere sahip bireylerle etkileşimde bulunmamalarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin orta düzeyde olmasına etki ettiği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmen adayları'nın kültürlerarası duyarlılıklarının cinsiyet değişkenine bağlı anlamlı farklılık göstermediği [$U=1085,500$; $p>0.5$] ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgular ışığında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyet türü ile kültürlerarası duyarlılık arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir. Kültürlerarası duyarlılık, kültürlerarası iletişim yeterliliğinin bir parçasıdır. Cinsiyet türü bu yeterliliğin kazanılmasında olumlu ya da olumsuz bir etkisinin olmadığı

yorumlanabilir. Akın (2016), Boran ve Arcagök (2017), Yılmaz ve Göçen (2013), Bayles (2009), Hammer vd. (2003) bu bulguyu araştırma sonuçları ile desteklemekte ve Üstün (2011), çalışmasında cinsiyet türünde anlamlı bir farklılık bulunmadığını fakat kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre puan ortalamalarının yüksek olduğunu saptamıştır. Yapılan araştırmalarda kültürlerarası duyarlılığın cinsiyet türü bulgusundan elde edilen farklı bir sonuç da bulunmaktadır. Öğüt ve Olkun'a (2018) göre çalışmada anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kadınların erkeklere göre kültürlerarası duyarlılık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde Holm vd. (2009) de kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre kültürlerarası duyarlılıkları daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Sosyal bilgiler öğretmen adayları'nın kültürlerarası duyarlılıklarının sınıf değişkenine bağlı anlamlı farklılık göstermediği [$\chi^2(sd=3; n=143) = 1,092; p>,05$] ortaya çıkmıştır. Bu bulgu ile ilgili sonuç farklı araştırmaların sonuçları ile farklılık göstermektedir. Örneğin; Yılmaz ve Göçen (2013) öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin sınıf seviyelerine göre bir farklılık gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Çalışmada 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puan ortalamaları 1. ve 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek çıkmıştır. Fakat 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puan ortalamaları ise beklenilenin aksine 3. sınıf öğrencilerinden düşük seviyede çıkmıştır. Bir farklı çalışma, Boran ve Arcagök'e (2017) göre öğretmen adaylarının kültürel farklılıklara saygı duyma, kültürlerarası etkileşime katılım ve kültürlerarası etkileşime özen gösterme alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma görülmediği fakat kültürlerarası etkileşimden zevk alma ve kültürlerarası etkileşimde özgüven alt boyutlarında anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya çıkarmışlardır.

Bir diğer alt problem olan Sosyal bilgiler öğretmen adayları 'nın kültürlerarası duyarlılıklarının mezun olunan lise değişkenine bağlı anlamlı farklılık göstermediği [$\chi^2(sd=3; n=143) = 9,087; p>,05$] ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının mezun olduğu lise türü kültürlerarası duyarlılıklarına olumlu veya olumsuz bir etkisi olmadığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmen adayları 'nın kültürlerarası duyarlılıklarının anne eğitim düzeyine bağlı anlamlı farklılık göstermediği [$\chi^2(sd=3; n=143) = 2,018; p>,05$] ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının anneleri hangi eğitim seviyesine

sahip olursa olsun adayların kültürlerarası duyarlılık düzeylerine bir etkisinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Aynı şekilde Sosyal bilgiler öğretmen adayları'nın kültürlerarası duyarlılıklarının baba eğitim düzeyine bağlı anlamlı farklılık göstermediği [χ^2 (sd=3; n=143) = 1,059; $p>,05$] sonucu da ortaya çıkmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmen adayları 'nın kültürlerarası duyarlılıklarının yaşadıkları yerleşim birimine bağlı anlamlı farklılık göstermediği [χ^2 (sd=3; n=143) = ,546; $p>,05$] ortaya çıkmıştır. Yaşanılan en küçük yerleşim biriminden en büyük yerleşim birimine kadar sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarına herhangi bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Üstün (2011), çalışmasında öğretmen adaylarının yerleşim birimlerine göre kültürlerarası duyarlılık düzeyleri farklılık göstermektedir. Elde ettiği bulgular sonucunda, öğretmen adaylarından ilde yetişenlerin kültürlerarası duyarlılık düzeyleri ilçede ve köyde yetişenlerden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarının yurtdışında bulunma değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği [$U=249,500$; $p>0.5$] saptanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılığa sahip olmasında yurtdışında bulunma durumunun olumlu ya da olumsuz bir etki görülmediğine ulaşılabilir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarının farklı kültürlerden ve/veya farklı ülkelerden arkadaş edinme değişkenine göre de anlamlı bir farklılık göstermediği [$U=2057,500$; $p>0.5$] ortaya çıkmıştır. Bu bulgu ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının farklı kültürlerden ve/veya farklı ülkelerden arkadaş edinme durumu kültürlerarası duyarlılığa olumlu veya olumsuz hiçbir etki sağlamadığı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma sonucunda, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarının çeşitli değişkenler açısından (cinsiyet, sınıf, mezun olunan lise, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, yerleşim birimi, yurt dışında bulunma ve farklı kültürlerden ve/veya farklı ülkelerden arkadaş edinme) anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Bunun nedenleri olarak adayların aynı üniversitede aynı branşa sahip bireyler olmaları nedeniyle aynı tür etkileşimlere sahip oldukları ve bu nedenle aralarında anlamlı farklılık yaratacak bir yaşam biçimi geliştirmedikleri söylenebilir.

5.2. Öneriler

- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına farklı kültürleri daha yakından tanımak için tanıtıcı faaliyetlerin artırılması önerilebilir.
- Yükseköğretim sürecinde farklı kültürlerde veya farklı ülkelere gelen öğrenciler ile yerel öğrenciler arasında bütünleştirici etkinlikler ve faaliyetler yapılabilir.
- Farklı üniversitelerde eğitim gören farklı kültüre veya farklı ülkelere mensup öğrenciler ile kendi kültürümüze mensup öğretmen adayları bir araya getirilip birbirlerini tanıma ve anlama amaçlı kültürel etkinlikler yaptırılabilir.
- Kültürlerarası duyarlılığın artırılması için sosyal bilgiler öğretmen adayları ve farklı kültürden veya farklı ülkelere gelen öğrencileri kaynaştırma amaçlı karma sınıflar oluşturulabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının farklı ülkelerdeki öğrenciler ile etkileşimini sağlayacak projelere yer verilebilir.
- Bu çalışma sadece sosyal bilgiler öğretmen adayları üzerine yapılmıştır. Çalışmanın benzeri farklı öğretmen adayları veya üniversite öğrencileri üzerine yapıp sonuçlar karşılaştırılabilir.
- Bu çalışmada veriler tarama yöntemiyle anket üzerinden alınmıştır. Diğer buna benzer yapılacak çalışmalarda görüşlerin nedenlerini belirlemek için nitel yollar kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar Çiftçi, Y. (2015). *Çokkültürlü eğitim bağlamında öğretmenlerin kültürel yeterliklerine ilişkin algıları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akay, R. (2013). Kültürlerarası iletişimde iletişimsel yetinin rolü. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 307-323.
- Akdağ, H., Oğuz, R., Tatar, O. & Subaşı, Y. (2014). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının güncel olaylar bağlamında öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk eğitim bilimleri dergisi*, 2014(2), 49-65.
- Akıncı, A. & Kule, H. (2013). Multiculturalism in turkey. *Education European Journal Of Research On Education*, 2(6), 203-211.
- Aksoy, Z. (2016). Kültürlerarası iletişim eğitiminde öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık gelişimi öz değerlendirmeleri üzerine bir inceleme. *Selçuk İletişim Dergisi*, 9(3), 34-53.
- Akyol, S. (2019). *Sağlık iletişimde yabancı hasta ilişkisi ve kültürlerarası iletişim problemleri: İstanbul ili özel hastanelerinde bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altan, M. Z. (2018). Intercultural sensitivity. *Journal of Intercultural Communication*, 46(1), 1-17.
- Altundağ, P. (2012). *Avrupa dil portfolyosu ve kültürlerarası iletişimsel yeterlilik bağlamında türkiye 'de korece öğretimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- American Psychological Association. (2017, August). *Multicultural guidelines: An ecological approach to context, identity, and intersectionality*. Çevrimiçi Online Adres: <http://www.apa.org/about/policy/multicultural-guidelines.pdf> html 21 Aralık 2020'de alınmıştır.
- Ateş, H. & Yavuz, Ö. (2017). (G)öçmen (ö)tekileştirme ve (ç)ok kültürlülük. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1287-1301.
- Ateş, S. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul öğrencilerinin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yönelik algı ve farkındalıkları (Kocaeli örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Bahadır, Ö. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim algılarının değerlendirilmesi: Kocaeli örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Bak Ateş, E. (2020). *Turist rehberinin kültürlerarası iletişim yeterliliği: İstanbul örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Bakan, Ö. & Canöz, K. (2017). Kültürlerarası iletişim bağlamında Türk üniversite öğrencilerinin japonlara yönelik kalıp yargıları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37), 91-107.

- Banks, J. A., Cookson, P., Gay, G., Hawley, W. D., Irvine, J. J., Nieto, S. & Stephan, W. G. (2001). Diversity within unity: essential principles for teaching and learning in a multicultural society. *Phi Delta Kappan*, 83(3), 196-203.
- Başbay, A. & Bektaş, Y. (2009). Çokkültürlülük bağlamında öğretim ortamı ve öğretmen yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34(152), 30-43.
- Baykara, B. (2010). *Yabancı dil eğitiminde kültürlerarasılık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Bekiroğlu, O. & Balcı, Ş. (2014). Kültürlerarası iletişim duyarlılığının izlerini aramak: “iletişim fakültesi öğrencileri örneğinde bir araştırma”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 35(1), 429-58.
- Bennett, J. M., & Bennett, M. J. (2004). An integrative approach to global and domestic diversity. *Handbook of intercultural training*. 147-165.
- Bennett, M. J. (1986). A developmental approach to training for intercultural sensitivity. *International Journal Of Intercultural Relations*, 10(2), 179-196.
- Bennett, M. J. (1998). Intercultural communication: A current perspective. In Milton J. Bennett (Eds.), *Basic concepts of intercultural communication: Selected readings* (1-34). Yarmouth, ME: Intercultural Press.
- Bhawuk, D. P. & Brislin, R. (1992). The measurement of intercultural sensitivity using the concepts of individualism and collectivism. *International Journal Of Intercultural Relations*, 16(4), 413-436.
- Bingöl, C. (2010). *Kültürler arası iletişim sürecinde kültür, kültürel kimlikler ve çeviri ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Bouchard, G. (2013). Interculturalism: What makes it distinctive?. In M. Barrett (Eds.), *Inteculturalism and multiculturalism: similarities and differences* (pp.93-110). Strasbourg: Council of Europe Publishing. Çevrimiçi Online Adres: https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=_MxSAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=P_T54&ots=vFT6ozRR6r&sig=iwaWpHKlITf_6ZnQoDjo4YfpWyl&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false adresinden 25 Aralık 2020’ de alınmıştır.
- Bozkaya, M. & Aydın, İ. E. (2010). Kültürlerarası iletişim kaygısı: Anadolu üniversitesi erasmus öğrencileri değişim programı örneği. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(39), 29-42.
- Bulduk, S., Tosun, H. & Ardıç, E. (2011). Türkçe kültürler arası duyarlılık ölçeğinin hemşirelik öğrencilerinde ölçümsel özellikleri. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 19(1), 25-31.
- Byram, M. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Multilingual Matters. Çevrimiçi Online Adres: https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=0vfq8JJWhTsC&oi=fnd&pg=PA1&ots=W2MPK3lgBA&sig=RGMGO0TeQGe3AB37Y2ufAf7Lqnk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false adresinden 15 Ocak 2021’ de alınmıştır.

- Canale, M. & Swain, M. (1980). Theoretical bases of com-municative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1-47.
- Chen, G. M. & Starosta, W. J. (1996). Intercultural communication competence: A synthesis. *Annals of the International Communication Association*, 19(1), 353-383.
- Chen, G. M. (1990). Intercultural communication competence: some perspectives of research. *Howard Journal Of Communications*, 2(3), 243-261.
- Chen, G. M. (1997, Ocak). *A review of the concept of intercultural sensitivity*. Paper presented at the Biennial Convention of the Pacific and Asian Communication Association, Rhode Island Üniversitesi, Kingston.
- Chen, G. M. (2010). The impact of intercultural sensitivity on ethnocentrism and intercultural communication apprehension. *Intercultural Communication Studies*, 19(1), 1-9.
- Cırık, İ. (2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(34), 27-40.
- Cohen, D. (1980). "Ethnicity in librarianship: a rationale for multiculturic library services in a heterogenous society". *Library Trends*, 29(2), 179-189.
- Coşgun, Ş. (2004). *Kültürlerarası iletişim sürecinde kalıp düşüncelerin ve önyargıların rolü: "antalyada yaşayan güneydoğulular ile antalya yerlileri arasındaki kalıp düşünceler ve önyargılar"*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Coşut, Y. (2005). *Kültür süreci olarak küreselleşmenin mekânsal dönüşüme etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çakır, M. (2010). Kültürlerarası iletişimin bir yönü: Özün ötekileştirilerek yabancılaştırılması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 75-84.
- Çeçen, A. (2020). *Kültür ve politika*. (3.basım). Ankara: Astana Yayıncılık.
- Çelik, H. (2008). Çokkültürlülük ve Türkiye'deki görünümü. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(15), 319-332.
- Çetinkanat, C. (1998). Öğretmen adayları ve müfettişlerin bakış açısından öğretmen iletişim becerileri. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 14(14), 209-221.
- Çiloğlu, F. (2018). *The relationship between intercultural sensitivity and english language achievement*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep University Graduate School Of Educational Sciences, Gaziantep.
- Damgacı, F. (2013). *Türkiye'deki akademisyenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin tutumları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirçelik, E. (2020). *Eğitimde Çokkültürlülük*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Doytcheva, M. (2016). *Çokkültürlülük*. (3.basım). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

- Elibol, H. (2018). *Erasmus programının yabancı dil öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarına etkisi: gezi defteri kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Elmalı, R.R. (2020). *Sosyal hizmet uzmanlarının kültürlerarası duyarlılık ile çeşitlilik ve sosyal adalet düzeylerinin incelenmesi: sosyal hizmet uzmanları derneği örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Emiroğlu, B. (2016). Avrupa Birliği'nin çokkültürlülük ile imtihanı. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (44), 91-121.
- Engin, İ. (2017). Kültür-kişilik ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 33(1-2), 171-176.
- Erdem, R. & Günlü, E. (2006). İletişim eğilimlerinin yüksek bağlam-düşük bağlam ayırımı ile incelenmesi: Hastane çalışanları örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 9(2), 177-195.
- Erdoğan, B. (2018). *Sınıf öğretmenlerinin kültürlerarası duyarlılıkları ve çocuk haklarına yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Erdoğan, M. & Vatandaş, C. (2020). Aynılık-farklılık geriliminde bir siyasal teori olarak çokkültürlülük ve asimilasyon. *Turkish Studies*, 15(5), 2787-2800.
- Fritz, W., Graf, A., Hentze, J., Möllenberg, A. & Chen, G. M. (2005). An examination of chen and starosta's model of intercultural sensitivity in germany and united states. *Intercultural Communication Studies*, 14(1), 53-64.
- Fritz, W., Mollenberg, A. & Chen, G. M. (2001, 24-29 July). *Measuring intercultural sensitivity in different cultural context*. Paper presented at the Biannual Meeting of the International Association for Intercultural Communication Studies, Hong Kong.
- Gay, G. (1994). *A synthesis of scholarship in multicultural education: Urban monograph series*. Oak Brook: North Central Regional Educational Laboratory.
- Gholgözadeh Avval, T. (2018). *Sosyal bilgiler eğitimcilerinin ve sosyal bilimcilerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime bakış açıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili*, 729(1), 50-57.
- Göksu, F. (2011). *Bir kültürlerarası iletişim incelemesi: erasmus programı ile avusturya'ya giden türk öğrencilerin yaşantı ve beklentileri üzerine yapılan odak grup çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göktuna Yaylacı, F. (2017). Süper-çeşitlilik çağında çokkültürcülük. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 345-364.
- Gudykunst, W. B. (2005). An anxiety/ uncertainty management (aum) theory of effective communication: Making the mesh of the net finer., W.B. Gudykunst (Eds.), *Theorizing about intercultural Communication* (pp.281-322). Thousand Oaks, Calif: Sage.
- Çevrimiçi Online Adres:

https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=E12VSljBmvAC&oi=fnd&pg=PA281&ots=FyPFMNyT-b&sig=SodASEIK_RGgfaKkZ-L9SZrHV4s&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false adresinden 8 Şubat 2021’de alınmıştır.

Güçlücan, N. (2016). *Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık algılarının demografik ve mesleki değişkenler açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Güner, A. (2018). *Öğretmenlerin kültürler arası duyarlılık düzeyleri ile empatik eğilimleri arasındaki ilişki: Halk eğitimi merkezi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Güngör, S., Buyruk, H. & Özdemir, Y. (2018). Öğretmen adaylarının çokkültürlülüğe ilişkin tutumları. *Electronic Journal Of Social Sciences*, 17(66), 816-836.

Gürgen, H.(2003). İletişim süreci ve öğeleri,, F. Uztuğ (Editör). *Halkla ilişkiler ve iletişim*. Birinci baskı. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayını ve Açıköğretim Fakültesi Yayını, ss.25-42. Çevrimiçi Online Adres:

https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=qRzWNh1FwhwC&oi=fnd&pg=PR7&dq=G%C3%BCrgen,+Haluk,+%C3%87i%C4%9Fdem+K%C4%B1rel,+Ferruh+Uztu%C4%9F,+Nezih+Orhon.+2003.+Halkla+%C4%90li%C5%9Fkiler+ve+%C4%90leti%C5%9Fim.+ed.+Ferruh+Uztu%C4%9F.+Eski%C5%9Fehir:+Anadolu+%C3%9Cniversitesi.+&ots=fXIfNSO0tu&sig=fc-hzDhB4-IPJsYRGlivGNibqDk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false adresinden 3 Ocak 2021’de alınmıştır.

Güvenç, B. (2016). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Hammer, M. R., Bennett, M. J. & Wiseman, R. (2003). Measuring intercultural sensitivity: the intercultural development inventory. *International journal of intercultural relations*, 27(4), 421-443.

Hazır, M. (2012). Çokkültürlülük teorisine çağdaş katkılar ve bireysel haklar-grup hakları ekseninde çokkültürlülüğü tartışmak. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 1-28.

Hertzberg, H. W. (1981). *Social studies reform 1880-1980*. Boulder: Social Science Education Consortium Publishing.

Holm, K., Nokelainen, P., & Tirri, K. (2009). Relationship of gender and academic achievement to Finnish students’ intercultural sensitivity. *High Ability Studies*, 20(2), 187-200.

Huntington, S. (2004). *“Who are we?: The challenges to america’s national identity”*. New York: Simon and Schuster. Çevrimiçi Online Adresi:

https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=6xiYiybkE8kC&oi=fnd&pg=PR15&dq=who+are+we&ots=6cwsDxqt0j&sig=ievy41RUYTikO1MvybUilPtLK3I&redir_esc=y#v=onepage&q=who%20are%20we&f=false adresinden 23 Aralık 2020’de alınmıştır.

İgüs, E. (2015). Kültürlerarasılık, 19. yüzyılda Londra’da basılan osmanlı albümleri. *Cedrus*, 3, 365-378.

- İlbars, Z. (1987). Kişiliğin oluşmasındaki kültürel etmenler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 31(1-2), 201-211.
- İlbuğa, E. U. (2010). Çokkültürlülük, ulus-ötesilik ve kültürlerarası iletişim yeterliği. *Çankaya University Journal Of Humanities And Social Sciences*, 7(1), 163-180.
- Kahraman Adıyaman, H. (2016). *Uluslararası öğrencilerin kültürlerarası iletişim yeterliği üzerine bir inceleme: Türkiye bursluları örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(26), 25-30.
- Kanık, C. (2017). Türkiyeli göçmenler, çokkültürlülük ve kültürlerarasılık (Almanya örneği). *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 141-154.
- Karaca, M. (2012). Farklılaşma, bütünleşme ve birlikte yaşama üzerine. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 226-238.
- Karaman, S.Y. (2018). *Sosyo-kültürel adaptasyon sürecinde yabancı uyruklu üniversite öğrencilerinin kültürlerarası iletişim duyarlılığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (35.basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karataş, K. & Baloğlu, M. (2018). Kültürleşme stresi kıskacındaki Suriyeli öğrenciler. *Turkish Studies (Elektronik)*, 13(27), 971-990.
- Kartarı, A. (2020). *Kültür, farklılık ve iletişim*. (3.basım). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Kaya, F.(2013). *Öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi (Diyarbakır ili örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Kılıçlar, A. & Pala, G. (2019). Yerel halkın kültürel duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(4), 3262-3274.
- Kneller, G. F., & Tezcan, M. (1977). Kültür, kişilik ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10(1), 257-279.
- Koeth, E. (2010). Multiculturalism: A review of Australian policy statements and recent debates in Australia and overseas. Research Paper No.6, Australian Parliamentary Library, Canberra.
- Kostova, S. Ç. (2009). "Çokkültürlü eğitim: bulgaristan örneği". Çev. Emin Atasoy. Kaygı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 12, 217-230.
- Küçük, H. (2009). *İlköğretim 4. Sınıf Öğrencilerinin Kültür Kavramına Dair Görüşleri: Nitel Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Logie, N. N. (2004). Yabancı dil öğretiminde kültürel becerinin oluşturulmasının önemi ve budunbilimsel boyut. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 1(1).173-180.
- Mazı, A. (2018). *Öğretmenlerin çokkültürlülük algılarının incelenmesi: Hatay ili örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

- Medina-López-Portillo, A. (2004). Intercultural learning assessment: the link between program duration and the development of intercultural sensitivity. *Frontiers: The Interdisciplinary Journal Of Study Abroad*, 10(1), 179-200.
- Mulcar, V. (2019). *The role of erasmus plus ka2 mobilities in learners' intercultural sensitivity and attitudes towards english language*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Öğüt, N. (2017). *Kültürlerarası duyarlılık düzeyi ile etnikmerkezcilik, yaşam doyumu ve mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ökeli, H. (2014). *Kültürlerarası iletişim bağlamında bir altkültür grubu olan çerkeslerin hâkim kültürle ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Öksüz, Y. & Baba Öztürk, M. (2016). Öğretmen Adaylarının Çatışma Eylem Stilleri İle Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(4), 1-12.
- Önder, M. (1997). *Prof. dr. beyza bilgin ve din eğitiminde yeni yöntem çalışmaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 55-70.
- Özhan, İ. (2006). *Farklılaşmanın özel görünimleri olarak çokkültürlülük ve çokkültürcülük*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özmen, Cengiz. (2015). Dünyada ve ülkemizde sosyal bilgiler., C. Dönmez ve K. Yazıcı. (Editörler). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Birinci Baskı. Ankara. Pegem A Yayıncılık, ss.3-19.
- Özmen, O. (2020). *Kültürlerarası iletişim bağlamında balkan göçmenlerinin kültürleşme süreci; Yalova ili örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Özyurt Gülen, D.(2019). *Kültürlerarası iletişim kapsamında yabancı dil öğretim yolu ile kültür aktarımı ve duyarlılık kazanımı: örnek kitap incelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Polat, İ. & Kılıç, E. (2013). Türkiye’de çokkültürlü eğitim ve çokkültürlü eğitimde öğretmen yeterlilikleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 352-372.
- Polat, S. (2009). Öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime yönelik kişilik özellikleri. *International Online Journal of Educational Sciences*, 1(1), 154-164.
- Polat, S. (2012). Okul müdürlerinin çok kültürlülüğe ilişkin tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(42), 334-343.
- Ramsey, P. G. (2008). History and trends of multicultural education. *Nhsa Dialog*, 11(4), 206-214.

- Reed, R.B. (2004). Anxiety and uncertainty management in intercultural communion. *İletişim Kuramları ve Dünya Görüşü Dersi Notları*. Spring Arbor Üniversitesi, <http://rbreed.com/essays/com504-07-reed-theory.pdf> [08.02. 2010].
- Salleh, L. M. (2008). Communication competence: A malaysian perspective. *Pacific And Asian Communication Association*, 11(3), 303-312.
- Sarı E, 2004. Kültürlerarası iletişim: temeller, gelişmeler, yaklaşımlar. *Folklor/ Edebiyat Dergisi*, 10(39), 1-31.
- Saygılı, D. & Kana, F. (2018). Yabancı dil olarak türkçe öğreten öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılığı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(4), 1041-1063.
- Schauer, G.A. (2016). Assessing intercultural competence. In D. Tsagari & J. Banerjee (Eds.), *Handbook of second language assessment*. (pp. 181-202). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim öğrenme ve öğretim-kuramdan uygulamaya*. (27.basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sıkı, E. (2014). *Yabancı dil öğretiminde kültür farkındalığı yaratma ve kültürlerarası iletişim becerilerinin geliştirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Siviş, S. (2019). *Öğretmenlerin eğitimde çok kültürlülük üzerine algılarının değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sivrioğlu, S. (2020). *Almanya'daki türkçe ders kitaplarının kültürlerarasılık bağlamında incelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Süzer, M.S. (2020). *Üniversite öğrencilerinde kültürlerarası duyarlılık ve özgüven algısı arasındaki ilişki: Çağ üniversitesi örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Şan, M, & Haşlak, İ. (2012). Asimilasyon ile çokkültürlülük arasında amerikan anaakımını yeniden düşünmek. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 29-54.
- Tabakçı, N. (2008). *Kültürlerarası iletişim sürecinde alt kültürde kimliğin oluşumu (türkiye'deki karaçay topluluğu örneği)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Temel Eğinli, A. & Yalçın, M. (2016). Kültürlerarası yeterliliğin gelişmesi ve kültürlerarası uyum. *Global Media Journal Tr Edition*, 7 (13), 6-27.
- Temel Eğinli, A. (2011). Kültürlerarası yeterliliğin kazanılmasında kültürel farklılık eğitimlerinin önemi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(35),215-227.
- Tertemiz, N. I. & Aslantaş, S. (2016). Çokkültürlü eğitime dayalı proje çalışmasının sınıf öğretmeni adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerine etkisi. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 7-22.
- Tezcan, A.E. (2020). *Turist rehberlerinin kültürlerarası duyarlılık ve etnikmerkezcilik düzeylerinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

- Topcubaşı, T. (2016). Türkiye'de ve dünyada kültürlerarası eğitim. *International Journal Of Education Technology And Scientific Researches*, 1(1), 34-45.
- Türk Dil Kurumu. (2020). Eğitim terimleri sözlüğü. Kültür. Çevrimiçi Online Adres: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. (2020). Güncel türkçe sözlük. Kaygı. Çevrimiçi Online Adres: <https://sozl+uk.gov.tr/>
- Uğur, M.L. (2019). *Kültürlerarası duyarlılık ile kültürel zekâ arasındaki ilişkide çokkültürlü eğitim tutumu, empatik eğilim ve tükenmişliğin aracı rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Mersin.
- UNESCO. (2006). Guidelines on intercultural education. Paris. Çevrimiçi Online Adres: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147878> adresinden 27 Şubat 2021'de alınmıştır.
- Uyar, S. (2014). *Kültürlerarası iletişimde türk yönetim kültürü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Üstün, E. (2011). *Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve etnikmerkezcilik düzeylerine etkileyen etmenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vertovec, S. (1996). Multiculturalism, culturalism and public incorporation. *Ethnic and Racial Studies*, 19(1), 49-69.
- Wieschalla, M. N. (2016). *The concept of the intercultural city opportunities of implementation by key actors in mexico city*. Unpublished Master's thesis, Ruhr Universität Geographischen Institut, Bochum.
- Yakışır, A.N. (2009). *Bir modern olgu olarak çokkültürlülük*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yalçın, C. (2002). Çokkültürlülük bağlamında Türkiye'den batı avrupa ülkelerine göç. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 45-60.
- Yanık, C. (2011). "Postmodern siyaset anlayışı ve çokkültürlülük". Kaygı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (17), 163-174.
- Yanık, C. (2012). *Dünyadaki çokkültürlülük tartışmaları bağlamında türkiye'de çokkültürlülük eleştirel bir bakış*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yazıcı, K. (2006). Sosyal bilgiler ve okuma becerileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 273-283.
- Yeşil, S. (2009). Kültürel farklılıkların yönetimi ve alternatif bir strateji: Kültürel zekâ. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2009(1), 100-131.
- Yiğit, D. (2020). *Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve empati düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu ve Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği

Sevgili Öğretmen Adayları;

Bu anket, kültürlerarası iletişimi etkileyen unsurlar arasında yer alan Kültürlerarası Duyarlılık ile ilgilidir. Kimliğinizi belirtmeksizin vereceğiniz cevaplar, bu araştırma dışında herhangi bir amaçla kullanılmayacaktır. Anketten sağlıklı sonuçlar elde edilebilmesi için soruları iyice okumanız ve tüm içtenlikle cevaplamanız, çalışmanın daha nitelikli olmasını sağlayacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz: ( )Kadın ( )Erkek

2. Sınıf Düzeyiniz: 1( ) 2( ) 3( ) 4( )

3. Mezun Olduğunuz Lise Türü:

Genel Lise( ) Anadolu Lisesi( ) Fen Lisesi( ) Öğretmen Lisesi( )
Meslek Lisesi( ) İmam Hatip Lisesi( ) Diğer.....

4. Anne Eğitim Düzeyi:

Okuryazar değil( ) İlkokul mezunu( ) Ortaokul mezunu( ) Lise Mezunu( )
Üniversite mezunu( )

5. Baba Eğitim Düzeyi:

Okuryazar değil( ) İlkokul mezunu( ) Ortaokul mezunu( ) Lise Mezunu( )
Üniversite mezunu( )

6. İkamet Ettiğiniz Yerleşim Birimi:

İl( ) İlçe( ) Kasaba( ) Köy( )

7.Daha Önceden Yurt Dışında bulundunuz mu?

Evet( ) Hayır( )

8. Farklı Kùltürlerden ve/veya Farklı Ùlkelerden hiç Arkadaşınız var mı?

Evet( ) Hayır( )

KÙLTÙRLERARASI DUYARLILIK ANKETİ

Aşğıdaki 23 ifadeye ilişkin görüşlerinizi ‘’(1)Hiç Katılmıyorum, (2)Katılmıyorum, (3)Kararsızım, (4)Katılıyorum, (5)Tamamen Katılıyorum’’ ifadelerinden size en uygun olan seçeneğe ne derece katıldığınızı veya katılmadığınızı en iyi tamamlayan ifadeyi işaretleyiniz.

Teşekkürler

Madde No	Madde	Hiç Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen Katılıyorum (5)
1	Farklı kùltürlerden insanlarla etkileşim kurmaktan zevk alırım.	1	2	3	4	5
2	Bence, diğer kùltürlerin insanları dar görüşlüdür.	1	2	3	4	5
3	Farklı kùltürlerden insanlarla etkileşim kurma konusunda	1	2	3	4	5

	kendimden oldukça eminim.					
4	Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken istediğim kadar sosyal olabilirim.	1	2	3	4	5
5	Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken söze nasıl başlayacağımı daima bilirim.	1	2	3	4	5
6	Farklı kültürlerden insanların önünde konuşmak bana çok zor gelir.	1	2	3	4	5
7	Farklı kültürlerden insanlarla vakit geçirmekten <u>hoşlanmıyorum.</u>	1	2	3	4	5
8	Farklı kültürlerden insanların	1	2	3	4	5

	değerlerine saygı duyarım.					
9	Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken çabuk gerilirim.	1	2	3	4	5
10	Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken kendime güvenirim.	1	2	3	4	5
11	Kültürleri farklı akranlarım hakkında bir izlenim oluşturmadan önce bekleme eğiliminde olurum.	1	2	3	4	5
12	Farklı kültürlerden insanlarla birlikteyken sık sık cesaretim kırılır.	1	2	3	4	5
13	Farklı kültürlerden insanlara karşı	1	2	3	4	5

	açık görüşlüyümdür.					
14	Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken çok iyi gözlem yaparım.	1	2	3	4	5
15	Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken sıklıkla kendimi işe yaramaz hissedirim.	1	2	3	4	5
16	Farklı kültürlerden insanların davranış biçimlerine saygı duyarım.	1	2	3	4	5
17	Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken mümkün olduğu kadar çok bilgi edinmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
18	Farklı kültürlerden	1	2	3	4	5

	insanların fikirlerini kabul <u>etmem.</u>					
19	Bence, benim kültürüm diğer kültürlerden daha iyidir.	1	2	3	4	5
20	Etkileşimimiz sırasında kültürel olarak farklı akranıma sık sık olumlu tepkiler veririm.	1	2	3	4	5
21	Kültürel olarak farklı insanlarla uğraşmak zorunda kalacağım durumlardan kaçınırım.	1	2	3	4	5
22	Kültürel olarak farklı akranıma, sözlerimle ve hareketlerimle onu anladığımı sık sık belli ederim.	1	2	3	4	5
23	Kültürel olarak farklı olduğum akranımla aramdaki farklılıklardan zevk alırım.	1	2	3	4	5

Ek 2. Araştırma İzinleri

Evrak Tarih ve Sayısı: 31/03/2021-39992

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-69972237-302.08.01-39992
Konu : Elif ÇAM' ın Araştırma İzni

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 25/03/2021 tarihli ve E-98862767-302.08.01-37143 sayılı yazınız.
b) Eğitim Fakültesi Dekanlığının 30/03/2021 tarihli ve E-46810852-302.08.01-39636 sayılı yazısı.

Enstitünüz Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı 193533012 numaralı tezli yüksek lisans öğrencisi Elif ÇAM' ın Prof. Dr. Halil TOKCAN danışmanlığında "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı lisans programı 1, 2, 3. ve 4. sınıf öğrencilerine 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı II. yarıyıl da ölçek uygulama isteğinin kişinin kendisi tarafından yapılması koşuluyla uygun görüldüğüne dair Eğitim Fakültesi Dekanlığının ilgi b)' de kayıtlı yazısı ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Cahit Tağı ÇELİK
Rektör Yardımcısı

Ek:İlgi b) Yazı (2 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres:Merkez Yerleşke Bor Yolu 51240 Niğde
Telefon:3882252707 Faks:3882252701
e-Posta:oidb@nhu.edu.tr Web:www.nhu.edu.tr
Kep Adresi:nhu@nhu01.kep.tr

Bilgi için: Alihan KOYUNCU
Unvanı: İdari Büro Görevlisi
Tel No: 0 388 225 2708

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak Tarih ve Sayısı: 30/03/2021-39636

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-46810852-302.08.01-39636
Konu : Elif ÇAM'ın Araştırma İzni

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 25/03/2021 tarihli ve E-69972237-302.08.01-37421 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı 193533012 numaralı tezli yüksek lisans öğrencisi Elif ÇAM'ın Prof. Dr. Halil TOKCAN danışmanlığında "*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*" konulu tez çalışması kapsamında Fakültemiz Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı lisans programı 1., 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerine 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı II. yarıyılıda ölçek uygulama talebi, kişinin kendisi tarafından yapılması koşuluyla Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. Bekir ÇINAR
Dekan

Ek:Bölüm Başkanlığı Yazısı (1 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres:Merkez Yerleşke Bor Yolu 51240 Niğde
Telefon:3882254315 Faks:3882254316
e-Posta:egitimfak@onu.edu.tr Web:http://www.onu.edu.tr/egitimfakultesi
Kep Adresi:nonu@hs01.kep.tr

Bilgi için: Nurgül KUŞ
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni
Tel No: 0 388 225 4328

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak Tarih ve Sayısı: 30/03/2021-37536

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Başkanlığı

Sayı : E-97207387-302.08.01-37536
Konu : Elif ÇAM'ın Araştırma İzni

EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi : Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 25/03/2021 tarihli ve E-69972237-302.08.01-37421 sayılı yazısı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı 193533012 numaralı tezli yüksek lisans öğrencisi Elif ÇAM'ın, Prof. Dr. Halil TOKCAN danışmanlığında "*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*" konulu tez çalışması kapsamında, Bölümümüz Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı lisans programı 1, 2, 3. ve 4. sınıf öğrencilerine 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı II. yarıyılta ölçek uygulama talebi, kişinin kendisi tarafından yapılması koşuluyla uygun görülmektedir.

Gereğine arz ederim.

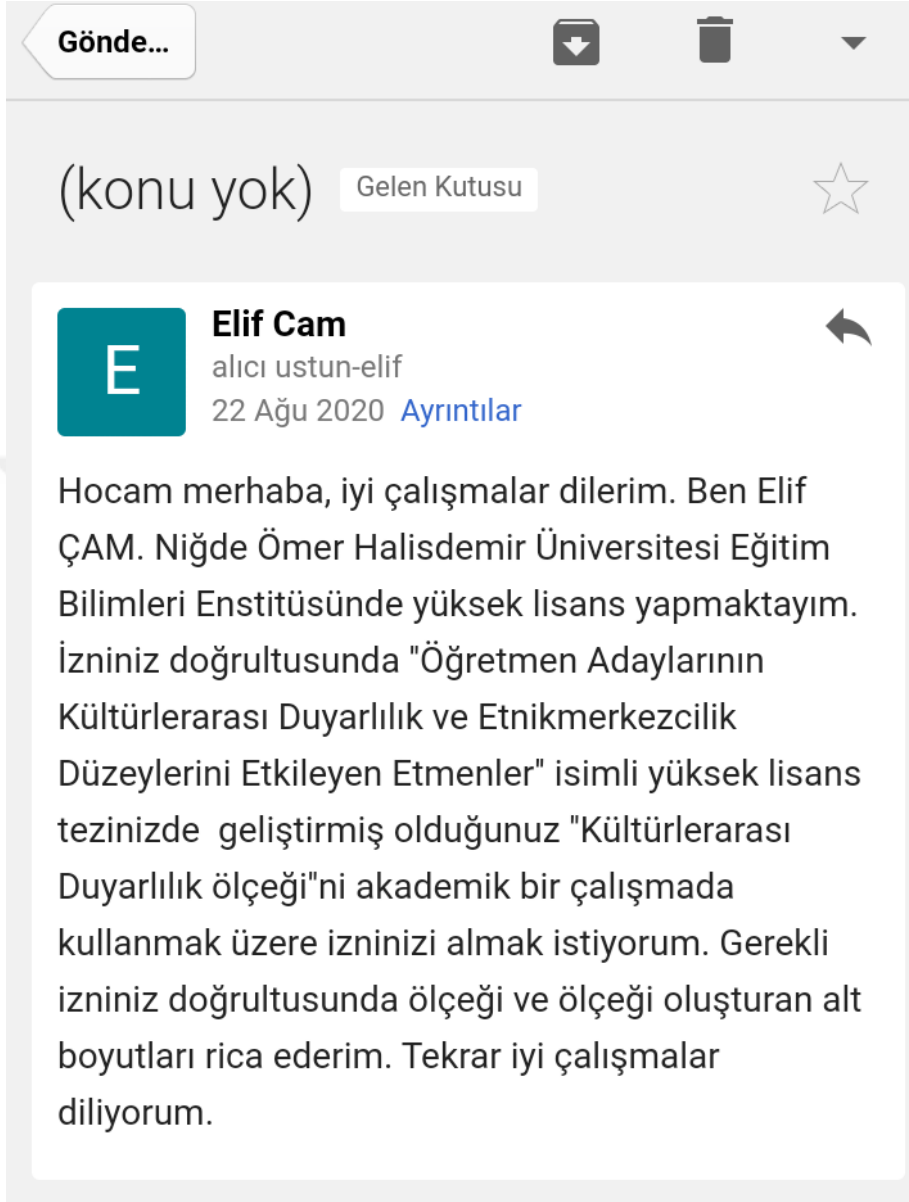
Prof. Dr. Halil TOKCAN
Bölüm Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres: Merkez Yerleşke Bor Yolu 51240 Niğde
Telefon: 3882254342 Faks: 3882254316
e-Posta: egitimfak@ohu.edu.tr Web: <http://www.ohu.edu.tr/egitimfakultesi>
Kep Adresi: nobu@hs01.kep.tr

Bilgi için: Gülşen DURAN
Unvanı: Bölüm Sekreteri
Tel No: 0 388 225 4326

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Gönde...

elif üstün

alıcı ben

22 Ağu 2020 [Ayrıntılar](#)

Merhaba,
Öncelikle çalışmalarınızda kolaylıklar diliyorum.
Ölçeği araştırmanızda elbette kullanabilirsiniz.
YÖK veri tabanında yayınlanmış olan tezimin "Ekler" bölümünden ölçeğe; "Yöntem" bölümünden ise ölçekle ilgili istatistiksel verilere ulaşabilirsiniz. Bu arada ölçeğin bana ait olmadığını; yalnızca Türkçe dil eşdeğerlik çalışmasının tarafımdan yapıldığını hatırlatmak isterim.
Başarılar.
Elif Üstün Kıran

Huawei telefonumdan gönderildi

----- Orijinal mesaj -----

Gönderici: Elif Cam <elifcam52@gmail.com>

Tarih: 22 Ağu 2020 Cmt 16:33

Al: ustun-elif@hotmail.com

